

: ZA STAROU PRAHU: VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Foto: Kateřina Bečková, březen 2022.

*Demolice dalšího historického domu v Pražské památkové rezervaci eufemisticky skrytá za plachtou.
Čtěte na s. 1.*

O B S A H

ZABETONOVANÍ KELTOVÉ NA ZÁVISTI. STAROMĚSTSKÝ ORLOJ: PODIVNĚ POZMĚNĚNÉ TVÁŘE A DETAILS NA NOVÉ „KOPII“ MÁNESOVA KALENDÁRIA. O DVOU NADAČNÍCH DOMECH NA MALÉ STRANĚ A RODINÁCH DAUSKŮ A PALLIARDI. KAMENOSOCHAŘSKÁ VÝZDOBA Z 20. STOLETÍ V INTERIÉRECH PRAŽSKÝCH STAVEB. DVOJNÁSOBNÉ VÝROČÍ ARCHITEKTA ALOISE DRYÁKA. ODBOR KLUBU ZA STAROU PRAHU PŘI MĚSTSKÉM OSVĚTOVÉM SBORU V KUTNÉ HOŘE.

Z historie Klubu Za starou Prahu

Pražským problémem prvního desetiletí 20. století bylo vyhledání vhodného umístění pomníku Mistra Jana Husa. Na fotografiích z klubovního archivu jsou zachyceny snímky hmotové zkoušky pomocí kaširované siluety Husova pomníku od Ladislava Šalouna na Staroměstském náměstí v roce 1907. Na titulní straně Věstníku č. 1-2/1911 v článku podepsaném V. H. čteme: „Ve hmotě je pomník rozložitý podstavec jako veliká mísa, postava Husova stojí vpředu, po stranách a za ním skupiny rozviklaných hmot zkamenělého živého obrazu. Celek je nearchitektonický (...) Sloh pomníku je soudobý naturalismus vykvetlý v posledních desetiletích ve Francii a nepodložený zákonnou formou výtvarnou.“

(pokračování na 3. straně obálky)

: ZA STAROU PRAHU :

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Ročník LII. (XXIII.)

číslo 1 / 2022

KONEC JINOTAJŮ, DNES NA ROVINU...

Velmi často v textech podobného charakteru, jakým je i tento editorial, používám jinotaj, metaforu či nadsázku. Ani na jedno z toho teď nemám náladu. Je 19. února, stojím před domem čp. 1502 v ulici Revoluční 52 a jsou to jeho poslední okamžiky. Zakrátko se začne proměňovat v hromadu sutin. Teď už není doba na skrývačky, pojďme mluvit na rovinu. Tenhle dům se bourat neměl. Stojí v památkové rezervaci a vykazuje zřejmé památkové hodnoty prostřednictvím své zajímavé, bohatě zdobené fasády. Tyto dva atributy by jej měly před zánikem bezpečně ochránit. Proč se tak nestalo? Protože v Praze se rozhodování o památkách již nejméně dvacet let neřídí ani pravidly, ani hodnotou staveb, ani odborností hodnotitele, ale vlivem investora. Rozhoduje se v souladu s tím, jaký vztah si dokáže investor vybudovat s vedením odboru památkové péče magistrátu. V zájmu budoucího výsledku řízení odbor investorovi doporučí nájemné posudkáře, obratné stylisty, stále táž jména, kteří zpracují posudky, v nichž jsou schopni zrelativizovat jakoukoliv hodnotu a zbagatelizovat jakýkoliv jiný názor. O jejich argumentaci a závěry se pak odbor opře a v zájmu investora, jemuž chce vyhovět, vydá své závazné stanovisko. Tento scénář provází v Praze realizaci každé stavby, nad níž pak běžný občan nevěřicně vrtí hlavou: „Jak tohle mohli povolit?“ Sama památková necitlivost záměru je vodítkem k dlouhé řadě podobných případů. Klub Za starou Prahu mnohokrát upozorňoval na tento klientelistický systém, který se v rozhodování o památkách zformoval za primátora Béma a ředitele odboru Kněžínska. Na náš apel bohužel nedbala radní garnitura za primátora Svobody, ani za primátora Hudečka, natož pak za primátorky Krnáčové, ale nedbá jej bohužel ani současné vedení města. Navíc si v případě kontroverzních stavebně-památkových řešení roli nejvyššího arbitra nyní často osobuje protežovaný IPR (Institut plánování a rozvoje města), který má ze své podstaty k investorům a jejich architektům blíže než kdokoliv jiný. S odborem památkové péče ředitele Jiřího Skalického se tak zformoval účinný výkonný tandem, schopný převálcovat veškerý památkářský odpor, a nejspíš i mnohých dalších kousků.

Tak asi tak, přátelé...

Kateřina Bečková

AKCE PRO VEŘEJNOST

HOVORY O PRAZE

Hovory o Praze se po rozvolnění pandemických opatření budou konat opět jednou za měsíc vždy v pondělí v 18 hodin v přednáškovém sále Národního technického muzea.

AKCE PRO VEŘEJNOST V JUDITINĚ VĚŽI

Program sledujte na www.zastarouprahu.cz, dále na letáčcích a vývěskách v knihkupectví Juditina věž.

Juditina síň, Mostecká 1 (vstup knihkupectvím), akce se konají zpravidla v pondělí v 18 hod., pokud není uvedeno jinak. Vstupné dobrovolné.

KNIHKUPECTVÍ JUDITINA VĚŽ

Mostecká 1, 118 00 Praha 1, otevřeno v pondělí až pátek: 13–18 hod.

Velký výběr pragensistické, místopisné, historické a památkářské literatury. Celý sortiment naleznete také v internetovém knihkupectví:

<http://zastarouprahu.shop4you.cz/>

Sleva pro členy Klubu 10 % z ceny zakoupeného zboží.

Informace na tel. 257 530 599, juditinavez@seznam.cz

DOMÁCÍ RADA KLUBU ZA STAROU PRAHU PRO ROK 2021:

Doc. PhDr. Richard Biegel, Ph.D. – *předseda*

PhDr. Kateřina Bečková, prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc. – *místopředsedkyně a místopředseda*

Mgr. Jakub Bachtík – *jednatel*

Ing. arch. Jan Bárta, Ing. arch. Jan Brejcha, Ing. Václav Jandáček, Ing. arch. Martin Krise, Mgr. Karel Ksandr, Mgr. Anna Kusáková, Mgr. Michal Novotný, Ph.D., Mgr. Eliška Podholová Varyšová, Ing. arch. Vojtěch Ružbatský, Mgr. Pavla Savická, Ing. arch. Miloš Solař, Ph.D., doc. PhDr. Josef Štulc,

PhDr. Helga Turková, Ing. arch. Jan Veselý, Bc. Lukáš Veverka, Mgr. Veronika Vicherková,

Ing. arch. Anna Vinklárková – *členové*

Doc. Ing. Zbyněk Bureš, Ph.D., Stanislav Kolařík – *revizoři*

Jednání domácí rady Klubu, která se konají vždy jednou za čtrnáct dní (sudý týden) ve středu od 18 hod. v Juditině věži, jsou přístupná členům Klubu.

Adresa kanceláře Klubu Za starou Prahu: Mostecká 1, 118 00 Praha 1

Telefon: 257 530 599

E-mail: zastarouprahu@seznam.cz

Internetové stránky: <http://www.zastarouprahu.cz>

Stránky na Facebooku: Juditina věž, Klub Za starou Prahu

Členství v Klubu Za starou Prahu je otevřené, členský příspěvek pro rok 2021 je stanoven takto: 600 Kč (základní), 450 Kč (studenti, důchodci), 250 Kč (člen, který je rodinným příslušníkem jiného člena a nedostává vlastní Věstník), nad 1499 Kč (člen – mecenáš).

Přihlášky jsou pro zájemce k dispozici v knihkupectví Juditina věž, Mostecká 1 (pondělí – sobota 13–18 hod.), kde je možné též zaplatit členské příspěvky a získat informace o programu Klubu.

OBSAH

PAMÁTKOVÉ KAUZY

- Zabetonování Keltové na Závisti
(Lukáš Veverka) 4
- Stanovisko k obnově národní kulturní
památky Hradiště a keltské oppidum Závist:
„Rozhledna na Závisti“ a „Akropole Závist –
zpřítomnění“ 5
- Staroměstský orloj: Podivně pozměněné tváře
a detaily na nové „kopii“ Mánesova kalendária
(Milan Patka) 8

ZAJÍMAVOSTI ZE SVĚTA PRAŽSKÝCH PAMÁTEK

- O dvou nadačních domech na Malé Straně
a rodinách Dausků a Palliardi
(Pavla Vrbová) 15
- Kamenosochařská výzdoba z 20. století
v interiérech pražských staveb
(Václav Rybařík) 30

Z MINULOSTI KLUBU ZA STAROU PRAHU

- Dvojnásobné výročí architekta Aloise Dryáka
(Rostislav Švácha) 36
- Odbor Klubu Za starou Prahu
při městském osvětovém sboru v Kutné Hoře.
I. část – od založení do konce 20. let
20. století
(Lukáš Veverka) 42

ČLENSKÉ INFORMACE

- Přednášková činnost ve druhém pololetí
roku 2021
(Jaroslav Navrátil) 58
- Novinky z knihkupectví
(Stanislav Kolařík) 59

Knihkupectví Juditina věž

Facebook

Instagram

Web Klubu

VYDÁNÍ ČASOPISU BYLO PODPOŘENO DOTACÍ MINISTERSTVA KULTURY ČR.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

ročník LII. (XXIII.), číslo 1/2022
založeno 1910, přerušeno 1954, obnoveno 2000
Redakce: Mgr. Jakub Bachtík a PhDr. Kateřina Bečková
ve spolupráci s členy Domácí rady Klubu Za starou Prahu

Grafická úprava: Pavel Bosák

Číslo 1/2022 mělo redakční uzávěrku 15. 2. 2022.

ZABETONOVANÍ KELTOVÉ NA ZÁVISTI

Středočeský kraj na podzim minulého roku oznámil záměr proměny jedné z nejvýznamnějších archeologických lokalit v České republice hradiště Závist u Dolních Břežan. Vedení obce i autor návrhu architekt Josef Pleskot argumentují potřebou přeměny, která by oblíbené místo přiblížila současným požadavkům rekreace místních obyvatel, a zároveň zdůraznila původní historickou podobu. Spolu s nimi projekt podporují ředitel Archeologického ústavu Akademie věd Jan Mařík i ředitelka Ústavu archeologické památkové péče středních Čech Irena Benková. V opozici pak stojí desítky místních a tisíce odpůrců, kteří podepsali internetovou petici.¹

Stav národní kulturní památky Hradiště a keltské oppidum Závist, listopad 2021. Foto: Lukáš Veverka.

Podle tvrzení starosty se však od počátku jedná o zbytečné obavy vyvolané náhle zveřejněnou vizualizací záměru. Informace o záměru byly údajně dostupné na internetových stránkách obce už dříve, avšak bez jakéhokoli upozornění či zvýraznění. Právě z publikovaných vizualizací i zákresů do fotografií je ale patrná razance a rozsah záměrů, které obec s krajem

plánují – překrytí plochy kulturní památky vrstvou štěrku, na níž budou umístěny betonové desky výrazných barev. Ač mají návodně sloužit k identifikaci původních objektů hradiště, jsou terčem nejhlasitější kritiky. Architekt Pleskot argumentuje přírodním původem betonu, který „je součástí naší kulturní přítomnosti a pro mě to není materiál hanlivý, nekvalitní, zavrženíhodný. Je to civilizační materiál naší doby a dlouho tomu tak bude, protože je velmi sofistikovaný.“²Pleskot

¹ K 13. únoru 2022 se jednalo o 10 424 ověřených podpisů pod online petici SOS OPPIDUM ZÁVIST – nebetonujte keltskou památku. Dostupné z: https://www.petice.com/signatures/sos_oppidum_zavist_-_nebetonujte_keltskou_pamatku/, vyhledáno 13. 2. 2022.

² Dostupné z: <https://bit.ly/3oNt8wN>, vyhledáno 6. 2. 2022.

jedním dechem dodává, že nejde o nevratný záměr. Je však nutné si při potřebném objemu všech použitých materiálů představit skutečnou pravděpodobnost případné reverzibility...

Plánovaný zásah do chráněné lokality se co do razance neopírá o žádné úspěšnější vzory současné prezentace archeologických nalezišť v zahraničí. Jeho solitérnost je autory vnímána jako průkopnická tvůrčí vize, odpůrci jako bezohlednost vůči archeologické památce.³ Výrazný vstup do jednoho z mála nezastavěných archeologických nalezišť je nicméně nutné spojovat také s možnými dopady na nedalekou přírodní rezervaci, jež dosud těžila právě z minima úprav hradiště.

Součástí úprav je také stávající rozhledna podle návrhu Huti architektury Martina Rajniše, která co do ohlasů návštěvníky rozděluje ještě více než před svým slavnostním otevřením 22. prosince 2021 a jejíž vhodnost tak zřejmě prověří až čas.

Návrh architekta Pleskota byl veřejně projednán formou online videokonference, která však obavy příliš nerozptýlila.⁴ Středočeský kraj pak do 15. ledna přijímal podněty veřejnosti k projektu úprav a následně je slíbil vyhodnotit. Uvidíme

tedy, co přinese další vývoj věci. Klub nicméně stávající podobu celého záměru považuje za velice nešťastnou a na základě dostupných podkladů k němu proto vydal 9. prosince 2021 nesouhlasné stanovisko, které předkládáme níže.

Lukáš Veverka

Stanovisko k obnově národní kulturní památky Hradiště a keltské oppidum Závist: „Rozhledna na Závisti“ a „Akropole Závist – zpřítomnění“

Klub Za starou Prahu vyjadřuje svůj nesouhlas se záměrem úprav plochy národní kulturní památky podle ideového návrhu a studie „Akropole Závist – zpřítomnění“, které zpracoval AP ATELIER Josefa Pleskota.

Charakteristika projektu:

Zaniklé keltské hradiště Závist nedaleko Dolních Břežan je lokalita zcela mimořádné historické hodnoty. Potvrdil to archeologický výzkum v letech

3 Projekt v podstatě ignoruje doporučení *Benátské charty* ohledně zachování přirozeného prostředí památky, které totožně doporučuje i *Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy*.

4 Dostupné z: <https://vimeo.com/654098195>, vyhledáno 6. 2. 2022.

1963–1990, při kterém byly na návrší ze tří stran ohraničeného srázem a následným valem **nalezeny zbytky nejstarších kamenných staveb na našem území**. I proto bylo hradiště pro svůj význam prohlášeno za národní kulturní památku. Kromě historického významu má místo také vysokou hodnotu přírodní, je součástí evropsky významné lokality Břežanské údolí a tvoří oblíbenou výletní destinaci nejen Pražanů.

Současný stav místa jeho významu neodpovídá. Po zakonzervování archeologických nalezišť plochu hradiště postupně pokrýl porost náletových dřevin a místo působí neuspořádaným, zanedbaným dojmem. Tento stav měl vyřešit projekt ateliéru architekta Pleskota, „Zpřítomnění“, navazující na výstavbu rozhledny podle návrhu Hutě architektury Martina Rajniše, tedy na I. etapu celého projektu.

Projekt spočívá ve „zpřítomnění“ zakonzervovaných nálezů staveb. Zpevněná betonová plocha (bílý mlat) bude doplněna na místě litými železobetonovými deskami. Tyto desky, které zhruba naznačují pozice někdejších staveb, mají být natřeny výrazně barevným epoxidovým nátěrem. Architekt Pleskot zdůvodňuje pestrobarevnost odkazy na ikonografické významy barev a jejich souvislost s původními stavbami. Prostor mezi ohraničeným čtvercem (56 x 56 metrů) a lesem bude vysypán tzv. zbraslavskou drtí (heterogenní štěrk).

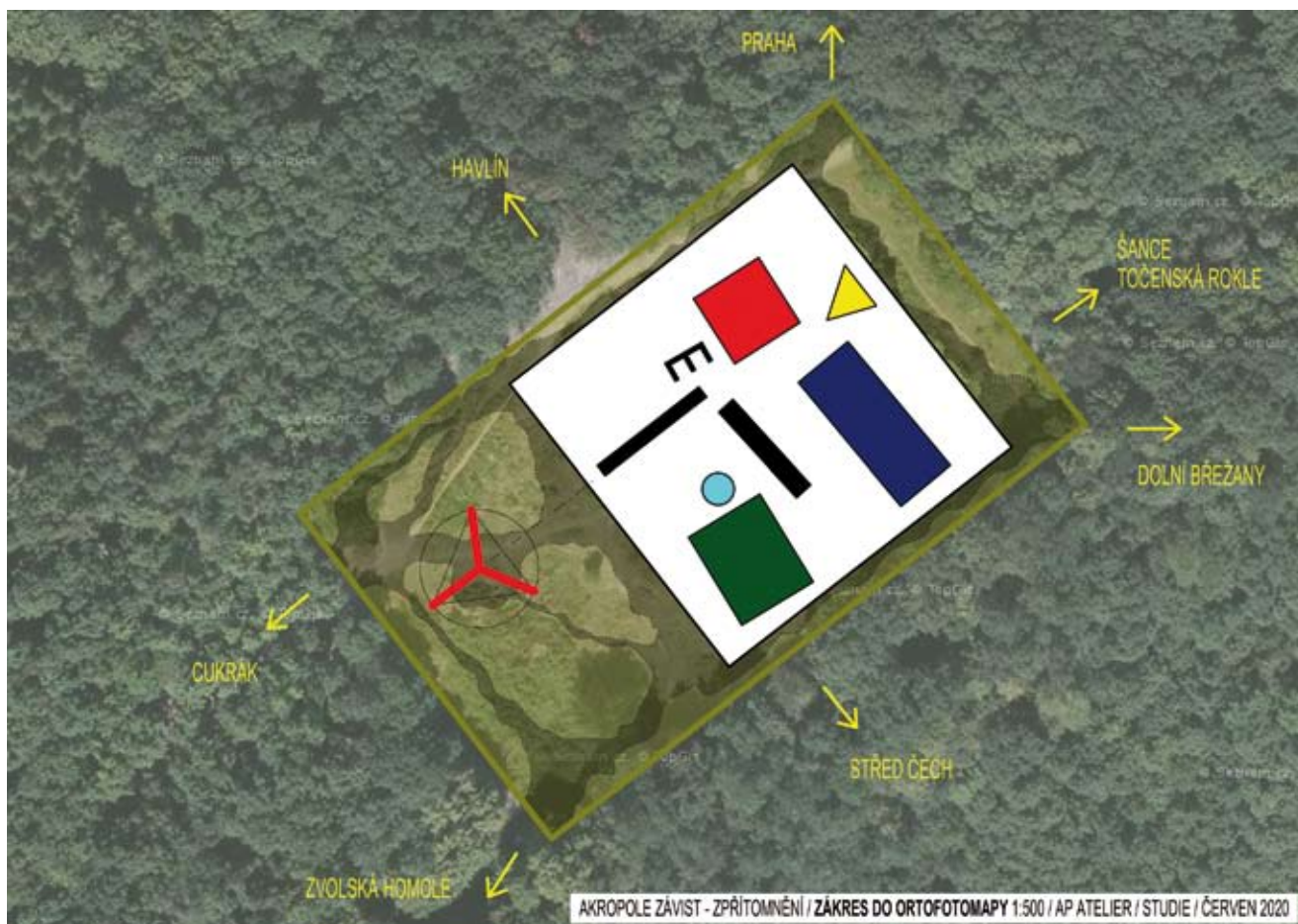
Toto zpřítomnění má prostor archeologického naleziště zkulturnovat, zatraktivnit jej jako turistický cíl, ale také jej například začlenit do programu vyhlídkových letů nebo zvýraznit na satelitních snímcích.

Stanovisko Klubu Za starou Prahu k návrhu obnovy:

Klub Za starou Prahu vítá snahu o kultivaci dlouhodobě zanedbané přírodní a historické lokality evropského významu. **S navrženým konceptem obnovy však Klub nemůže souhlasit**, a to z následujících důvodů:

1. Do místa, které je charakteristické spojením vysoké míry historických a přírodních hodnot, projekt vstupuje necitlivě, za použití sporných a cizorodých prvků. Aplikace rozsáhlých mlatových ploch i výrazné barevnosti je v rozporu s přírodním charakterem lokality. Samotné výtvarné řešení pak má povahu výrazného autorského gesta, které význam a povahu zdejších archeologických nálezů přehlušuje a zastírá.

2. Archeologické naleziště a jeho okolí má i přes zanedbaný stav silnou atmosféru. Jeho další úpravy by tento náboj neměly přebíjet, ale posílit. Jako nejvhodnější se jeví citlivé zásahy krajinářského typu v kombinaci s pravidelnou údržbou. Takový postup by také respektoval zásady ochrany vytyčené pro zacházení s evropsky významnou lokalitou Břežanské údolí:

studie Akropole Závist Zpřítomnění, zákres do ortofotomapy, Josef Pleskot, Norbert Schmidt, 2020.
Převzato z: <https://bit.ly/3JlTwW8>, vyhledáno 6. 2. 2022.

„Management lokalit tohoto druhu by měl kopírovat dosavadní péči o dané lokality a uchovat charakter a způsob využívání území v době, kdy byla lokalita navržena.“⁵

3. Přestože jde o úpravy národní kulturní památky evropského významu, nebyla na projekt vypsaná architektonická soutěž, nebo alespoň soutěžní dialog. Záměr také původně nebyl nad rámec nejnútnejší úřední povinnosti představen veřejnosti. Takový přístup je v případě jakékoliv lokality spojené s významným veřejným zájmem nepřijatelný.

Klub Za starou Prahu, proto apeluje na vedení obce i další účastníky řízení, aby další kroky transparentně a aktivně prezentovali veřejnosti. Dále také vyzývá každého z adresátů tohoto stanoviska, aby se v rámci svých možností zasadil o významné změny návrhu úprav plochy NKP Hradiště a keltské oppidum Závist.

⁵ Souhrn doporučených opatření pro evropsky významnou lokalitu Břežanské údolí. CZ0213779. Dostupné z: <https://strednicechy.ochranaprirody.cz/res/archive/106/014668.pdf?seek=1373446675>, vyhledáno 4. 12. 2021.

STAROMĚSTSKÝ ORLOJ: PODIVNĚ POZMĚNĚNÉ TVÁŘE A DETAILS NA NOVÉ „KOPII“ MÁNESOVA KALENDÁRIA

Mánesovo kalendárium pražského orloje – to je všeobecně známé umělecké dílo nejvyšší národní kategorie. Jeho zobrazení s doprovodnými texty je souborně vydáváno knižně, na kalendářích a jednotlivé části i jako vhodný obrazový doprovod při mnoha nejrůznějších příležitostech. Svou vizi proboujel Josef Mánes s největšími obtížemi přes obviňování z „tendenčního panslavismu obrazů“, přílišné „figurálnosti“, pomalé práce atd. Toto malířské dílo však bylo velmi brzy po odhalení v českém prostředí obdivně přijato a oceněno. Platí to dodnes a je prověřeno odstupem času.

1. Zájem veřejnosti o novou „kopii“ Mánesova kalendária. Foto: Milan Patka, 2022.

Před oslavami stoletého výročí republiky 28. 10. 2018 proběhly v letech 2017 a 2018 opravy věže Staroměstské radnice, včetně rozsáhlého restaurování pražského orloje. Byla sejmuta již značně sešlá Čilova poválečná kopie Mánesova kalendária a zhotovena nová měděná deska a na ní pořízena nová malířská kopie kalendária. Před celý orloj byla napnuta ochranná síť proti holubům, která trochu ruší pohledy na detaily kalendária orloje. To však neodradilo nejdůslednější diváky prohlédnout si kalendárium zblízka a případně svým dětem nebo

svému doprovodu vysvětlit podrobnosti patřící k dobrému vzdělání (obr. 1). Toho jsem byl také několikrát náhodným svědkem a někdy i aktivním účastníkem. Některé zjištěné pozměněné detaily kopie kalendária mne ale zarazily. Při vědomí rozsáhlosti kopírovaného díla byly přeci změny jistě pracné a jejich smysl na záměru, *kteřý je označován za kopii*, nechápu. Zde bych se o nich dále zmínil a uvedl porovnání se známými popisy kalendária a s Mánesovým originálním pojetím – národní výtvarnou ikonou.

Nedlouho po velké opravě pražského orloje v letech 1864–1865 a zpožděného odhalení Mánesova kalendária (18. srpna 1866, za dramatických okolností pruské okupace Prahy a s neúčastí autora kalendária) vydala pražská obec žádaný popis významů zobrazení (obr. 2–4) na kalendáriu od Karla Jaromíra Erbena (také archiváře města Prahy 1851–1864). Ten aktivně zasáhl do provedení kalendářní desky, když podle jeho ná-

2. Obálka Měsíčníku hodin staročeských, nákladem obecním vydaného popisu kalendária od K. J. Erbena.

vrhu byly na její obvod zapsány (ke každému dni roku) slabiky českého „Cisiojanu“ – lidové pomůcky (průpovídky) k sledování církevních svátků během roku. Zajímavé je v této souvislosti konstatování Jana Loriše: „Zdá se, že Erbenovi i pisatelům článků v Národních listech a v Politik podal vysvětlení svého díla sám Mánes, neboť se ve všech objevují nápadné shody, ukazující na společný pramen.“¹

Z tohoto Erbenova vysvětlujícího textu, přímo z doby vzniku kalendária, uveďme (pro objasnění souvislostí v dalším výkladu) dvě zdůrazněná

zobrazení na Mánesově autorském originálu: „Místo Vodnářovo zastupuje zde Vodní panna“ (s. 5) a „Váhy drží také postava panenská“ (s. 6).

Při kopírování Mánesova orlojního kalendária jsem předpokládal, podle logiky pojmu kopie, že v co největší míře vystihne autorský záměr Mánesův, se všemi, třeba i úsměvnými detaily, jako je například Mánesova postava znamení Vodnáře v podobě Vodnářky atd. Tedy obrazy kalendária,

Těmito dvanácti měsíčovými obrazy dokonáno jest vylíčení běhu ročního. Pod nimi v užším kruhu mají své místo příslušná znamení svoru neb kruhu nebeského, každé pod obrazem svého měsíce. Malíř uchýlil se zde od starého způsobu kalendářského, jakož se ta znamení obyčejně vyobrazují, připojiv k nim podoby lidské, kde bylo třeba, aby obrazu svému dodal více uměleckého života. Místo Vodnářovo zastupuje zde Vodní panna v zeleném oděvu barvy rákosové a s nádobou

3. Erbenův Měsíčník hodin staročeských, výřez textu ze strany 5: „Místo Vodnářovo zastupuje zde Vodní panna“.

v ruce, z které se lije voda; Střelec napíná svůj luk; znamení zvířecí, totiž: Ryby, Beran, Býk, Rak, Lev, Štír a Kozorožec, mají při sobě prostomilé chlapečky, kteří se s nimi obírají; Blíženci vyobrazení jsou co dvě krásné děti, ježto se spolu líbají; Panna, znamení měsíce Července, drží v ruce žitné klasy a srp, aby tím ukázala zřejmě, který čas roční jí náleží; Váhy drží také postava panenská, pozorně hledíc na jich jazýček.

4. Erbenův Měsíčník hodin staročeských, výřez textu ze strany 6: „Váhy drží také postava panenská“.

známé v povědomí již více jak 150 let. Autoři „kopie“ nicméně pojali jiný záměr „inovativní“, a řadu motivů pozměnili. Z většího množství pozměněných míst bych uvedl následující příklady.

Začal bych od detailu bohatství dlouhých rozvlátných vlasů Mánesovy originální postavy znamení Panny v porovnání s nynější, značně co do vlasů „oškubanou“ kopií (obr. 5 a 6). Úroveň prokreslení se nedrží originálu zdaleka dostatečně. Na jiných medailonech, i s pozměněnými tvářemi oproti Mánesovu originálu, jsou však účesy i tváře detailně prokreslené, a přesto nelze hovořit o zdařilé kopii, jak uvidíme dále.

1 Jan Loriš, *Mánesův orloj*, Praha 1952, s. 50.

5 a 6. Postava znamení Panny na Mánesově originálu (Muzeum hlavního města Prahy) a její „kopie“ z roku 2018 (Archív MHMP, převzato z: www.praha.eu/public/c1/48/5/2779989_922743_AAR0314_EXP.jpg, vyhledáno 6. 12. 2021).

Ještě hůře dopadlo například porovnání postavy znamení Vah (obr. 7 a 8). Na nové „kopii“ byl vynechán barevně důležitý červený pás oživující jinak barevně nepřiliš kontrastní zbylou část malby. Byl zjevně radikálně a pracně změněn účes, včetně barvy vlasů z tmavě hnědé na šedivou, s vypuštěním

červené stuhy nad čelem. Zcela jiná je starší tvář postavy s výraznějším špičatým nosem, pečlivě detailně prokreslená. Je dokonce doplněna malá náušnice! Tato postava se podle mě značně odchyľuje od symbolu „postavy panenské“, jak výstižně napsal K. J. Erben o Mánesově podání již roku 1866.

7 a 8. Mánesova původní „postava panenská symbolizující znamení Vah (Muzeum hlavního města Prahy) a její pozměněná verze na „kopii“ z roku 2018 (Archív MHMP, převzato z: www.praha.eu/public/9e/21/4d/2780002_922744_AAR0316_EXP.jpg, vyhledáno 6. 12. 2021).

9 a 10. Mánesova postava znamená Vodnáře/Vodnářky (Muzeum hlavního města Prahy) a zcela pozměněná postava Vodnáře na „kopii“ z roku 2018 (Archiv MHMP, převzato z: www.praha.eu/public/8d/b3/d6/2779875_922734_AAR0297_EXP.jpg, vyhledáno 6. 12. 2021).

Vůbec nejhůře asi dopadla „kopie“ postavy znamení Vodnáře (obr. 9 a 10). Úsměvná Mánesova postava znamení *Vodnáře* je v podobě spíše růžolící panny *Vodnářky* s kudrnatými rozevlátými vlasy a drobnými rtíky. Na „kopii“ vidíme záměrnou náhradu, na uhlazeného *Vodnáře*, s jiným účesem, jinou tvář a jinými ozdobami ve vlasech. Vpravo jsou dívčí rozevláté vlasy nahrazeny jakousi stuhou jako pokus o zamaskování změny. Toto jistě není možno vydávat za *Vodní pannu*, jak napsal K. J. Erben. Jde o velký zásah do úsměvného autorského záměru Josefa Mánesa.

Obrazně i významově byly na „kopii“ pozměněny i některé postavy Mánesových maleb na medailonech kalendářních měsíců. Nejvýrazněji například na medailonu měsíce ledna (obr. 11 a 12). Na originálu je vpravo vyobrazen mladík s delšími vlasy. Jaromír Pečírka, autor velké monografie o Josefu Mánesovi, zde uvádí zajímavou podrobnost: „V několika postavách orloje portrétoval Mánes svoje přátele – na př. na *Lednu* v starci prof. J. Ev. Purkyni, v mladíku Karla Purkyni.“² Na „kopii“ je však mladík změněn na pečlivě prokreslenou ženskou postavu!

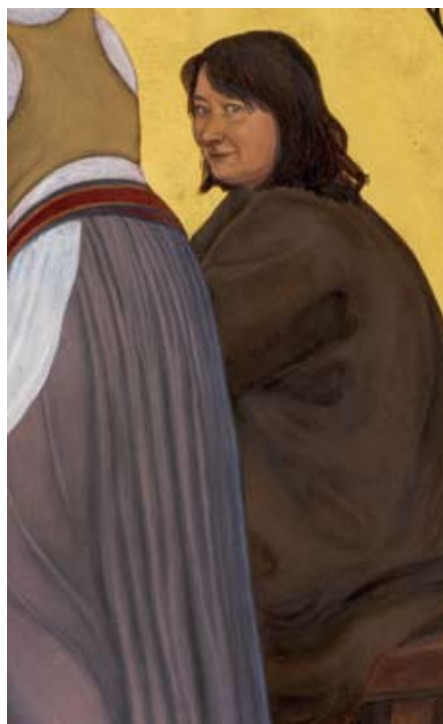
Ve známé knižní monografii Jana Loriše najdeme více jak půlstránkový popis symbolického

medailonu měsíce ledna kalendária. Ve zkratce: „První obraz, leden, je prologem k celému cyklu, vítáním nového roku i symbolem lidského života, jehož koloběh tu zobrazuje šest postav různého stáří. (...) Kolem stolu jsou shromážděni členové rodiny. Sedící stařec v slovenském houněném plášti a s krpci na nohou je symbolem starého, odcházejícího roku. (...) s důvěrou se dívá na budoucnost, na malé nahé děcko, symbol nového roku i nového života, jež mu před oči staví mladá matka. Ti ostatní příslušníci rodinného kruhu zpodobují fáze lidského věku; vpravo sedící mladík v tmavém plášti městského střihu, hledící na nás z obrazu, to je věk jinošský.“³

Na nové „kopii“ Mánesova kalendária však nenajdeme žádného mladíka věku jinošského v tmavém plášti s trochu rozčuchanými vlasy po stranách vysokého čela, který se neusmívá. Na „kopii“ je pečlivě a pracně prokreslená postava s tvář usmívající se jakési dámy, navíc nerozčuchané, s jiným uhlazeným účesem kryjícím čelo, rozhodně ne zkopírovaným. Pryč je celá Mánesova koncepce šesti postav různého stáří. To je další hrubý zásah do podoby a koncepce Mánesova malířského díla, který na neštěstí má další pokračování na tomto i dalších medailonech orlojního kalendária.

2 Jaromír Pečírka, *Josef Mánes*, Praha 1939, s. 75.

3 Loriš (pozn. 1), s. 53.

11 a 12. Mánesova postava mladíka na medailonu ledna (Muzeum hlavního města Prahy) a postava dámy, která zaujala jeho místo na „kopii“ z roku 2018 (Archiv MHMP, převzato z: www.praha.eu/public/8d/b3/d6/2779875_922734_AAR0297_EXP.jpg, vyhledáno 6. 12. 2021).

13–20. Srovnání původních Mánesových portrétů (Muzeum hlavního města Prahy) s portréty, které vznikly na jejich místě v „kopii“ z roku 2018 (Archiv MHMP, převzato z: www.praha.eu/public/aa/1/f1/2779888_922735_AAR0299_EXP.jpg a www.praha.eu/public/8d/b3/d6/2779875_922734_AAR0297_EXP.jpg, www.praha.eu/public/c3/31/b2/2779914_922737_AAR0304_EXP.jpg, vyhledáno 6. 12. 2021).

Dále ve stručnosti uvedme další detaily, dokládající změny tváří Mánesových postav v porovnání s tvářemi na nové „kopii“ – změny, které neváhám označit za úmyslné, a nepřijatelné.

Na obrázku 13 je tvář sběračky klestí z medailonu února s opravdovým Mánesovým vyjádřením chladu podle sátekem zahalených úst. V porovnání s tím je na obrázku 14 „zkopírovaná“ tvář neza-

21 a 22. Snímky z procesu „kopírování“ kalendária (Archív MHMP, převzato z: www.praha.eu/public/76/ba/f8/2767179_916469_AAQ2331_EXP.jpg a www.praha.eu/public/eb/dc/a2/2716442_895310_AAO0077_EXP.jpg, vyhledáno 6. 12. 2021).

halená, usmívající se, dokonce s náušnicí! To není Mánesovo vyjádření kruté únorové nepohody, kterou také roku 1866 popsal K. J. Erben slovy: „přináší mu otýpku suchého chrastí. Kruté počasí musilo také jinak býti vylíčeno“.

Na obrázku 15 je tvář sadaře přivazujícího mladý stromek k opěrnému kůlu z medailonu dubna. Mánes zvolil typ s vysokým bezvlasým čelem a dlouhými vlasy do týla; na „kopii“ (obr. 16) se na stejném místě nachází tvář úplně jiná, mladší a s krátkým účesem do čela!

Na obrázku 17 je tvář muže z medailonu února, který si nahřívá prokřehlé chodidlo nad ohněm, kterou Mánes namaloval s dlouhými vlasy do čela a skrání, na obrázku 18 je její „kopie“ s tváří zcela rozdílnou a bezvlasou!

Na obrázku 19 je tvář Mánesovy stařenky z medailonu ledna. Za pozornost stojí i malý detail – podobnost jejího nosu s nosem autora malby. Na obrázku 20 je „zkopírovaná“ tvář s jiným tvarem nosu, bez hlubokých stínů a vrásek ve tváři a pod bradou – to není zobrazení vysokého stáří.

Pokud vše shrneme, lze konstatovat, že Mánesův symbolismus z „kopie“ jeho díla mnohde uniká a je nahrazen zobrazeními se symbolickým významem mířícím jinam, respektive zcela zkomoleným a zastřeným.

Prohlédneme-li si fotografie z archivu MHMP – praha.eu (pro informování veřejnosti) z procesu „kopírování“ orlojního kalendária (obr. 21 a 22), pak příkládané pomocné listy s obrázky jednotlivých původních medailonů jistě nebyly podkladem pro vícenásobné změny podob tváří a účesů. Nutkavě se proto vtírá otázka – *podle čeho nebo koho byly vytvořeny pozměněné, nové, pečlivě prokreslené podoby tváří a účesů?* A dále – *který ze zodpovědných orgánů za dohled nad koncepcí a provedením díla tyto změny schválil.*⁴

⁴ Je totiž nutno podotknout, že kopie kalendářní desky *nevyhovuje* Rozhodnutí Odboru památkové péče Magistrátu hlavního města Prahy Č. j. MHMP 1161352/2016 ze dne 29. 6. 2016, kde je na straně 3 uvedeno, že má jít o „Zhotovení nové kalendářní desky v přesném rozměru originálu a vyhotovení nové kopie malby“.

Od kopírování kalendária jsem očekával poctivý přístup – snahu vystihnout podobu postav i účesů přeci mají a umí i „rychlomalíři“ na Karlově mostě. Očekával jsem ho také také vzhledem

23. Josef Mánes na fotografii z roku 1866 (Převzato z: Jaromír Pečírka, Josef Mánes, Praha 1939).

k autorovi orlojního kalendária, Josefovi Mánesovi, protože byl „ten, jenž vydal v něm nejkrásnější plod svého ducha, ten, jenž v něm vytvořil nejkrásnější apotheosu národního života, dílo nejčistšího národního umění, ten, jenž při něm trpěl a strádal, a pro něhož jeho zrození znamenalo smrt.“⁵ Po dokončení kalendária se u Josefa Mánesa začaly projevovat příznaky jeho osudné nemoci. Zrod svého největšího a nejznámějšího díla přežil jen o pouhých pět let. Z literatury je také známo, jak se Mánes stavěl k zásahům do svého malířského díla.

Byl to umělec, „který si byl vědom vlastních schopností a při tom člověk vznětlivý, nemohl snést, aby v jeho díle uplatňoval někdo jiný své názory“.⁶

Při vědomí těchto faktů nemohu s výše popsány- mi změnami tváří a detailů na nové „kopii“ Mánesova orlojního kalendária souhlasit. Uvedené změny totiž značně zasahují do tohoto významného, národního malířského díla, součásti *Národní kulturní památky*, Staroměstské radnice s orlojem. Vždyť dramatický závěr tvorby a života Josefa Mánesa byl spojen právě s orlojním kalendáři – dílem podle jeho celoživotních zkušeností.

Na dolním ciferníku pražského orloje je na první pohled krásná, zářící, nová kopie kalendária. Ale při bližším pohledu je, v současném provedení, na mnoha místech zbytečně a nepochopitelně poškozená s výrazným pozměněním Mánesova autorského zobrazení.

Milan Patka

Poznámka redakce:

Autorem "kopie" Mánesova kalendária z roku 2018 je Mgr. Stanislav Jirčík, akad. malíř a restaurátor.

⁵ Loriš (pozn. 1), s 42.

⁶ Ibidem, s. 37.

O DVOU NADAČNÍCH DOMECH NA MALÉ STRANĚ A RODINÁCH DAUSKŮ A PALLIARDI

Na Malostranském hřbitově bylo pohřbeno více osobností, které vynikaly svou dobročinností. Obvykle se zmiňuje Václav Bayer, který odkázal svůj dům čp. 146-I v Karlově ulici chudobinci sv. Bartoloměje na Novém Městě. Bayerova dvojhrobka s Terezií Pinklovou se na hřbitově nachází dodnes. My se však budeme věnovat dvěma jiným rodinám, které se také věnovaly charitativní činnosti a na dobročinné účely odkázaly svůj majetek včetně domů. Jejich zakladatelé žili na Malé Straně a většinou pak spočinuli na Malostranském hřbitově.¹

Dům čp. 531-III s pamětní deskou. Foto: Pavla Vrbová, 2022.

I. VÁCLAV A ELIŠKA DAUSKOVI

Ve Vítězné ulici (dříve Chotkova) na Malé Straně stojí třípatrový dům čp. 531-III, též zvaný U Otakara II. Nad jeho vchodem je černá mramorová deska se zlateným dvojjazyčným nápisem „Nadační dům Václava a Elišky Dauskových-Wenzel u. Elise Dausek's Stiftungshaus“. Manželé Dauskovi byli štedrými podporovateli řady dobročinných institucí a zaslouží si, aby-

1 Historie hřbitova podrobně: Pavla Vrbová – Romana Petrunčíková, Proměny Malostranského hřbitova do roku 1968. *Za starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu L* (XXI), 2020, č. 3 – speciální příloha. – Nadační listina V. Bayera z 1. 9. 1837 viz *Archiv hlavního města Prahy* (dále AMP), fond Chudobinec hlav. města Prahy na Novém Městě, inv. č. 36, k. 3. – K osobě V. Bayera viz např. Gabriela Kalinová a kolektiv, *Malostranský hřbitov, historie a současnost*, Praha 2016, s. 236–237.

chom připomněli jejich životní osudy a také osudy oněch dobročinných institucí, které již povětšinou zanikly.

Václav Dausek se narodil 21. 9. 1809 v Hořovicích manželům Františku a Tekle Dauskovým.² Rodina se časem přestěhovala do Prahy, po otci Václav zdědil řemeslo a vyučil se řemenářem (Riemermeister). Živnost provozoval na Starém Městě v čp.184-I v Jesuitengasse neboli Karlově ulici a stal se zámožným pražským měšťanem.³ Václav Dausek byl loajální občan habsburské monarchie. Jako příslušník pražského ostro-
střeleckého oddílu byl v revolučním roce 1848,

2 *Státní oblastní archiv v Praze* (dále SOA Praha), matrika Hořovice 05, 1795–1814, fol. 486.

3 Viz např. *Gewerbe-Adressen-Buch für die Hauptstadt Prag*, Praha 1846, s. 123.

Kresba dětské nemocnice z roku 1858.
Převzato z: Caritas, Kalender für deutsche Frauen, 1859.

kdy se z těchto sborů vytvářely národní gardy, zvolen do velení 25. malostranské kompanie, byl také členem tehdejšího Sdružení pro veřejný klid a pořádek (Verein für öffentliche Ruhe und Ordnung).⁴

Patřil k těm, kdo vysoce oceňovali zásluhy polního maršála knížete Alfreda Windischgrätze na obnovení zákona a pořádku v revolučních letech 1848–1849, a byl mezi zakladateli nadace na podporu vojáků – invalidů českých regimentů z bojů v tomto období. Právě na vyjádření vděčnosti knížeti Windischgrätzovi byla nadace pojmenována „Fürst Windischgrätz-Invaliden-Stiftung“ (Nadace knížete Windischgrätze pro invalidy). Byla založena poté, co byl ve sbírce shromážděn kapitál 30 tisíc florinů. Originál zakládací listiny datované 21. 7. 1852, na které je podepsán také Václav Dausek, je uložen v Archivu hl. města Prahy.⁵ Při příležitosti návštěvy císaře Františka Josefa v Praze téhož roku byl

Václav Dausek vyznamenán zlatým záslužným křížem.⁶

V roce 1832 se oženil s Elisabeth (Elise) Lippmannovou (7. 12. 1811 Praha – 3. 6. 1901 Praha).⁷ Počátkem čtyřicátých let manželé Dauskovi zakoupili stavební parcelu, na které si podle plánů architekta Frenzela nechali vystavět výše zmíněný činžovní dům.⁸ Oba manželé byli štědrými podporovateli různých dobročinných institucí. Václav Dausek zemřel 27. 5. 1867⁹ a v závěti, která byla pořizena krátce předtím (28. 4. 1867), nechal zřídit nadace ve prospěch několika dobročinných institucí, o kterých pojednáme níže. Dále založil nadaci pro Spolek pro nuzné dívky (Verein zum Wohle hilfsbedürftiger Kinder in Prag, zal. 1842), nadaci pro dva bez své viny zchudlé měšťany ze živnostenského nebo obchodnického stavu, bydlící na Malé Straně, dále nadaci na podporu nejstarších chu-

6 *Fremden Blatt*, 2. 6. 1852.

7 AMP, Sbírnka matrik, sign. HV N10, 1811–1819, fol. 26; sign. PMV Z5, 1891–1914, fol. 90; sign. JIL O7, 1817–1835, fol. 148.

8 Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy, Malá Strana*, Praha 1999, s. 596. – Viz též AMP, Sbírnka listin, sign. AMP PPL IV – 25066c.

9 AMP, Sbírnka matrik, sign. PMV Z4, 1866–1890, fol. 16.

4 *Handbuch der Prager priv. Bürger-Corps und der gesammten Schützen-Corps im Königreiche Böhmen für das Jahr 1847*, Praha 1847. – Bohemia, 1. 6. 1848 a 20. 9. 1848.

5 AMP, Sbírnka listin, sign. AMP PPL II – 870/1. Viz též *Wiener Zeitung*, 25. 3. 1851.

Současná podoba budovy bývalé německé dětské nemocnice. Foto: Pavla Vrbová, 2022.

dých ve všech farních okrscích v Praze a rovněž na podporu svých nemajetných příbuzných. Finanční prostředky (obligace) na tyto nadace vlastnila podle závěti až do konce života vdova Elisabeth a k realizaci nadací došlo tudíž až po její smrti. Kromě toho se po manželově smrti Elisabeth sama věnovala dobročinnosti, založila například nadaci, která byla připojena k nadaci Eduarda rytíře Daubka při Spolku pro blaho služebných (Verein zum Wohle der Dienstboten in Prag).¹⁰ Do výčtu dobročinných aktivit je třeba zahrnout i podporu Klarova ústavu slepců.¹¹ Vzhledem k množství odkazů obou manželů tvořila pak jejich správa slušnou agendu a v AMP a Národním archivu (dále NA) se dochovala bohatá kolekce nadačních listin, jakož i související korespondence.¹² Informace o nakládání s finančními prostředky nadací lze také čerpat z dochovaných výročních zpráv. Definitivní konec znamenal pak

10 *Národní archiv* (dále NA), NAD 753/8, Zemský úřad Praha – oddělení církevní, nadační a školské 1911–1949, k. 303.

11 Emil Wagner, *Die Geschichte der Klarschen Blindenanstalt in Prag vom Jahre 1832 bis 1907*, Praha 1909, s. 155–156.

12 Výběrově: AMP, Sběrka listin, sign. AMP PPL II – 1942, 2027, 2097, 2214, 2028, 2070 a další. – NA, NAD 873/3, České místodržitelství Praha – všeobecné – 1901–1910, sign. 10/74/12 až 14, k. 6646 a sign. 10/74/5, k. 6645.

výnos ministerstva vnitra o likvidaci nadací a fondů z roku 1953.¹³

V poslední vůli z roku 1892 Elisabeth Dausková zřídila nadaci ve prospěch chudobince u sv. Bartoloměje na Novém Městě a odkázala jí na věčné časy svůj dům čp. 531-III. Podle instrukcí obsažených v závěti mělo být obsazováno v chudobinci šest míst, z toho dvě byla určena pro uchazeče české a dva pro německé národnosti, obsazování zbylých dvou míst bylo v kompetenci univerzálního dědice JUDr. Karla rytíře Worowky. V hlavách lůžek chovanců měla být umístěna tabulka s názvem nadace Václava a Elisy Dauskových. Na základě soudního rozhodnutí z konce roku 1901 dům převzala do správy pražská obec a z jeho výnosů bylo pak podporováno několik obyvatel chudobince. Po zrušení chudobince u sv. Bartoloměje byla nadace převedena na starobinec Sociálních ústavů hl. města Prahy v Krči.¹⁴ Dům je dodnes v majetku města Prahy a je od roku 1990 památkově chráněn.

13 AMP, fond MHMP II, zápisy z jednání rady ÚNV hl. m. Prahy, záznam ze dne 4. 8. 1953, zpráva o likvidaci nadací a fondů, s. 14–15.

14 Výběrově: AMP, fond Chudobinec hl. města Prahy na Novém Městě, inv. č. 36, k. 3 a inv. č. 37, k. 5. – AMP, Sběrka listin, sign. AMP PPL II – 2184, 4798/2, 4798/2a.

Instituce podporované manželi Dauskovými

Dětská nemocnice císaře Františka Josefa na Karlově náměstí

Dům čp. 1359-II na jihozápadním okraji Karlova náměstí byl postaven v roce 1846 podle návrhu architekta Johanna Ripoty. Původně navržená dvoupatrová budova byla navýšena o jedno patro, pak byla postupně přistavěna dvorní křídla a dva další samostatně stojící objekty. Areál prošel za své existence řadou dalších stavebních úprav. Například v roce 1926 došlo mimo jiné k radikální změně vzhledu uličního průčelí, při které byla obloukovitě zakončená okna nahrazena obdélníkovými.¹⁵

Po architektonické stránce šlo o dosti nezajímavý objekt, pozoruhodná však byla instituce, která ho vlastnila a která v něm více než sto let provozovala dětskou nemocnici. Její historie je nerozlučně spjata s jedním ze zakladatelů moderního dětského lékařství, prof. Josefem Wilhelmem Löschnere, svob. pánem z Löschnerů (1809–1888). Dětskou nemocnici původně založil dr. E. Kratzmann v roce 1842 v domě čp. 7-II při bývalém špitálu a kostele sv. Lazara. (Dům stával zhruba v místech, kde dnes končí ulička Omladinářů u zadního traktu Městského soudu v Praze.) Zařízení sloužilo nemajetným dětem, mělo pouhých 10 lůžek a dr. Kratzmann je vydržoval z větší části z vlastních prostředků. V následujícím roce však dlouhodobě onemocněl, a tak počátkem roku 1844 vedení nemocnice převzal doc. dr. Josef Löschner s úmyslem zlepšit její vybavení, zvětšit počet lůžek a vytvořit stálý fond na její udržování. Zřídil ambulanci, patologický sálek a navýšil počet lůžek (22 v roce 1845). Také již v roce 1846 zahájil přednášky o dětských nemocech. S pomocí darů své soukromé klientely a dalších dobrodinců, mezi které patřil i excísař Ferdinand Dobrotivý, se mu dařilo získávat prostředky nejen na provoz nemocnice, ale především na koupi budovy pro ni. A tak byla, také s Löschnerovým vydatným finančním přispěním, v roce 1854 na Karlově náměstí v domě čp. 1359-II otevřena soukromá dětská nemocnice s kapacitou 72 lůžek ve 32 pokojích. Nemocnice byla s císařovým svolením pojmenována Kaiser Franz Josef-Kinderspital.¹⁶ Byla zde zřízena ambulance, malá pitevna a patologicko-anatomický kabinet. Postupně se rozšiřoval rozsah ambulantní i lůžkové péče, provádělo se zde očkování, od roku 1862 zde jako chirurg působil doc. Filip Matějovský. Löschner dosáhl toho, že od roku 1861 byly všechny děti do 13 let přijaté do Všeobecné nemocnice v Praze převáděny do jeho dětské nemocnice. To umožňo-

valo soustředit velký počet klinických pozorování na jednom místě. Nemocnice si pod Löschnerovým vedením stále udržovala velmi dobrou úroveň.

Löschner se také zasazoval o to, aby pediatrie byla na univerzitě uznána jako samostatný lékařský obor, což se podařilo, a v roce 1854 mu byla svěřena nově zřízená katedra pediatrie. Prof. Löschner osobně vedl nemocnici až do roku 1865, kdy přesídlil do Vídně, protože byl povolán na ministerstvo a také se stal osobním lékařem císaře. V roce 1868 se kvůli oční chorobě musel uchýlit do ústraní, o nemocnici však pečoval stále. V roce 1874 například zařídil uvnitř nemocnice kliniku a v nemocnici byl systemizován mimořádný profesor pediatrie, jmenovaný Jeho Veličenstvem na doporučení profesorského sboru a placený státem. Löschner zůstal ředitelem nemocnice až do roku 1880, kdy předal vedení nemocnice prof. Kaulichovi a její správu převzal výbor v čele s dr. Neureuttem. Pro sebe si vyhradil pouze dohled (protektorát) nad nemocnicí. V roce 1883 rozhodl, že tento dohled přejde po jeho smrti vždy na příslušného úřadujícího děkana německé lékařské fakulty a po jednáních s děkany v letech 1885–1886 byl nový statut právně zakotven. Po vzniku ČSR byl název Franz Josef-Kinderspital in Prag změněn na Deutsche Kinderspital in Prag. Budova na Karlově náměstí sloužila i po roce 1945 jako zdravotnické zařízení (ortopedie a chirurgie), a to až do počátku 90. let 20. století.¹⁷ Dnes je rekonstruovaná budova majetkem státu a sídlí v ní Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Sirotčinec u sv. Jana Křtitele

Historii sirotčince v různých časových obdobích můžeme najít v několika spisech, nejstarší pochází od historika Ignáce Cornovy z roku 1785.¹⁸

17 K dějinám nemocnice: Wilhelm Rud. Weitenweber, *Die medicinische Anstalten Prag's*, Praha 1845, s. 189–194. – Josef Löschner, *Das Franz Joseph-Kinderspital im Jahre 1858*, in: *Caritas, Kalender für deutsche Frauen 1859*, Praha 1858, s. 23–30. – Friedrich Ganghofner, *Die Lehrkanzel der Kinderheilkunde im Kaiser Franz Josef-Kinderspital*, in: *Die deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag*, Praha 1899, s. 273–277. – *Das deutsche Kinderspital in Prag im 97. Jahre seines Bestandes*, Praha 1938. – *Mein Leben und Wirken* (autobiografie J. Löschnera, sestavil M. Friedrich von Maasburg), Praha 1897. – Petr Svobodný – Ludmila Hlaváčková, *Pražské špitály a nemocnice*, Praha 1999. – AMP, fond Výroční zprávy, sign. 457 a 457s. – Viz též *Nemocnice sv. Lazara a Dětská nemocnice císaře Františka Josefa*, dostupné na <https://www.fnmotol.cz/o-nas/historie-a-soucasnost/nemocnice-sv-lazara-a-detska-nemocnice-cisare-fran/>, vyhledáno 11. 2. 2022.

18 Ignaz Cornova, *Geschichte des Waiseinstituts zum heil. Johann dem Täufer in Prag*, Praha 1785. – Winzenz Falk v. Falkenheim, *Geschichte des Prager Waisenhauses zum hl. Johann dem Täufer*, Praha 1863. – František Mašlaň, *Sirotčinec u sv. Jana Křtitele Praze*, in: Ignaz Cornova, *O výchově sirotků zednářských*, Praha 1923, s. xxv–xxxv. – AMP, fond Výroční zprávy, sign. 604s.

15 Růžena Bařková (ed.), *Umělecké památky Prahy, Nové Město a Vyšehrad*, Praha 1998, s. 623–624.

16 *Wiener Zeitung*, 1. 12. 1854 a 1. 4. 1855.

Zrekapitulujme nyní dějiny této soukromé instituce. Po hladomoru 1771–1772, během kterého v Čechách v důsledku nedostatečné výživy vypukla epidemie a zemřelo velké množství lidí, přišel hrabě Kašpar Heřmann Künigl von Ehrenburg (1745–1824) s myšlenkou zřídit ústav, který by pečoval o chudé děti a sirotky. Po předchozí poradě s přáteli byl tento úmysl projednán a schválen v zednářské lóži U tří korunovaných hvězd a brzy byl vypracován řád pro zamýšlenou instituci. Po zajištění dostatečného kapitálu z pravidelných čtvrtletních příspěvků dobrovolných dárců a za ruční práce samotných chovanců (šití rukavic), byl po schválení zemským guberniem položen 1. září 1773 základ ke zřízení domova. Měl zajišťovat nejen tělesné potřeby chovanců (byt, stravu, oděv a lékařskou péči), ale pečovat také o jejich obecné vzdělávání a výuku praktických dovedností. Od svého založení, s výjimkou let 1801 a 1875–1880, sirotčinec provozoval školu. Jako učitel zde v letech 1777–1781 působil také I. Cornova, který vypracoval pedagogické zásady.¹⁹ Zpočátku instituce sídlila v Petřské čtvrti, nejprve v najatém domě, později díky daru císařovny Marie Terezie ve vlastní budově.²⁰ Četné další dary od mnoha příznivců i to, že do sirotčince byly za poplatky přijímány také děti majetných rodičů (tzv. Kostkinder), umožňovalo zvyšovat počet chovanců (z počátečních 25). A tak bylo třeba poohlédnout se po prostornějším objektu vhodnějším i z hlediska životního prostředí. Nejvýhodněji se jevil objekt bývalého Bredova paláce čp. 936-II v Bredovské ulici (dnes ulice Politických vězňů), ke kterému patřila i velká zahrada. V té době náležel řádu milosrdných bratří a sloužil jako pobočný špitál, tzv. Reconvaescenten-Haus, k jejich hlavnímu špitálu na Starém Městě. Císařovna se opět projevila jako štedrá mecenáška. Odkoupila palác v Bredovské ulici, který pak v roce 1780 sirotčinci věnovala. Po nutných úpravách objektu se do něj v polovině roku 1781 přestěhovali chovanci. Ještě je třeba připomenout, že po smrti císaře Josefa II. se v Rakousku situace svobodných zednářů zhoršovala a v roce 1794 byla nakonec pozastavena činnost pražských i vídeňských zednářských lóží. Sirotčinec u sv. Jana Křtitele byl přeměněn na soukromý ústav s názvem Institut pražského sirotčince u sv. Jana Křtitele (Institut des prager Waisenhauses bei St. Johann dem Täufer). Ústav od té doby řídil dobročinný výbor.

19 *Kurze Anzeige von dem am ersten September 1773 errichteten Verpflegshause der Armen Kinder und Waisen.* Praha 1773. – Ignác Cornova, *O výchově sirotků zednářských* (český překlad), Praha 1923.

20 V některých textech autoři dokonce uvádějí popisná čísla, ale není jasné, zda se jedná o čísla před či po přechíslování domů na počátku 19. století.

Sirotčinec sídlil v Bredovské ulici až do roku 1868, kdy byl po předchozí rozvaze o zhoršujících se finančních poměrech prodán. Místo něj byl výhodně zakoupen téměř nový dům s dostatečně velkou zahradou v Kateřinské ulici čp. 466-II. Tam se sirotčinec nastěhoval v prosinci 1873, v mezidobí sídlil na Hradčanech na Loretánském náměstí v čp. 109-IV. Palác v Bredovské ulici byl v roce 1869 zbořen. Na jeho bývalé parcele pak byl postaven Šebkův palác (čp. 936-II) a budova generálního ředitelství Buštěhradské dráhy (čp. 1531-II), které tam stojí dodnes.

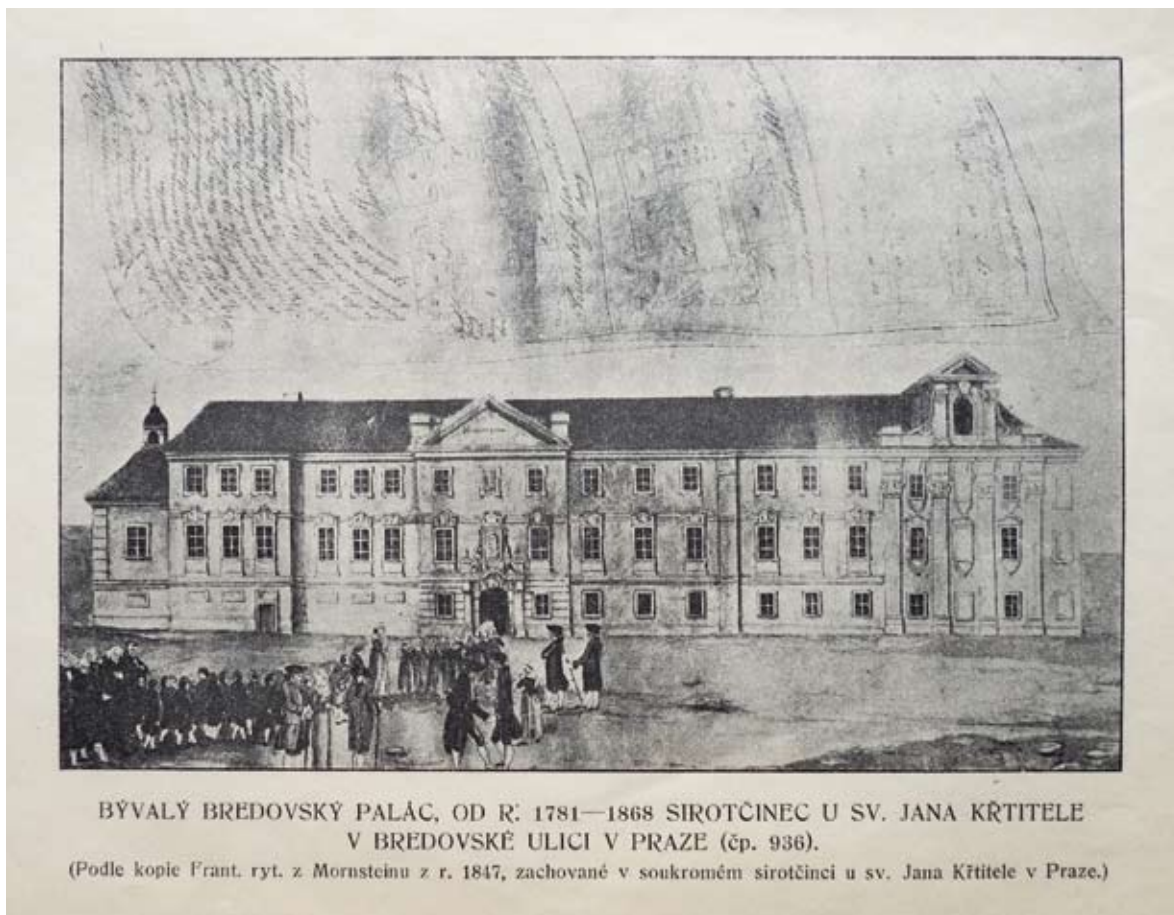
V přehledu z roku 1902 je ústav uváděn jako soukromý sirotčinec pro hochy s 51 chovanci. Celkový počet chovanců od jeho založení činil 1 300. S čistým jměním cca 1 440 000 K byl v té době nejbohatším pražským dobročinným ústavem. Kromě toho zanedlouho k jeho majetku přibyla z odkazu Johannny Leinové další nemovitost, dům čp. 249-III v Nerudově ulici (bývalý palác Kinských). V Kateřinské ulici ústav tehdy provozoval (německou) pětiletou obecnou školu, kam docházeli i jiní žáci.²¹ Škola byla zrušena v roce 1910 a chovanci pak navštěvovali (německé) veřejné školy. V roce 1920 byli zbylí chovanci přestěhováni do Theresien Jugendheimu v Krásné Lípě (Schönlinde), čímž skončilo 150 let trvajících pražské působení zednářského sirotčince.²²

Objekt v Kateřinské ulici zakoupila od výboru sirotčince Německá agrární banka. Uprázdňený dům s velkým pozemkem se zalíbil pražskému Sokolu, který po přístavbě své nedaleké historické sokolovny postrádal prostory pro venkovní cvičení. Přestože kupní cena dosáhla 4 milionů korun, podařilo se v roce 1923 Sokolu objekt získat. Ze zahrady bylo za pomoci dobrovolných brigád vybudováno letní cvičiště, do budovy se přestěhovala redakce časopisu *Sokol* a vzniklo zde sokolské loutkové divadlo.²³ Během

21 Rudolf Secký, *Dobročinné spolky a ústavy soukromé v král. hlavním městě Praze a předměstích*, Díl I., Praha 1905, s. 8 a 10. – AMP, fond Výroční zprávy, sign. 604s.

22 Přestože výbor nadále sídlil v Praze, byl sirotčinec sv. Jana Křtitele fakticky veden jako součást Theresien Jugendheimu v Krásné Lípě. Již ve výročních zprávách sirotčince po roce 1900 se výrazně projevovala proněmecká orientace vedení ústavu. V roce 1908 vznikla Německá zemská komise pro ochranu dětí a péči o mládež v Čechách (Deutsche Landeskommission für Kinderschutz und Jugendfürsorge in Böhmen) a správa sirotčince s ní začala spolupracovat. Převedla na ni svůj dům v Nerudově ulici a Komise ho začala upravovat na své ústředí v Čechách. Konec těmto plánům učinil převrat v roce 1918. Dům byl posléze zabrán pro potřeby ministerstva obrany a Komise zřídila své hlavní sídlo v Liberci. Viz výroční zprávy Deutsche Landeskommission: AMP, fond Výroční zprávy, sign. 1501 a výroční zprávy v Krajské vědecké knihovně v Liberci, sign. F 8356.

23 *Archiv České obce sokolské*, fond Vladimír Ptáček, k. 8. – *Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu*. Ročník 49, 1923, č. 1, s. 44–45. – *Věstník sokolský*. Ročník 25, 1923, č. 1, s. 14.

*Sirotčinec u sv. Jana Křtitele čp. 936-II v Bredovské ulici. Kresba: Frant. ryt. z Mornsteinu, 1847.
Převzato z: I. Cornova, O výchově sirotků zednářských, překlad do češtiny, Praha 1923.*

okupace byla činnost Sokola zastavena, po válce byl znovu nadšeně obnoven i provoz letního cvičiště. Dokdy cvičiště fungovalo, není jasné, jisté je, že definitivně vzalo za své při stavbě brutalistní budovy Centrálního dispečinku Dopravního podniku hl. m. Prahy v ulici Na Bojišti v 70. letech 20. století. Zbytek budov bývalého sirotčince byl zbořen kolem roku 1995. Dnes tam stojí rozsáhlý administrativní objekt.

Malostranská dětská opatrovna u Panny Marie Vítězné

Historie dětské opatrovny v Karmelitské ulici je popsána v materiálech k nadacím Václava Dauska v roce 1904 zhruba takto: Opatrovna byla založena z milodarů jako soukromý ústav v dubnu 1836 a byla otevřena v květnu 1837 již ve vlastní budově čp. 545-III v těsné blízkosti kostela P. Marie Vítězné. V roce 1871 byla pak ke stavbě přistavěna školní budova čp. 546-III. V roce 1877 opatrovna jako soukromá instituce de facto zanikla, protože pozemek, na kterém stála, bylo třeba odevzdat eráru a kvůli nedostatečným finančním možnostem instituce se nepodařilo získat jiné vhodné prostory. Po dohodě s pražskou obcí vedení opatrovny odevzdalo své jmění pražské obci pod podmín-

kou, že ta zřídí na Malé Straně veřejnou českou opatrovnu a že převzaté finanční prostředky uloží v „Nadání Malostranské opatrovny“. Touto smlouvou se nově zřízená městská opatrovna stala pokračovatelkou původní soukromé dětské opatrovny u P. Marie Vítězné. Opatrovna byla umístěna nejprve v čp. 446-III (Všehrdova, zboř.) a od dubna 1878 v čp. 335-III (Vlašský špitál), kde sídlila i po vzniku ČSR.²⁴

Nadace Václava Dauska (úroky z obligací 1 000 fl.) měla sloužit o Štědrém večeru k odměňování dětí navštěvujících opatrovnu.

Chudobinec u sv. Bartoloměje

Chudobinec u sv. Bartoloměje se nacházel mezi ulicemi Na Slupi a Vyšehradskou. Byl zřízen roku 1808 v domě čp. 427-II na místě někdejšího špitálu sv. Bartoloměje, ke kterému patřil i stejnojmenný kostelík. Chudobinec byl udržován z dobročinných darů, ale pražská obec měla povinnost doplácet z obecních důchodů chybějící náklady na provoz. Do chudobince byli přijímáni pouze pražští chudí, kteří pro stáří, zmrzačení nebo jiné tělesné vady

²⁴ NA, NAD 873/3, České místodržitelství Praha – všeobecné – 1901–1910, sign. 10/74/5, k. 6645.

Dům čp. 466-II v Kateřinské ulici. Foto: Carl Bellmann, 1903, AMP, sign. X 8702.

Dům čp. 466-II v Kateřinské ulici. Foto: Pavla Vrbová, 2022.

*Pohled na sirotčinec v Kateřinské ulici ze zahrady.
Foto: Carl Bellmann, 1902, AMP, sign. X 8703.*

*Letní sokolské cvičiště v Kateřinské ulici. Neznámý autor, 1924–1925, Archiv České obce sokolské,
fond Vladimír Ptáček, k. 8.*

*Budova bývalé opatrovny čp. 545-III v Karmelitské ulici.
Foto: Pavla Vrbová, 2022.*

nebyli schopni výdělků (nemocní chudí však byli umisťováni do chorobince na Karlově). Chudobinec poskytoval chovancům stravu, bydlení, ošacení, nutnou obsluhu a lékařskou pomoc. Obyvatel chudobince stále přibývalo, a tak magistrát přikoupil (1826 a 1832) sousední domy čp. 1260-II a 435-II, na jejichž pozemku byla z větší části z dobrovolných příspěvků postavena dvouposchodová stavba. Na počátku roku 1864 převzala pražská obec plně do své správy finanční fond i budovy chudobince.²⁵ Postupem doby přestal chudobinec opět kapacitně stačit, a tak byly kostelík i staré budovy strženy (kromě přízemního stavení v ulici Na Slupi, které tam stojí dodnes – na fotografii v pozadí vlevo) a na jejich místě byla Josefem Srdínkem v roce 1885 postavena nová monumentální dvoupatrová trojkřídlá budova, která měla na nárožním průčelí do ulic Na Slupi a Vyšehradské ve štítu nápis „Městský chudobinec“ a na vrcholu kříž (obojí dnes chybí).²⁶ Chudobinec v nových budovách sídlil s přestávkou první světové války a krátkého období po ní, až do doby, než byly v Krči v roce 1928 otevřeny Masarykovy domovy – Sociální ústavy hl. města Prahy (dnes sídlo Thomayerovy nemocnice). V tomto mnohofunkčním areálu byl kromě starobince umístěn

25 Vojtěch Kraus, *Dějiny obecní správy král. hlav. města Prahy za léta 1860–1880*, Díl I. (1860–1870), Praha 1903, s. 179–202.

26 AMP, Sběrka fotografií, sign. II 547.

také chorobinec, dětský chorobinec, ozdravovna a zotavovna školní mládeže pro město Prahu.²⁷ Uvolněné budovy ve Vyšehradské ulici byly předány do užívání Ministerstvu veřejného zdravotnictví, od roku 1939 v nich sídlí Ministerstvo spravedlnosti. Objekt je od roku 1958 památkově chráněn.

Pohnuté osudy hrobu Dauskových

Václav Dausek byl pohřben na starší části Malostranského hřbitova do hrobky č. 8 v odd. 6 při hlavní středové aleji. Při žádosti o koupi hrobového místa v květnu 1867 zastupoval Václava Dauska sochař Robert Platzter. Václav Dausek však zemřel dříve, než byla kupní smlouva uzavřena, což bylo dořešeno až v roce 1875 s vdovou Elisabeth. Ta pak v roce 1886 pověřila Karla Platzera (kameník, syn Roberta) přenesením náhrobku na Vyšehradský hřbitov, kam byla posléze pohřbena také ona.²⁸ Jejich hrob na Vyšehradě s náhrobkem signovaným Robertem Platzterem se nacházel v řadě hrodek u jižní hřbitovní zdi, která byla v 2. polovině 70. let 19. století architektonicky upravena podle návrhu Antonína Barvitia. Po složitém pátrání se nakonec

27 Olga Fejtová, *Organizace sociální péče v letech 1922–1945*, in: *Osm století pražské samosprávy*, Praha 2000. – Těž *Vývoj pražské samosprávy*, dostupné online na <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=46>, vyhledáno 18. 2. 2022.

28 AMP, Magistrát HMP I, ref. XIV, hřbitovní matrika, kniha inv. č. 138.

Budova bývalého chudobince u sv. Bartoloměje čp. 427-II. Foto: Pavla Vrbová, 2022.

podařilo místo identifikovat.²⁹ Ukázalo se, že hrobka byla pronajata rodině malíře Vincence Beneše (1883–1979), a ta bohužel nechala odstranit nejen nápisovou desku na náhrobku, ale dokonce i nápis ve štítu, takže dnes zde nelze žádnou upomínku na rodinu Dauskových nalézt.

Podobná neúcta se týká mnohých náhrobků, a to i z nedávné doby. Na Vyšehradském hřbitově se to týká například nedalekého náhrobku šlechtické rodiny von Castellain z roku kolem 1862. Na tomto pravděpodobně nejstarším zdejších náhrobku byla ještě v roce 2012 původní nápisová deska, která je dnes nahrazena novou. Pouze nenápadná malá tabulka připevněná na zadní straně pomníku připomíná původní majitele. Podobný, i když ne tak křiklavý příklad je hrob zakladatele Slavína Petra Matěje Fischera u východní zdi. V roce 2012 byla ještě na hrobce osazena původní deska se jmény pohřbených v chronologickém pořadí úmrtí. Dnes je tomu jinak – jméno P. M. Fischera je sice na nové nápisové desce uvedeno, dokonce na prvním místě, ostatní jména z původní desky však byla přesunuta na malou desku u paty náhrobku, navíc bez detailů ozřejmujících příbuzenské vztahy.

Vyšehradský hřbitov, bývalá hrobka Václava a Elišky Dauskových (dnes hrobka rodiny malíře Vincence Beneše). Foto: Pavla Vrbová, 2022.

²⁹ Bořivoj Nechvátal, *Kapitulní chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Archeologický výzkum*, Praha 2004, s. 218. – Idem, *Vyšehrad*, Praha 1976, s. 188–189 a s.196.

II. RODINA PALLIARDI

Než se dostaneme k našemu hlavnímu zájmu – k malostranskému domu čp. 265-III a k osobě Karla Palliardiho ml., pokusíme se částečně zmapovat nepřehledné vztahy rodiny Palliardů.³⁰ Začneme u neznámějšího z nich, kterým byl stavitel Ignác Jan Nepomuk Palliard (15. 5. 1737 Praha – 18. 3. 1821 Praha).³¹ Za svého dlouhého života postavil, přestavěl nebo upravil mnoho staveb, a to nejen v Praze.³² V roce 1779 zakoupil objekt mezi ulicí Tržiště a Malostranským náměstím (dnešní čp. 265-III, do roku 1804 čp. 63), který přestavěl a ve kterém pak bydlel. Z jeho osobního života je známo, že se poprvé oženil 27. 9. 1761 s Barborou Kateřinou (1740–1802)³³ a měl s ní tři syny. Podruhé se 8. 7. 1805 ve věku 68 let oženil s třicetiletou vdovou Františkou Krausovou a žil pak ve Všehrdově ulici v domě čp. 435-III, kde také zemřel.³⁴ S jeho synem z prvního manželství, taktéž stavitelem, Ignácem Aloisem Palliardim tak jasná situace není. Jeho rok narození 1765–1767 se odvozuje pouze z údajů uvedených v záznamech o jeho úmrtí (10. 8. 1806 Praha) a o sňatku s Magdalenou rozenou Pellet, se kterou se oženil v kostele sv. Tomáše na Malé Straně 28. 1. 1793.³⁵ Alois s Magdalenou se postarali o značné rozvětvení rodu tím, že zplodili osm dětí.³⁶ Jejich osudy, stejně jako osudy dalších generací, jsou zajímavé a vydaly by na samostatnou studii. Žádné z dětí Ignáce Aloise již nepokračovalo v rodinné tradici stavitelů – Josef a Johann byli sice zaměstnanci stavebních úřadů, ale Anton se stal lékařem ve Františkových

Lázních a uznávaným přírodovědcem, Franz vojákem (lehká kavalerie) a Karel právníkem. Karel působil na různých místech, po nějakou dobu jako magistrátní rada ve Strakoněch, kde se mu narodilo několik dětí, mezi nimi 18. 4. 1825 syn Karel. Karel junior podobně jako jeho otec vystupoval práva. Do státních služeb nastoupil v roce 1854 nejprve jako soudní adjunkt, pak postupoval v kariéře v různých funkcích u okresních soudů (od 1855 Uhlířské Janovice, od 1868 Lomnice nad Lužnicí, od 1872 Říčany). V roce 1877 byl jmenován okresním soudcem na Smíchově, v roce 1878 obdržel titul zemského soudního rady. V roce 1880 byl jmenován radou zemského soudu v Písku, v roce 1883 odešel na odpočinek a trvale se usadil v Praze.³⁷ Účastnil se veřejného života, v letech 1886–1889 byl členem pražské městské rady a obecním starším za Malou Stranu.³⁸

Karel Palliard junior byl český vlastenec a podporoval různé české spolky, mimo jiné malostranský Sokol, zpěvácký spolek Lumír či české spisovatele,³⁹ značnou částkou přispěl také na obnovu Národního divadla. Všeobecně oblíbený Karel Palliard zemřel 27. října 1896 ve svém domě čp. 265-III. Na poslední cestě z malostranského chrámu sv. Mikuláše na hřbitov v Šárce u sv. Matěje ho doprovodilo množství lidí nejen z oficiálních kruhů, ale především Sokolové, kteří podle jeho přání pohřeb organizovali, a zpěvácký spolek Lumír.⁴⁰

Dobročinnost projevil i ve své poslední vůli z února 1893. Založil v ní nadaci na podporu českých spisovatelů, svou sbírku skla a zbraní odkázal Náprstkovu českému průmyslovému muzeu,⁴¹ největší odkaz se však týkal domu čp. 265-III, který zbudoval jeho praděd Ignác Jan Nepomuk.⁴² Dům byl po celou dobu v držení několika generací rodiny Palliardů – nejprve jeho majiteli byli Ignác Jan Nepomuk s manželkou Barborou, pak se jeho majitelem stal syn Ignác Alois s manželkou Magdalenou, po smrti Magdaleny (†1814) přešlo vlastnictví na jejich nezletilé děti Cecilii, Antona, Josefa, Franze, Johanna a Karla. Mezi sourozenci došlo později k vyrovnání, protože od roku 1837 (resp. 1834) je jako majitel veden pouze Karel s manželkou Annou. V roce 1854 vlastnictví domu přešlo na další generaci,

30 Blíže viz Jiří Milan Sklenář, Rod Palliardů, *Heraldika a genealogie* XXII, 1989, č. 3, s. 203–226.

31 AMP, Sběrka matrik, sign. MIK N8, 1722–1765, bez fol. a sign. PMV Z2, 1811–1838, fol. 120.

32 Miloslava Seydlová, Umělecká rodina Palliardů, *Ochrana památek – Věstník Klubu Za starou Prahu* XXVII, 1952, s. 7–8 (dostupné online na https://www.zastarouprahu.cz/webdata/44989A52-6497-432A-92C3-306DA5DEE52E_02.pdf, vyhledáno 18. 2. 2022). – Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech*, sv. 1–4, Praha 1977–1982 (jmenný rejstřík sv. 4, s. 614).

33 AMP, Sběrka matrik, sign. PE N303, 1712–1744, fol. 299; sign. PE N504, 1744–1770, fol. 108; sign. MIK Z7, 1784–1807, bez fol.

34 AMP, Sběrka matrik, sign. PMV O1, 1784–1819, fol. 81. – *Schematismus für das Königreich Böhmen* 1808, 1812 a další. – Podle Sklenáře (pozn. 30) byla majitelkou domu čp. 435-III druhá manželka Františka.

35 AMP, Sběrka matrik, sign. MIK Z8, 1800–1808, bez fol.; sign. TO O6a, 1784–1815, fol. 53.

36 Karl Joseph Ignaz (7. 10. 1793 Praha – 23. 8. 1871 Praha), Franz Josef Ignaz (30. 10. 1794 Praha – 1836 Vídeň?), Franz Anton Johann (19. 11. 1796 Praha – 23. 11. 1873 Františkovy Lázně, používal křestní jméno Anton), Joseph Wenzel Johann (28. 1. 1798 Praha – 12. 2. 1870 Praha), Eleonora Barbara (8. 5. 1800 Praha, zemřela tentýž den), Barbara Maria Johanna (9. 9. 1801 Praha – 6. 9. 1808 Praha), Cecilia Anna (18. 10. 1803 Praha – 30. 6. 1873 Praha) a Johann Karl Maximilian (15. 5. 1805 Praha – ?).

37 *Der Tagebote aus Böhmen*, 27. 3. 1855. – *Gerichtshalle*, 30. 8. 1868. – *Gemeinde Zeitung*, 6. 11. 1872. – *Die Presse*, 30. 2. 1877. – *Gerichtshalle*, 16. 2. 1880.

38 Vojtěch Kraus, *Obecní starší král. hlav. města Prahy 1848–1907 (Zvláštní otisk z Almanachu Král. hlav. města Prahy pro rok 1908)*, Praha 1908, s. 43.

39 NA, České místodržitelství Praha – všeobecné – 1901–1910, sign. 10/137/30, k. 6717.

40 *Národní listy*, 29. 10. 1896.

41 *Národní listy*, 10. 2. 1897.

42 Vlček (pozn. 8), s. 370–371.

Ulice Tržiště s domem čp. 265-III. Neznámý autor, kolem 1907, Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. H 040 481.

a sice na jejich děti Alfréda, Marii, Josefa a Karla. Mezi nimi opět zřejmě došlo k vyrovnání, takže v roce 1875 se stávají majiteli pouze Karel s manželkou Karolinou.⁴³ Po smrti Karoliny (†1879) se jediným majitelem domu stal Karel.

Vraťme se k jeho poslední vůli: dům čp. 265–III, který zaujímá rozlehlou parcelu mezi ulicemi Tržiště a Malostranským náměstím, odkázal městu Praze. Z jeho výnosu založil nadání na podporu chudých na Malé Straně, větší část pak určil na „cestovní stipendia pro pilné a nadané studenty středních škol po 60 K, aby poznali jejich českou vlast a naučili se ji milovati“. Podle jeho dispozic v závěti byl dům opatřen na obou průčelích tabulkami s nápisem „Nadační dům Karla a Karolíny Palliardi“.⁴⁴ Podle údajů v katastru je dnes pouze menší část domu v majetku města, větší díl vlastní soukromé osoby a firmy. Dům je památkově chráněn od roku 1958.

⁴³ AMP, Domovní fassé, číslo popisné 265/III, 1841–1881. – AMP, Sběrka rukopisů, Knihy trhové (Liber contractuum 33–35 a 38–40), sign. 4688–4690 a 4693–4695.

⁴⁴ *Studijní nadání v Království českém*, sv. XIII (1893–1897), Praha 1907, vyd. c.k. místodržitelství pro Čechy, s. 425–428. – AMP, Sběrka listin, sign. AMP PPL II – 2099/1, AMP PPL II – 2099a, b, c, AMP PPL II – 2099/2, AMP PPL II – 13191/1 a další. – NA, České místodržitelství Praha – všeobecné – 1901–1910, sign. 10/50/31, k. 6611.

Hrobka Palliardi-Nowak a další hroby rodu Palliardi

Na mladší části Malostranského hřbitova vedle rozlehlé hrobky premonstrátů Strahovského kláštera leží jednoduchá náhrobní deska s vytesaným nápisem Familie Gruft Palliardi (Rodinná hrobka Palliardi). Toto hrobové místo má dlouhou historii, která souvisí s bývalou viniční usedlostí Paliarka, původně nazývanou Dolní Hřebenka. Usedlost zakoupili v roce 1772 stavitel Ignác Jan Palliardi s manželkou Barborou. V listopadu 1802 Barbora ve věku 62 let zemřela a byla pohřbena na blíže neurčeném místě na Malostranském hřbitově.⁴⁵ Předtím jako své univerzální dědice ustanovila manžela a tou dobou zřejmě již posledního žijícího potomka, syna Ignáce Aloise. V roce 1803–1804 pak otec a syn Palliardi usedlost prodali. Prodej zahrnoval i pozemek přiléhající k západní zdi Malostranského hřbitova a prodávající si v kupní smlouvě vyhradili, že nevelké území za hřbitovní zdí, které předurčili pro pohřebiště rodiny Palliardi a její pokrevní příbuzné, zůstane navždy rodinným majetkem s tím, že kdykoliv v budoucnu toto své vlastnictví mohou potomci na své náklady nechat oběhnut

⁴⁵ AMP, Sběrka rukopisů, Kniha trhová (Liber contractuum 30), sign. 5492. – AMP, Magistrát HMP I, ref. XIV, Deník pohřebních poplatků, inv. č. 1338.

Dům čp. 265-III ze strany Malostranského náměstí. Foto: Pavla Vrbová, 2022.

zdí. Tento závazek byl pak obsažen i v následných prodejích usedlosti Paliarka.⁴⁶ Vlastnické právo na zmíněné místo převedli synové Ignáce Aloise (Anton, Karl, Josef a Johann) v roce 1857 na sestru Cecilii provdanou Nowak. Po rozšíření hřbitova v roce 1862 západním směrem se uvedený pozemek stal součástí hřbitova a byl záduším uznán za pohřební místo. Cecilie již v srpnu 1862 odprodala díl strahovskému klášteru na jeho hrobku a v říjnu další část klášteru karmelitek na Hradčanech. Na zbytku nechala zřídit rodinnou hrobku. V září 1862 sem dala přenést ostatky syna Ferdinanda Nowaka (1839–1860) a služebné Margarethy Brettl (†1862 ve věku 40 let) ze starší části hřbitova. Do hrobky byly tehdy zřejmě přeneseny rovněž ostatky dcery Julie Nowak (1837–1856) původně také pohřbené na starší části hřbitova. Kromě samotné Cecilie (18. 10. 1803 Praha – 30. 6. 1873 Praha)⁴⁷ byl podle

hřbitovních matrik do hrobu pohřben její bratr Josef Palliardi (28. 1. 1798 Praha – 12. 2. 1870 Praha)⁴⁸ a jeho syn Augustin (25. 9. 1831 Kutná Hora – 25. 7. 1873 Praha).⁴⁹ O dalších pohřbech do tohoto hrobu se nepodařilo získat žádné informace, je však možné, že tam byla také pohřbena Anna (†25. 7. 1872), manželka Josefa.

V dochovaných hřbitovních matrikách jsou na starší části hřbitova zaznamenány další dva hroby rodiny Palliardi. Jednak to byl hrob č. 55 v odd. 2, do kterého byla v roce 1873 pohřbena Amalia, manželka Augustina. Hrob nebyl vyplacen na další období a již v roce 1880 bylo toto hrobové místo použito pro jiný pohřeb. O případném přenosu ostatků Amalie jinam se nedochovaly žádné záznamy.

⁴⁶ AMP, Sběrka rukopisů, Knihy trhové (Liber contractuum 34–39), sign. 5496–5501.

⁴⁷ AMP, Sběrka matrik, sign. MIK N14, 1801–1812, fol. 62; sign. STR Z5, 1849–1876, fol. 220.

⁴⁸ AMP, Sběrka matrik, sign. MIK N13, 1796–1801, fol. 86; sign. Vít Z8, 1866–1892, fol. 23.

⁴⁹ SOA Praha, matrika Kutná Hora 10, 1825–1837, fol. 288. – AMP, Sběrka matrik, sign. STR Z5, 1849–1876, fol. 221. – AMP, Magistrát HMP I, ref. XIV, k. 539, složka KII 5/sine Nowak-Palliardi a hřbitovní matrika, kniha č. 127.

Malostranský hřbitov, v popředí hrobka rodiny Palliardi, za ní rozlehlá hrobka premonstrátského kláštera na Strahově. Foto: Pavla Vrbová, 2022.

Další významný rodinný hrob se nacházel ve 12. oddělení u jižní zdi starší části hřbitova. U hrobu č. 188 jsou v hřbitovních matrikách zaznamenány dva pohřby – Karel a Anna Palliardi (syn Ignáce Aloise a jeho manželka). Toto hrobové místo zakoupil v roce 1872 JUDr. Karel Palliardi, vnuk stavitele Ignáce Aloise a syn Karla Palliardiho. V roce 1876 a 1877 pak přikoupil ještě dvě sousední hrobová místa č. 189 a č. 190. Sem byla v roce 1879 pohřbena jeho manželka Karolina († 6. 3. 1879 na Smíchově). Hrob měl pomník, na zemi kamennou desku a byl obehnán mříží.⁵⁰ Sám zemský soudní rada JUDr. Karel Palliardi (18. 5. 1825 Strakonice – 27. 10. 1896 Praha)⁵¹ byl, jak jsme již uvedli, pohřben do rodinné hrobky na hřbitově v Šárce u sv. Matěje. Sem byly také přeneseny z Malostranského hřbitova ostatky jeho rodičů Karla a Anny a manželky Karoliny. Do rodinného hrobu u sv. Matěje byla jako první pohřbena

Karlova sestra Maria (24. 8. 1819 Strakonice – 22. 5. 1887 Praha).⁵² Na Šárecký hřbitov byla v roce 1890 pohřbena i šestiletá Karolina Palliardi. V záznamu o jejím úmrtí u sv. Mikuláše je jako otec uveden JUDr. Karel Palliardi a jako matka Marie Felbab, která vedla Karlu Palliardi domácnost.⁵³ Není jasné, jestli byl Karel Palliardi skutečným nebo adoptivním otcem malé Karoliny. V každém případě zemřel bez potomků a věnoval většinu svého jmění na dobročinné účely.

Nezodpovězená zůstává otázka, kde byli pohřbeni stavitelé Ignác Jan Palliardi a jeho syn Ignác Alois. Oba bydleli na Malé Straně, záznamy o úmrtí se nacházejí ve farních matrikách u P. Marie Vítězné a u sv. Mikuláše, takže s největší pravděpodobností oba spočinuli na Malostranském hřbitově. V archivu pražského městského záduší se ale bohužel nedochovaly

50 AMP, Magistrát HMP I, ref. XIV, hřbitovní matriky, knihy inv. č. 128, 129, 136 a k. 538, složka K1 12/188/190. – Úmrtí Karoliny viz AMP, Sběrka matrik, sign. SM Z13, 1873–1880, fol. 299.

51 *Státní oblastní archiv v Třeboni (dále SOA Třeboň)*, matrika Strakonice 8, 1822–1828, fol. 49. – AMP, Sběrka matrik, sign. MIK Z19, 1896–1899, fol. 36.

52 SOA Třeboň, matrika Strakonice 7, 1806–1821, fol. 154. – AMP, Sběrka matrik, sign. MIK Z16, 1886–1890, fol. 31.

53 Karolínka se narodila 8. 10. 1884 jako nemanželská dcera Marie Felbab (viz AMP, Sběrka matrik, sign. VRŠ N6, 1882–1895, fol. 311) a zemřela 11. 12. 1890 (viz AMP, Sběrka matrik, sign. MIK Z16, 1886–1890, fol. 290). Marie Felbab zemřela svobodná 30. 4. 1905 a byla pochována na Břevnovském hřbitově (viz AMP, Sběrka matrik, sign. MIK Z21, 1903–1907, fol. 143).

Hrobka rodiny Palliardi u sv. Matěje. Styl náhrobku napovídá, že některé jeho části byly přeneseny z původní hrobky na Malostranském hřbitově. Foto: Pavla Vrbová, 2022.

žádné dokumenty, které by potvrzovaly, že tomu tak skutečně bylo. Pátrání po tom, zda bylo před připojením druhé části hřbitova v roce 1862 nějakým způsobem použito ono dědičné místo určené na rodinné pohřebiště rodiny Palliardi, nevedlo k výsledku. Zachoval se sice koncept dopi-

su z října 1804, ze kterého plyne, že se otec a syn Palliardi pravděpodobně snažili záměr na vlastní hrobku v tomto místě realizovat, ale v materiálech záduší se nepodařilo objevit žádný dokument, který by potvrdil další jednání v této záležitosti.⁵⁴

Pavla Vrbová

Poděkování za konzultace a pomoc při hledání pramenů patří pracovníkům Archivu hl. města Prahy, knihovny Ústavu vědeckých informací 1. lékařské fakulty UK, doc. Ludmile Hlaváčkové, Jakobu Sadílkovi MSc. a archivu České obce sokolské.

⁵⁴ AMP, Sbirka listin, sign. AMP PPL IV – 17407a.

KAMENOSOCHAŘSKÁ VÝZDOBA Z 20. STOLETÍ V INTERIÉRECH PRAŽSKÝCH STAVEB

Kamenná sochařská díla nacházela v minulém století uplatnění nejen na průčelích,¹ ale – i když v omezenější míře – také při výzdobě interiérů některých významnějších pražských staveb. Mají stejnou, většinou ale i vyšší uměleckou hodnotu než díla exteriérová a zaslouží si, aby i jim byla věnována obdobná pozornost. Jsou zhotovena z ušlechtilějších druhů kamenů, často z mramorů, a jako chráněná před vlivy povětrnosti jsou trvanlivější a nevyžadují takovou údržbu jako díla exteriérová. Na druhé straně jsou veřejnosti obtížněji přístupná a některá ani to. V následujícím textu je proto pozornost věnována jen těm dílům, která jsou trvale nebo alespoň občasně přístupná a která proto bylo možno zdokumentovat.

AREÁL HRADU A SAKRÁLNÍ STAVBY

S interiérovou kamenosochařskou výzdobou se obecně setkáváme zejména ve stavbách sakrálních, ať již jde o výzdobu svatostánků nově postavených, nebo novodobé doplňky takovýchto staveb starších. Kamenosochařská díla zde nacházíme jak v podobě samostatných soch nebo reliéfů, tak i nových oltářů, kazatelen, kropenek aj.

Počtem i hodnotou těchto děl zaujímá nejvýznamnější místo především **katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha**² na Pražském hradě, a to v hlavní a obou bočních lodích její novogotické přístavby, dokončované architektem Kamilem Hilbertem v první třetině 20. století.

Z děl provedených vesměs v hořickém pískovci jsou to především reliéfy: zpodobnění *Anděla u dubového keře* (J. Drahoňovský 1904) v přední severní věže, kopie gotického reliéfu *Krista se dvěma anděly* v tympanonu západního vstupu do kaple sv. Václava (V. Sucharda 1920), *Památník padlým* při západní stěně zdi kaple sv. Václava (K. Pokorný 1921) a reliéf *se sv. Františkem, sv. Karlem Boromejským a bratry Františkem a Karlem Maadrovými* v tympanonu portálu do Hazmburské kaple (V. Sucharda 1929).

Na galerii novogotické části bylo v letech 1917–1929 a 1941 vybudováno tzv. nové triforium, soubor reliéfních bust čtrnácti osobností zasloužilých o obnovu a dostavbu katedrály s doprovodnými nápisovými deskami. Vytvořili je vesměs tehdy mladí čeští sochaři. První čtyři busty – *Václava Michala Pešiny z Čechorodu a Františka hraběte Thun Hohensteina* v roce 1917 a poprsí *Josefa Krannera a Josefa Mockera* v letech 1919–1920 Jan

Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha – křížová loď. Socha Kristus na poušti. Čeněk Vosmík 1900. Kararský mramor.

Štursa. Dalších devět v letech 1928 a 1929 vytvořili sochaři Břetislav Benda, Bohumil Kafka, Ladislav Kofránek, Josef Lauda a poslední až v roce 1941 Jan Kavan. Všechny jsou z hořického pískovce s výjimkou Kafkovy busty *Kamila Hilberta*, na kterou byl použit pískovec mšenský.

Zbývající sochařskou výzdobu novogotické části katedrály tvoří plastiky sochaře Vojty Suchardy, rovněž z hořického pískovce. Je to poprsí *Zpívajícího anděla* na zábradlí krucht (1913), plastika *Pelikána* na zábradlí ochozu a především neobvyklé a vtipně řešené figurální hlavice některých sloupů mezi hlavní a bočními loděmi.

¹ Vnější kamenosochařskou výzdobou pražských staveb z 20. století se autor zabýval v číslech 1–2/2020, 3/2020, 1/2021, 2/2021 a 3/2021 *Věstníku*.

² Václav Rybařík, *Novověká kamenná sochařská díla v katedrále sv. Víta v Praze*, *Časopis Společnosti přátel starožitností* CXIX, 2011, č. 2, s. 65–82. Podrobně též příslušné kapitoly v monografii Jana Maříkové-Kubkové (ed.), *Katedrála viditelná a neviditelná: průvodce tisíciletou historií katedrály sv. Víta, Václava, Vojtěcha a Panny Marie na Pražském hradě*, Praha 2019.

Jedinou volnou novodobou sochou, která se nachází v katedrále, je socha *Kristus na poušti* z bílého kararského mramoru. Vytvořil ji sochař Čeněk Vosmík v letech 1899–1900, ale sem, do jihovýchodního rohu křížové lodi, byla definitivně umístěna až v roce 1935.

Pozornost zasluhují i některá další kamenosochařská díla. Je to především *oltář sv. Víta* z roku 1934 a *tři nové oltáře* v kaplích severní boční lodi z červeného sliveneckého nebo suchomastského mramoru. Jsou to také *tři velké sarkofágy* v Královské hrobce z roku 1935, dva z černého todického syenitu, jeden z tmavé slezské žuly.

Mimo katedrálu nacházíme přímo v **Pražském hradu**³ řadu kamenných uměleckých děl. Z dvacátého století je to ale prakticky jen třičtvrtěční *socha prezidenta T. G. Masaryka* v Rothmayerově sálu. Jde o dílo sochaře Jana Štursy z bílého jesenického (lipovského?) mramoru z roku 1922, které autor věnoval Masarykovi k jeho tehdejšímu 72. narozeninám. Od té doby až do okupace stálo v jednacím sále tehdejšího parlamentu v Rudolfinu, pak bylo odtud odstraněno, ale v roce 1991 umístěno na nový vysoký podstavec z kararského mramoru na současné místo. Za pozornost stojí také nové kašny, žulová v impluviu bytu TGM a rovněž žulová ve Lví síni.

V průjezdu sousedního **Arcibiskupského paláce** stojí ve výklenku vysoká pískovcová *socha sv. Jana Nepomuckého*, podle signatury dílo sochaře Čenka Vosmíka z roku 1909.⁴

Vnitřní kamenosochařskou výzdobu mají i některé další pražské katolické kostely, zejména ty postavené ve 20. století. V tomto směru mezi nimi vyniká Gočárův **kostel sv. Václava** ve Vršovicích z let 1929–1930. Od sochaře Čenka Vosmíka je v něm vysoký reliéf na bočním oltáři sv. Ludmily (Českých patronů) s postavami *blah. Anežky České, blah. Mladý, sv. Vojtěcha* a *sv. Jana Nepomuckého* se *sv. Ludmilou* uprostřed. Reliéf s nápisem ZA SVĚ ZBOŽNÉ RODIČE ANT. A BARB. HAVLÍKOVY OBĚTUJE DCERA byl zhotoven ze mšenského pískovce a posvěcen v prosinci 1932. Reliéfy pro dva další boční oltáře vytvořil z pískovce sochař Josef Kubíček; jde o oltář sv. Josefa a s nápisem PÁN MŮJ, BŮH MŮJ/TO SRDCE, KTERÉ LIDI TOLIK MILOVALO o oltář Srdce Páně. Poslední z bočních kamenných oltářů, zasvěcený Panně Marii, ozdobil třídlílným vysokým reliéfem s madonou uprostřed sochař Karel Pokorný. Kamennou výzdobu interiéru doplňuje čtrnáct obdélných opukových desek s reliéfy *Křížové cesty* od sochaře Bedřicha Stefana.

Plečníkův **kostel Nejsvětějšího Srdce Páně** (1929–1932) na náměstí Jiřího z Poděbrad na Vinohradech skrývá v interiéru vedle tří oltářů ze

Pražský hrad – Rothmayerův sál. Socha Tomáše Garika Masaryka. Jan Štursa 1922. Jesenický mramor, podstavec kararský mramor.

světlych českých mramorů a dvou bočních z kararského mramoru sochu *sv. Kryštofa* z istrijského (dalmatského?) mramoru rovněž od Bedřicha Stefana z roku 1946.

Do **kostela sv. Václava** na Smíchově od architekta Barvitia z let 1881–1885 byly v roce 1915 na boční oltáře postaveny dvě krásné nové sochy z kararského mramoru. Na severním je to socha *sv. Josefa*, kterou podle modelu Čenka Vosmíka vytesal Frederico Santi. Socha *sv. Antonína Paduánského* na jižním bočním oltáři je od sochaře A. Reuze.⁵

Pozoruhodnou a u nás málo vídanou kamenosochařskou prací nacházíme v kostele sv. Havla. Je to velká (112 x 58 cm) nástěnná deska v kapli Panny Marie, připomínající hrob proslulého barokního malíře Karla Škréty s nápisem „Zde odpočívá český malíř / KAREL ŠKRÉTA / ŠOTNOVSKÝ ZE ZÁVOŘIC“. Deska je intarzií z různobarevných druhů mramorů, zobrazující znak Škrétova rodu. Podle nápisu na spodním okraji ji vytvořil pražský kameník R. O. Sandtner v roce 1910.⁶

Staroměstský **kostel sv. Mikuláše** byl po jeho převzetí církví československou husitskou v roce 1920 vybaven novým oltářem z krásného červeného sliveneckého mramoru.

5 Nová umělecká díla v basilice sv. Václava na Smíchově, *Čech*, 11. 5. 1915, s. 10.

6 Jan Loch, *Kostel sv. Havla na Starém Městě pražském: náhrobníky, heraldické památky*, Praha 2014.

3 Václav Rybařík, *Pražský hrad kamenný*, Praha. 2019.

4 Idem, *Pražští skalníci, kameníci a sochaři*, Praha 2017, s. 92.

Obecní dům – kavárna. Nástěnná fontána s reliéfem Nymfy. Josef Pekárek 1911, kararský mramor.

Husův sbor v Bezručových sadech na Vinohradech, konstruktivistická stavba P. Janáka z let 1930–1931, patříci rovněž církvi československé husitské, obsahuje i největší moderní kolumbárium u nás. Apsidovitou podestu jeho schodiště vyplňuje od roku 1951 krásný rozměrný (4,5 x 2,2 m) reliéf Jaroslav Horejce z nazlátlé kopaninské opuky, nazývaný *Světlo a tma* nebo *Život a smrt*.⁷

VEŘEJNÉ A KULTURNÍ STAVBY

Kromě sakrálních se s vnitřní kamenosochařskou výzdobou z dvacátého století setkáváme i v několika významných profánních budovách.

V severním atriu vstupní dvorany v přízemí **Poslanecké sněmovny** budí pozornost plastika lva zápasícího s hadem, zvaná *Zápas*. Jde o dílo sochaře Stanislava Hanzíka, zhotovené v roce 1987 z hořického pískovce pro Českou národní radu. Hanzík také (spolu s B. Francem) vytvořil její dekorativní pozadí, obložené deskami z téhož pískovce se střídáním erbů českého lva a svatojánské orlice.

Při úpatí klasicistního schodiště před zasedací síní **Senátu** ve Valdštejnském paláci stojí od roku 1999 na vysokém podstavci nadživotní busta prezidenta T. G. Masaryka. Je z bílého kararského mramoru a dílem sochaře Josefa Mařatky z doby kolem roku 1925.

Čelo kavárny v přízemí **Obecního domu** zdobí menší světelná přístěnná fontána s půvabným reliéfem *Nymfy* z bílého kararského mramoru, dílo sochaře Josefa V. Pekárka.

Rezidence primátora hl. města Prahy v budově Městské knihovny na Mariánském náměstí z let 1928–1929 má bohatou výzdobu z našich i cizích ušlechtilých kamenů, z nichž jsou i některá její sochařská díla. Severní stěnu reprezentačního sálu zdobí dva téměř 3 m široké obdélné reliéfy se *znaky Starého Města pražského* (vlevo) a *Hlavního města Prahy* (vpravo). Z nažloutle bělavé kopaninské opuky je v letech 1994–1995 vytvořil sochař Jan Roith. Tím byly nahrazeny dva původní stejně velké reliéfy se znaky ČSR a hlavního města Prahy, které podle návrhu Karla Štipla reprodukoval ve stejné opuce sochař František Přítel a které byly za okupace zničeny osekáním. V sousední zimní

⁷ Rybařík (pozn. 4), s. 133–134.

Primátorská rezidence – hlavní sál. Reliéfy Starého Města Pražského a Hlavního města Prahy. J. Roith 1995. Kopaninská opuka. Foto: Martin Polak.

Národní památník na Vítězkově – jižní boční loď Ústřední síně. Reliéf Obrana. Karel Pokorný 1938. Zbuzanský (?) mramor. Archiv autora.

zahradě pak nacházíme zajímavou *nástěnnou fontánu* z kararského mramoru a dva dívčí akty z téhož mramoru od sochaře Ladislava Beneše.

V interiérech historické budovy **Národního divadla** byly od počátku umísťovány busty osobností, které se zasloužily o její vznik, a zejména různých herců, literátů, hudebních skladatelů apod. Jsou z bronzu, s výjimkou čtyř zhotovených z bílého kararského mramoru, umístěných v přísálí hlavního foyer. Od Bohumila Kafky to jsou busty herce *Jindřicha Mošny* (1913) a básníka *Jaroslava Vrchlického* (1915), od Jana Štursy

pak busty hereček *Hany Kvapilové* (1919) a *Otylie Sklenářové-Malé* (1920).⁸

Ze stejného mramoru je i trojdílný reliéf *Slavnost kladení základního kamene*, dílo sochaře Karla Hladíka z let 1959–1962, umístěné v roce 1963 v tehdy nově zřízeném malém foyer na I. galerii.

Národní památník na Vítězkově⁹ skrývá celou řadu sochařských děl, jak původních z doby jeho výstavby, tak i pozdějších. Z těch původních a zhotovených z kamene jsou nejvýznamnější čtyři monumentální (rozměry 330 x 198 cm) vysoké

8 Zdena Benešová – Petra Straková, *Busty v Národním divadle*, Praha 2010.

9 Václav Rybařík, *Národní památník na Žižkově*, *Kámen* VI, 2000, č. 1, s. 13–22.

Komerční banka v Praze 5, Štefánikova ulice. Socha *Stojící figura*. Miloslav Chlupáč 1992. Suchomastský mramor.

relieфы na čelních stěnách obou bočních lodí, které znázorňují osudy československých legií za I. světové války s názvy *Útok*, *Obrana*, *Umírání* a *Smrt-Oběť*. Jejich modely vytvořil v letech 1936–1938 sochař Karel Pokorný a do již osazených trojic kvádrů z údajně kopanského (nebo zbuzanského?) mramoru je vytesali kamenosochaři František Bílek (*Obrana*, *Umírání*) a Otakar Velinský (*Útok*, *Smrt-Oběť*). V obou těchto lodích je pak po sedmnácti hrobkách z hostěnického mramoru, v Ústřední síni mezi nimi při pilířích celkem osm sarkofágů z krásného červeného karlštejského mramoru¹⁰ a v Kolumbariu čtyři velké sarkofágy z černého lipovského mramoru.¹¹ V Síni padlých visí na stěně dvě rozměrné (360 x 180 cm) třídílné desky ze slezského bílého mramoru s vytesanými verši Vítězslava Nezvala, které v roce 1958 nahradily nápisy původní. Z původní kamenné výzdoby je ještě nutno zmínit *svícny*

10 Sarkofágů bylo původně deset, ale v roce 1962 byly dva východní rozebrány, aby z nich byl sestaven sarkofág pro ostatky Klementa Gottwalda.

11 V západní Ústřední síni stál od roku 1938 velký sarkofág z černého todického syenitu, určený pro ostatky prezidenta Masaryka, ale pro zamýšlený účel nevyužitý. Na čelní stěně byl opukový reliéf s velkým státním znakem od sochaře Jaroslava Horejce, na bočních stěnách rovněž opukové figurální reliéfy podle návrhu sochaře Jana Jiříkovského. Sarkofág na tomto místě přečkal až do roku 1958, kdy byl odtud odstraněn a bohužel barbarsky rozřezán na hřbitovní pomníkové díly.

Jaroslava Horejce v Prezidentském salonku s dríky z leštěného černého kosořského mramoru.

Po II. světové válce došlo k různým úpravám památníku včetně jeho výzdoby řadou uměleckých děl. Prostor pod Žižkovou sochou byl upraven na hrob *Neznámého bojovníka* a v něm postaven rozměrný sarkofág z černého lipovského mramoru (návrh J. Zázvorka a A. Kalvoda); v roce 1949 do něho byly uloženy ostatky neznámého padlého od Dukly. Boční stěny byly přitom vyzdobeny dvěma velkými (200 x 200 cm) opukovými reliéfy, které podle modelů sochaře Oskara Kozáka z let 1953–1954 v roce 1958 do již osazených bos vytesali pracovníci Ústředí uměleckých řemesel.

Na opačné straně památníku byla v roce 1947 postavena Pamětní síň, po roce 1948 přebudována na Síň Rudé (či Sovětské) armády, nyní Síň osvobození. Do ní byl 10. října 1957 umístěn velký sarkofág z narůžovělého rumunského mramoru, navržený sochařem Karlem Pokorným.

Staroměstská radnice během květnového povstání v roce 1945 utrpěla rozsáhlé škody jak německým ostřelováním, tak požárem. Přitom byl mimo jiné poničen krásný neorenesanční portál s nápisem *Praesidium* od sochaře B. Seelinga z roku 1880 v druhém poschodí. Nyní je na jeho místě kopie, kterou v letech 1947–1954 zhotovila sochařsko-kamenická škola v Hořicích. Její architektura je z červeného sliveneckého mramoru, horní sochařská výzdoba (busta Karla IV., znak Prahy a dvě pololežící postavy) z dalmatského bílého vápence z Pučišče na ostrovu Brač.¹²

Do stěn dvorany **Právnické fakulty UK** bylo mezi pilíře vloženo osm velkých obdélných výplní z desek hrubě olámaného červeného sliveneckého mramoru. Ty měly být ozdobeny reliéfy sochaře Jaroslava Horejce, ale z úsporných důvodů k tomu nikdy nedošlo.

Dvoranu bývalé **Občanské záložny** ve Vršovicích z let 1911–1912, nyní České spořitelny, zdobí velká socha sochaře Franty Uprky s názvem *Přadlena*. Je z čistě bílého laaského mramoru a zobrazuje sedící krojovanou předoucí ženu coby symbol pracovitosti.¹³

V hale architektonicky poněkud kontroverzní budovy **Komerční banky** ve Štefánikově ulici na Smíchově, dokončené v roce 1992 podle projektu architekta Karla Pragera, poutá pozornost 2,5 m vysoká ženská *Stojící figura*. Jde o dílo sochaře Miloslava Chlupáče z let 1991–1992 z pestrého červeného suchomastského mramoru s neobvyklou povrchovou úpravou.¹⁴

12 Václav Rybařík, *Staroměstské náměstí – kamenné srdce Prahy*, *Kámen XIX*, 2013, č. 3, s. 21–29.

13 Rybařík (pozn. 4), s. 100.

14 Jan Kapusta ml., *Miloslav Chlupáč*, Náchod 2000. V bance je ale dílo omylem označeno jako *Ženské torzo* od neznámého autora.

Metro – stanice Kačerov. Reliéf na jižní stěně vestibulu. Vladislav Gajda 1973. Hořícký pískovec.
Foto Luděk Kovář.

Ve **strašnickém krematoriu**, postaveném v letech 1929–1932, se nad katafalkem v obřadní síni nachází velký obdélný figurální reliéf, znázorňující pět zastavení na cestě životem: *Zrození, Dětství, Dospívání, Založení rodiny a Smrt*. Jde o dílo sochaře Josefa Palouše z bílého mramoru z Pučičské na chorvatském ostrově Brač.¹⁵

Několik kamenných sochařských děl nacházíme i ve vestibulech prvních stanic **pražského metra**.¹⁶ Nejstarším z nich je rozměrný (11 x 3,6 m) abstraktní reliéf na západní stěně vestibulu stanice **Kačerov**. Je z hoříckého pískovce a dílem sochaře Vladislava Gajdy z roku 1974. Z roku 1978 a z nahlávané kopaninské opuky jsou dva velké (celkem 180 m²) reliéfy na téma *Historie české státnosti* na stěnách vestibulu stanice **Hradčanská**. Jsou společným dílem sochařů Slavoje Nejdla a Jiřího Prádlera. Pro vestibul stanice **Náměstí Jiřího z Poděbrad** v roce 1980 vytvořil sochař Jiří Dušek rozměrnou (1,5 x 1,5 m) desku s kruhovým reliéfem s profilem krále Jiřího z Poděbrad a nápisem

GEORGIUS REX BOHEMIAE. Je z bělavého jugoslávského „mramoru“, ve skutečnosti vápence. Posledním zachovalým kamenosochařským dílem v pražském metru je *portrét Julia Fučíka* na pylonu severního vestibulu stanice **Nádraží Holešovice**. Jde o dílo sochaře Stanislava Hanzíka ze zbuzanského mramoru a z roku 1984.

Z řemeslného hlediska zajímavá byla rozsáhlá (176 m²) florentinská mozaika, zobrazující *Moskvu* a její hlavní dominanty, na západní stěně severního vestibulu stanice **Anděl** (původně Moskevská). V roce 1985 ji vytvořili ruští výtvarníci z celkem jedenácti druhů různobarevných sovětských mramorů. V devadesátých letech však byla z ideologických důvodů odstraněna.

Přírodní kámen našel také uplatnění v často rozměrných různobarevných mozaikách ve vestibulech řady stanic.

Václav Rybařík

Fotografie zhotovil, pokud není uvedeno jinak,
autor textu.

¹⁵ Kámen XX, 1939, č. 5, s. 73.

¹⁶ Josef Šrejma, *Metroart. Výtvarná monografie metra*, 1974–1994, Praha 2019

DVOJNÁSOBNÉ VÝROČÍ ARCHITEKTA ALOISE DRYÁKA

V roce 2022 uplyne sto padesát let od narození a devadesát let od úmrtí architekta Aloise Dryáka (24. 2. 1872 – 6. 6. 1932), žáka profesora Friedricha Ohmanna na pražské Uměleckoprůmyslové škole, spoluzakladatele Společnosti architektů (1919) a dlouholetého člena Klubu Za starou Prahu.

Alois Dryák (24. 2. 1872 – 6. 6. 1932).

Dryák patřil ke generaci, pro niž se stal klíčovou hodnotou styl; styl doby i osobní stylový rukopis architekta, jak to ostatně vyjadřoval i název časopisu *Styl*, ve kterém bychom nejčastěji našli Dryákovy práce.¹ Se svými vrstevníky Janem Kotěrou nebo o půl generaci mladšími Pavlem Janákem a Josefem Gočárem sdílel také potřebu svůj styl častokrát měnit a modernizovat, podle toho, jak se proměňovala společnost a její nároky i mentalita. Patřil k autorům prvních secesních staveb v Praze. Po roce 1910 prošel etapou moderního neoklasicismu. Později používal formy kubismu, rondokubismu, stylu art deco a opět monumentálního neoklasicismu, ve kterém pojal své nejvýznamnější práce, budovy tabákové režie v Praze-Vinohradech (1923–1928) nebo právnické fakulty Masarykovy

univerzity v Brně (1927–1931). Ve své poslední stavbě, sokolovně v Praze-Vršovicích (1932–1933), dospěl k téměř čistému purismu.

S jedinou výjimkou ze samého konce 19. století, kdy na straně nastupující moderní architektury zasáhl do diskuse časopisu *Volné směry* „Moderna či směr národní“, Dryák do debat o směřování architektonické tvorby nevstupoval. A ani jeho argument z roku 1898, že se „silným vlivům neubráníme, jako se jim neubránili naši předkové“,² nesevědí o tom, že by chtěl zaujmout přední místo v prosazování nějaké nové vize. Historiku umění Františku Žákavcovi se tak Dryák v roce 1921 jevil jako „architekt rozmyslný, neexperimentuje příliš

1 Srov. Bohumil Hypšman [Hübschmann], *Architekt Alois Dryák, Styl XII (XVII)*, 1932–1933, s. 22. – Seznam prací arch. Aloise Dryáka, tamtéž, s. 48.

2 D-k, *Moderna či směr národní?*, *Volné směry II*, 1898, s. 327 ad. – Srov. Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1985, s. 54. – Jindřich Vybíral, *Moderna, či směr národní?*, in: *Idem, Česká architektura na prahu moderní doby*, Praha 2002, s. 227–240.

Josef Václav Myslbek – Alois Dryák, pomník svatého Václava na Václavském náměstí v Praze, 1912–1925.
Foto: Zdeněk Dryák.

a řeší své úkoly ušlechtilou a zkázněnou formou, jež se zvláště osvědčuje v návrzích monumentálních“.³ Jako architekta, který uměl „pohotově přijímat impulsy modernějších směrů“, charakterizoval později Dryáka Jindřich Vybíral.⁴

Byl to patrně tento receptivní, nebojovný ráz Dryákovy tvorby, čím lze vysvětlit, proč v dějinách české architektury nepatří jeho jméno k často připomínaným. Ani u jeho nejslavnějšího díla, které známe opravdu všichni, pomníku svatého Václava na pražském Václavském náměstí (1912–1925), si málokdo uvědomí, že kromě sochaře Myslbeka se na něm podílel i autor zdařilého podstavce Alois Dryák. Kromě architekta opatrného vstupu do debaty o přijetí či nepřijetí secese z roku 1898 však přesto existují dva další případy, kdy Dryák přispěl k tomu, že tok architektonických událostí změnil svůj směr. První z takových epizod se týkala charakteru staveb českého Sokola, druhá pak kauzy

náměstí pod Emauzským klášterem, důležité pro Klub Za starou Prahu.

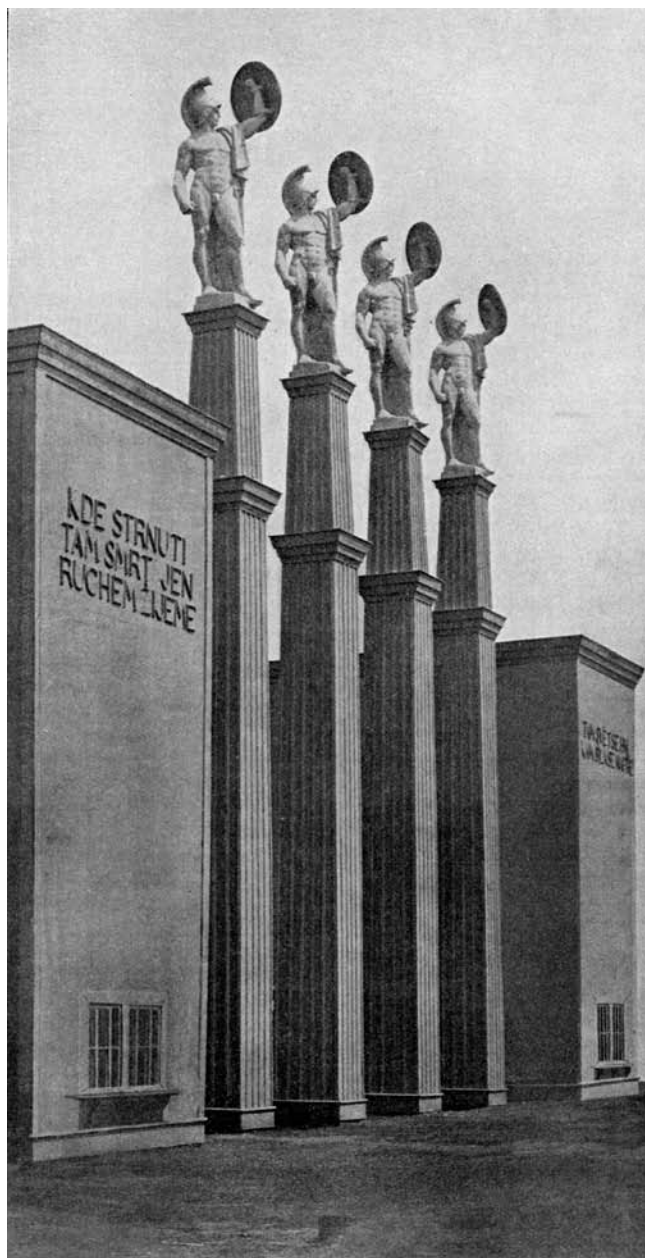
Dryák byl poctivým sokolem. Chodil cvičit do konce svého života a měl proto „atletické, sokolsky stavěné tělo“, jak o něm v roce 1932 napsal jiný architekt-sokol Karel Štipl.⁵ V roce 1907 se stal členem stavebního odboru Sokola, jehož hlavní úkol spočíval v přípravě velkých provizorních stadionů pro sokolské slety. Vlivní funkcionáři tohoto odboru, architekti Ludvík Čížek a František Beránek, nesnášeli moderní styly, které pokládali za cizácké, a postarali se o to, že ve formě nových sokoloven dlouho přežívaly historismy 19. století v čele s „českou“ neorenesancí. Tak by tomu jistě bylo i v případě stadionu pro Slet slovanského sokolstva na Letné v roce 1912, nebýt Dryáka, kterého vedení Sokola pověřilo architektonickou úpravou Čížkových dřevěných konstrukcí.

Když Dryák v *Památníku Sletu slovanského sokolstva* zdůvodňoval, proč u stadionu použil formy moderního neoklasicismu, dovolával se umění starých Řeků, které jako vzor pro sokoly kdysi adoroval

3 Ížc, Výstava Společnosti architektů v Umělecko-průmyslovém muzeu: II. Osobnosti a díla, *Národní listy* LXI, č. 128 a 130, 11. 5. a 13. 5. 1921, s. 5.

4 Viz též Jindřich Vybíral, Soutěž na projekt veletržních paláců, in: Miroslav Masák – Rostislav Švácha – Jindřich Vybíral, *Veletřní palác v Praze*, Praha 1995, s. 9–13.

5 Karel Štipl, Bratru Aloisi Dryákovi, sokolskému architektu, k šedesátinám, *Sokol* LVIII, 1932, s. 85–86.

Alois Dryák – Ludvík Čížek, sochaři Václav Mach a Otomar Rábl, slavobrána stadionu pro Slet slovanského sokolstva v Praze na Letné, 1912. Převzato ze sborníku *Památník Sletu slovanského sokolstva roku 1912 v Praze, Praha 1912*, s. 45

zakladatel jejich hnutí Miroslav Tyrš.⁶ Dokonce i konzervativnímu Čížkovi se tak začal u Dryákova projektu zamlouvat „řád antický“; spatřoval v něm ztělesnění představy „akropole aténské“.⁷ Ve sku-

6 K tomu viz podrobněji Rostislav Švácha, *Sport jako šlechtitel těla*, in: Rostislav Švácha (ed.) – Andrea Steckerová – Tomáš Winter et al., *StArt: Sport jako symbol ve výtvarném umění*, Praha 2016, s. 67–127, zejména s. 121. – Srov. Alois Dryák, *Architektonická úprava sletového cvičiště*, in: *Památník Sletu slovanského sokolstva roku 1912 v Praze, Praha 1912*, s. 50–55.

7 Srov. *Cvičiště, Sokol XXXVIII*, 1912, s. 57. – Ludvík Čížek, *Slavnostní aréna a cvičiště VI. sletu všesokolského v Praze r. 1912*, tamtéž, s. 99–105.

tečnosti tu Dryák uplatnil formy, jaké odpozoroval z nejnovejších neoklasicistních staveb architektů Petera Behrense z Berlína a Josefa Hoffmanna z Vídně. Jeho úpravu sletového stadionu na Letné bychom proto mohli chápat jako nepřehlédnutelný symbol obratu v sokolské architektonické kultuře k modernějším stylovým směrům. U venkovských odborů Sokola se nástup tohoto trendu nedlouho předtím projevil v pojetí jejich tělocvičen v Holicích nebo v Rakovníku od architekta Otakara Novotného a přímo v Praze se přihlásil ke slovu v sokolovně ve Vrázově ulici na Smíchově od Josefa a Františka Kavalírových.

Dryákovo angažmá ve službách Sokola tím zdaleka neskončilo. Jeho architektonické počiny však už neměly tak převratný ráz jako v roce 1912 na Letné, a ani jeho puristická sokolovna ve Vršovicích se neřadí k tomu nejprogresivnějšímu, co se na počátku třicátých let v pražské architektuře odehrávalo.⁸ Spolu s Plečnikovým žákem Aloisem Metelákem upravil Dryák stadion pro VII. všesokolský slet v roce 1920, tentokrát ve formách připomínajících rodící se Janákův a Gočárův „národní sloh“.⁹ V polovině dvacátých let začal pro pražské Podolí projektovat areál Státního tělovýchovného ústavu, jehož budovy měly podle představ Sokola a ministerstva školství sloužit k vysokoškolské přípravě učitelů tělocviku a podle Dryákových slov měly mít za účel „řídít tělovýchovu ze stanoviska vědeckého“.¹⁰ Z toho se nic neuskutečnilo, a ještě dnes obývá pražská fakulta tělesné výchovy a sportu stavby vzniklé pro jiné funkce.

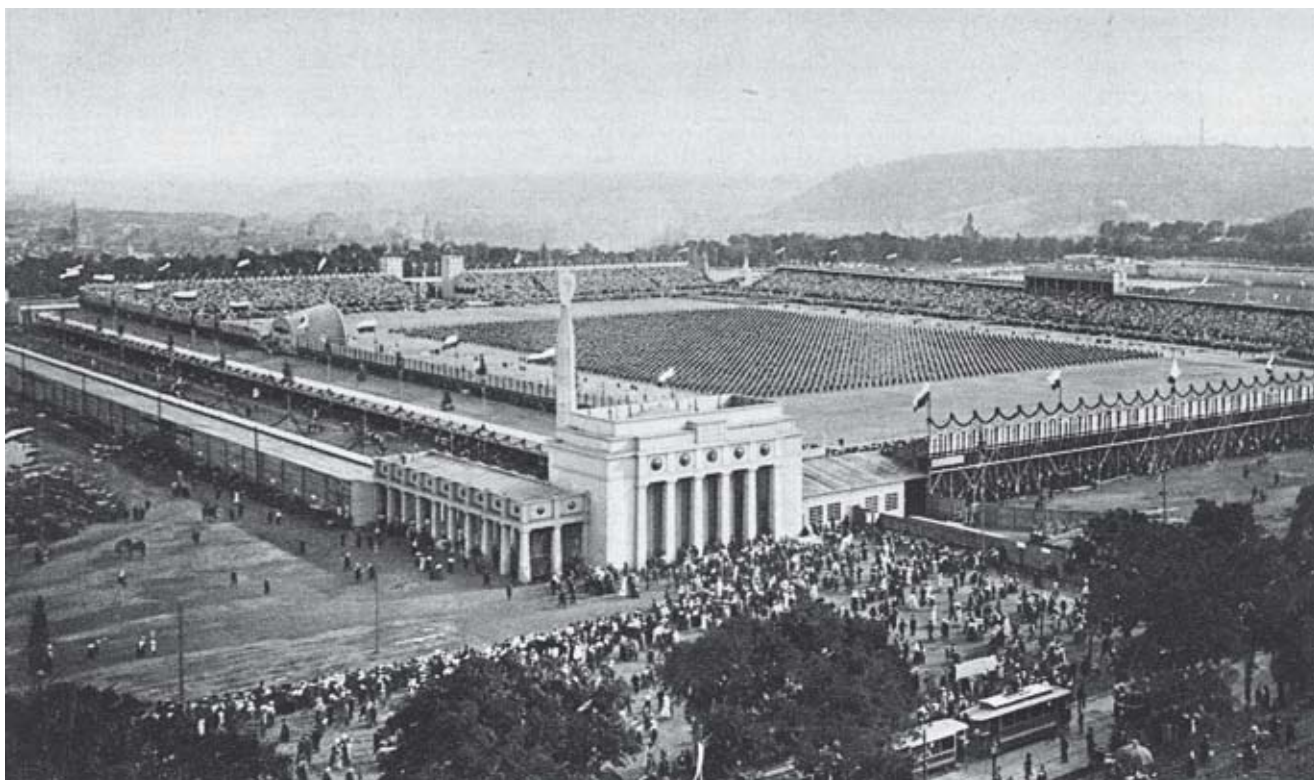
Československá obec sokolská, která už nechtěla pořádat své slety na provizorních cvičištích, se však počátkem třicátých let vzepjala k ojedinělé stavební akci a i na ní se Dryák stačil podepsat. V roce 1930 byla vypsaná veřejná soutěž na projekt státního stadionu v Praze na Strahově, na místě, které už v roce 1912 vyhlédl Ludvík Čížek. Dryák v ní získal první cenu a podle jeho plánů se tehdy začal stavět možná největší železobetonový stadion na světě. Z jeho konceptu v něm zůstalo zachované rozmístění sletového a vedlejšího atletického stadionu, půdorys a obrovské rozměry prvního z nich a také jeho západní tribuna, k níž po architektonické smrti v roce 1932 začali připojovat další části architektonicko-funkcionalistické Ferdinand Balcárek a Karel Kopp.¹¹

8 Sokolovna ve Vršovicích, *Sokol LIX*, 1933, s. 32. – Spoluautorem byl architekt Jaroslav Polivka, dozoru nad stavbou se po Dryákově smrti ujal Bohumil Hypšman.

9 *Styl I* (VI), 1920–1921, tab. LXV.

10 Státní tělovýchovný ústav v Praze, *Styl IX* (XIV), 1928–1929, s. 45 ad. – Alois Dryák, *Tělovýchovný ústav v Podolí-Nuslích*, *Sokol LIII*, 1927, s. 15–18.

11 Alois Dryák, *Soutěžný návrh na stadion na Strahově*, *Styl X* (XV), 1929–1930, s. 171–172. – Markéta Svobodová, *Státní stadion v Praze*, in: Rostislav Švácha (ed.), *Napřej: Česká sportovní architektura 1567–2012*, Praha 2012, s. 154–157.

Alois Dryák – Ludvík Čížek, stadion pro Slet slovanského sokolstva, 1912. Převzato ze sborníku *Památník Sletu slovanského sokolstva roku 1912 v Praze*, s. 45

Členstvím v Sokole architekt navyšoval svůj sociální kapitál. Navazoval jeho prostřednictvím konexe, které mu pomáhaly získat zakázky i mimo okruh sokolských objednávek. Zdali podobnému účelu sloužilo i členství v Klubu Za starou Prahu, to u Dryáka není jisté, ač víme, že architekti Gočár, Janák, Hofman, Chochol, Hypšman (Hübschmann)¹² nebo Engel se skrže Klub k takovým zakázkám pracovali.¹³

O Dryákově upřímné starosti o pražské památky svědčí fakt, že už v roce 1896, ještě jako student Uměleckoprůmyslové školy, připojil svůj podpis pod Mrštíkův slavný manifest *Bestia triumphans*,¹⁴ předjímající budoucí snahy Klubu Za starou Prahu. Členové Klubu pak od první dekády 20. století napjatě sledovali, jak se vyvine zástavba v asanovaném Podskalí, jejíž nová fronta hrozila zakrýt průhled k Emauzskému klášteru od Vltavy. Z Vídně průběh událostí stejně ostražitě

sledoval generální konzervátor Centrální komise pro ochranu památek Max Dvořák.¹⁵ Pod tlakem pražských i vídeňských památkářských autorit město Praha rozhodlo, že se pod Emauzy ponechá volný prostor. Úlohu architektů, kteří se postupně ujímali jeho úpravy – Kotěrova asistenta Richarda Nováka, klubovních architektů Josefa Rosipala, Pavla Janáka, Vlastislava Hofmana, Bohumila Hypšmana nebo také Aloise Dryáka –, ztěžoval fakt, že tento prostor se měl rozdělit do dvou samostatných náměstí s odlišnou niveletou, výše položeného prostranství u předmostí Palackého mostu a nižšího v ose kláštera. Navíc měly případné nové stavby vytvořit vhodné pozadí pro pomník Františka Palackého od sochaře Stanislava Suchardy, jehož podstavec navrhl v letech 1905–1907 Alois Dryák.¹⁶ Experti Zemského výboru doporučovali, ať se obě náměstí od sebe oddělí nějakou novou budovou nebo souborem budov. O tuto myšlenku se opřelo řešení, které v roce 1913 předložili dva další členové Klubu, architekt Vlastislav Hofman a inženýr Vilém Dvořák. Oba autoři pojali zástavbu pod Emauzy v kubistickém stylu, v němž tehdy své stavby pro Prahu, Bohdaneč nebo Pelhřimov

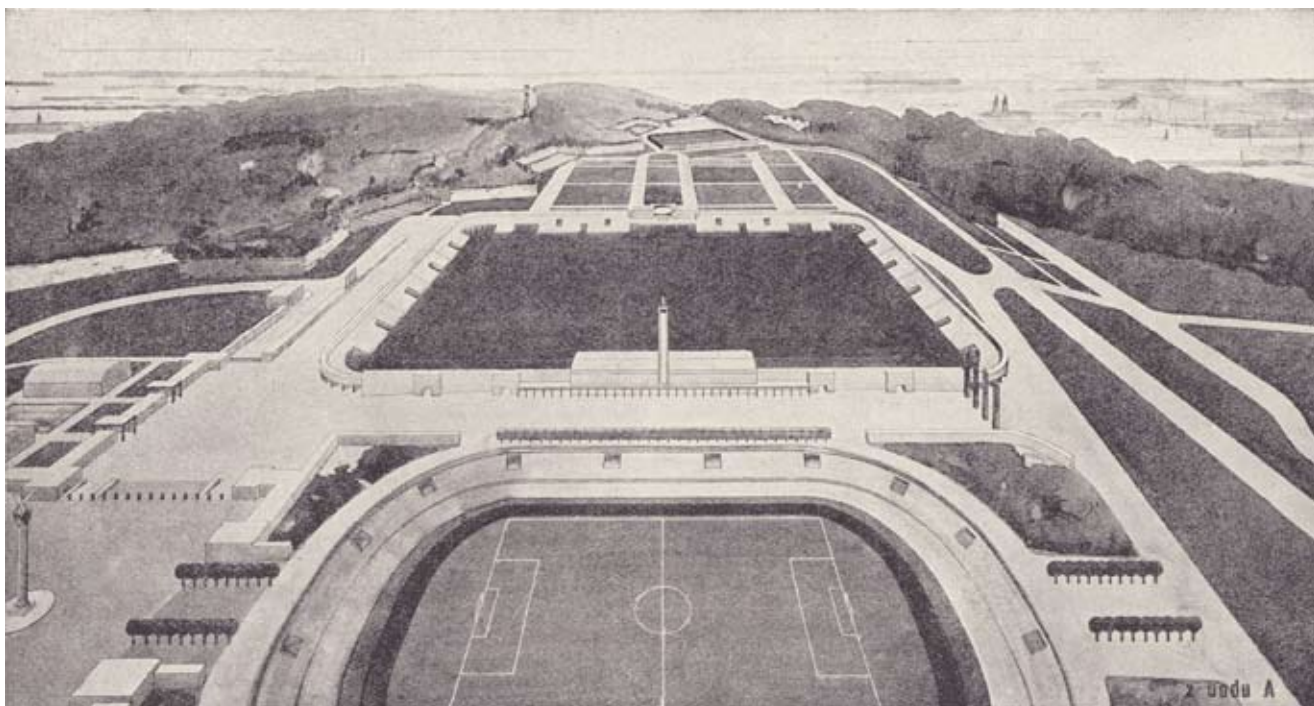
12 Český pravopis Hypšmanova jména, který užívám, je výsledkem architektova osobního rozhodnutí z roku 1945, kdy mu němečtí vojáci zabili syna.

13 Vysvětlil jsem to v knize *Lomené, hranaté a obloukové tvary*, Praha 2000. Srov. též mou stať Zdeněk Wirth a kubističtí architekti, in: Jiří Roháček – Kristina Uhlíková (eds), *Zdeněk Wirth pohledem dnešní doby*, Praha 2011, s. 55–70.

14 Uvádí to kromě jiných autorů Jan Stěnička, Alois Dryák: Dvojnásobné výročí architekta, stary-web.zastarouprahu.cz/ruzne/dryak.htm, vyhledáno 14. 2. 2022.

15 Max Dvořák, *Verbauung des Ausblickes auf das Emauser Kloster in Prag*, *Mitteilungen der K. K. Zentralkommission* (...) IX, 1910, pp. 190–193.

16 Pomník byl dokončen a slavnostně odhalen v roce 1912.

Alois Dryák, soutěžní projekt Státního stadionu v Praze na Strahově, 1930. Převzato z časopisu *Styl X* (XV), 1929–1930, s. 171–172

projektovali i tři další klubovní architekti, Gočár, Janák a Chochol.¹⁷

V Klubu se však v letech 1913–1914 odehrál „palácový převrat“, který pozice kubistů oslabil. Do popředí se naopak dostalo křídlo neoklasicistů, vedené Bohumilem Hypšmanem a Antonínem Engelem a podporované předsedou Klubu Lubošem Jeřábkem. Záminkou k tomuto konfliktu se stal právě Hofmanův a Dvořákův kubistický projekt náměstí pod Emauzy, jehož koncepci vedení Klubu zkritizovalo a zabránilo jeho provedení.¹⁸ Hofman s Vilémem Dvořákem a Josefem Chocholem se pak přestali v klubovních záležitostech angažovat. Hofmanově a Dvořákově práci při tom Klub oponoval méně extravagantním projektem Hypšmanovým,¹⁹ který už v mnoha ohledech mířil ke konečnému řešení tohoto prostoru z let 1923–1931, a rovněž projektem Aloise Dryáka, díky němuž si Hypšman jakožto autor definitivní podoby Palackého náměstí i přilehlého prostoru pod Emauzy mohl ujasnit některé důležité myšlenky.

17 Rostislav Švácha, Architekt Hofman v průsečíku místa a doby, in: Mahulena Nešlehová (ed.) – Jiří Hilmera – Rostislav Švácha, *Vlastislav Hofman*, Praha 2004, s. 33–76.

18 Luboš Jeřábek – Bohumil Hypšman – Antonín Engel, Proti zastavení pohledu na Emauzy, *Za starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu V*, 1914–1915, s. 1–3. – Viz též k tomu Vojtěch Birnbaum, Úprava pod Emauzy [1914], in: Birnbaum, *Vývojové zákonitosti v umění* (ed. Ivo Hlobil), Praha 1987, s. 314–324. – Srov. i Milan Pavlík, Vývoj názorů na zástavbu nábřeží pod Emauzy mezi Palackého mostem a Vyšehradem, in: Kateřina Bečková (ed.), *Sto let Klubu Za starou Prahu 1900–2000*, Praha 2000, s. 127–133.

19 Bohumil Hypšman, Proti zastavení pohledu na Emauzy, *Za starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu III*, 1912, s. 82–83.

Dryák se tak stal aktérem sporu, který předurčil urbanismus a architekturu významné partie Nového Města pražského. Navíc však tato kolize způsobila, že se po roce 1913 Klub Za starou Prahu vydal na opatrnější cestu než na tu, jakou do té doby vyznačovaly kubistické experimenty čtveřice Janák – Gočár – Chochol – Hofman, a také na této změně orientace měl Dryák nezanedbatelný podíl.

Svůj projekt náměstí pod Emauzy, na jehož alternativách pracoval v letech 1910–1912, doprovodil Dryák ve *Věstníku* komentářem, který se připojil k oficiálnímu stanovisku Klubu jako jeho třetí část.²⁰ O respektu, jaký si touto prací u členů sdružení získal, svědčí fakt, že byl v roce 1913 zvolen do Technické komise Klubu,²¹ přestože nebyl členem Domácí rady a nikdy se jím už nestal.

Posuzujeme-li hlavní myšlenky Dryákovy návrhu, vyjde najevo, že architekt především odmítl řešit emauzský problém pouhým širokým průlomem v nábřežní frontě. Takový průlom nestačí, protože by s ním vzniklo jen „jakési Václavské náměstí v pohledu Emauzském vyvrcholující“, jak Dryák poznamenal ve *Věstníku*. Nepovažoval ani za správné obě nová náměstí pod klášterem od sebe oddělit; naopak tu chtěl vytvořit jediné rozlehlé prostranství, členěné jen výškovým rozdílem jeho nivelet. V tom ohledu se jeho názor shodoval s názory Hypšmanovými. První z Dryákových alternativ

20 A. Dryák, III, *Za starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu V*, 1914–1915, s. 5–6.

21 Zprávy z Klubu, *Za starou Prahu: Věstník Klubu Za starou Prahu IV*, 1913, s. 8.

Alois Dryák, projekt úpravy náměstí pod Emauzským klášteřem v Praze, 1910–1912, alternativa I. Převzato z věstníku Za starou Prahu V, 1914–1915, s. 4

Bohumil Hypšman, model úpravy náměstí pod Emauzským klášteřem v Praze, 1923. Archiv autora.

vytváří za pomníkem Palackého lichoběžníkový blok, jehož jižní stěna míří šikmo k emauzskému dvojvěží. Druhá alternativa pracuje na stejném místě s blokem pravouhlým, z jehož čela asymetricky vystupuje rizalit podobný chrámovému průčelí. Pozadí pomníku tak Dryák opět vyřešil podobně jako Hypšman.

Pokud jde o styl, obě Dryákovy alternativy kolísají mezi pozdní secesí a dekorativně citěným neoklasicismem. V tom ohledu se jejich pojetí blíží k formám podstavce pro Myslbekovu sochu sv. Václava, jehož tvar architekt navrhl ve stejné době jako své emauzské projekty. Porovnáme-li je s provedeným projektem Hypšmanovým z dvacátých let, je jisté, že se Dryákovi nepodařilo dosáhnout

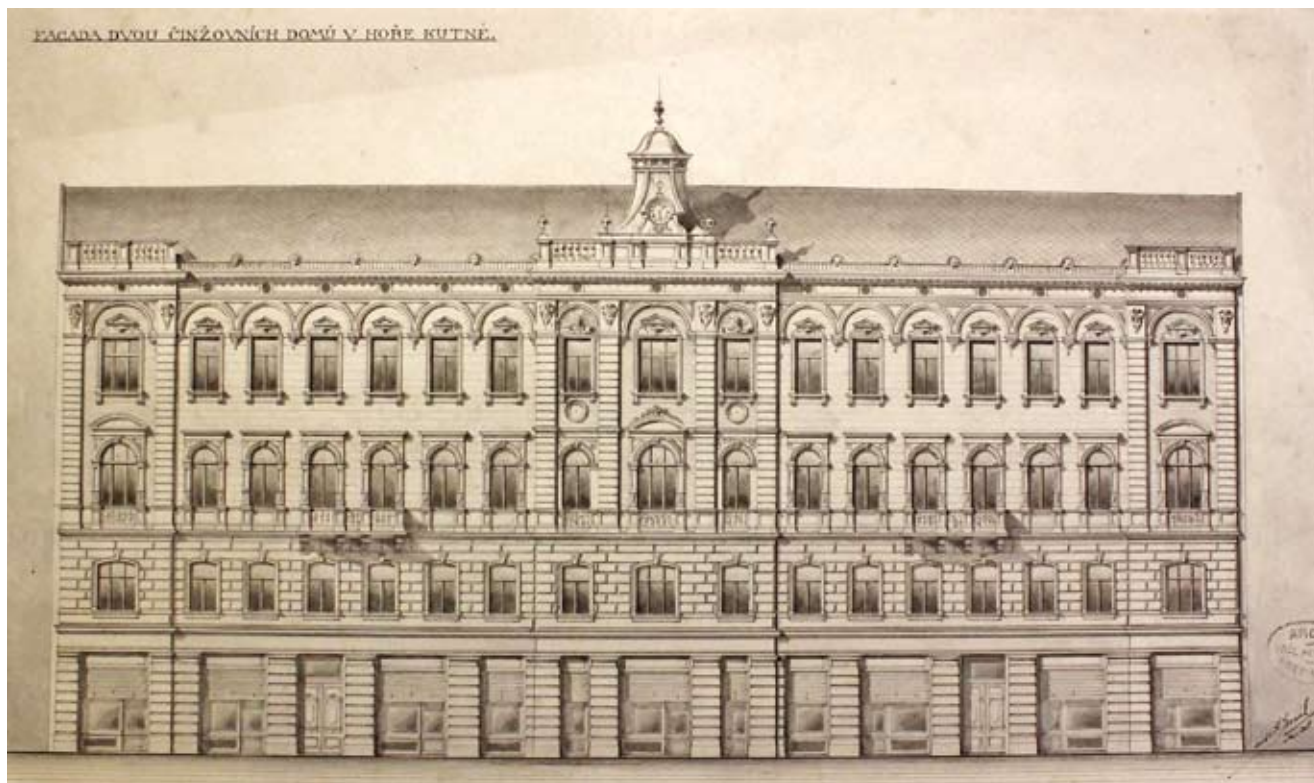
tak velké stavební kapacity jako Hypšmanovi, který do svých budov umístil dvě nová ministerstva s velkým počtem místností. Vezmeme-li pak v úvahu architektonickou kvalitu staršího Dryákova a mladšího Hypšmanova řešení, zdá se mi, že druhý z obou architektů dokázal najít pro své novostavby sice opět neoklasicistní, v porovnání s Dryákem však originálnější a čistší stylové prostředky. Návrhy Aloise Dryáka pro prostor pod Emauzy z let 1910–1912 a jejich komparace s provedenými Hypšmanovými ministerstvy z let 1923–1931 nám však přesto umožňují poznat, jak dobře druhý z nich svůj úkol uchoopil. A věřím tomu, že cestu ke správnému řešení Hypšmanovi ukázaly alternativy Aloise Dryáka.

Rostislav Švácha

ODBOR KLUBU ZA STAROU PRAHU PŘI MĚSTSKÉM OSVĚTOVÉM SBORU V KUTNÉ HOŘE

I. ČÁST – OD ZALOŽENÍ DO KONCE 20. LET 20. STOLETÍ

Letos v listopadu uplyne přesně 100 let od založení kutnohorského odboru Klubu Za starou Prahu. Není snad lepší příležitost, jak připomenout klubovní činnost v českých městech zejména v meziválečné době. Tento článek je prvním z plánované řady podrobnějších představení jednotlivých venkovských odborů, jejich historie, význačných členů a zásluh v daných městech. Povědomí o roli Klubu v mimopražských záležitostech první poloviny 20. století téměř vymizelo a v Kutné Hoře se, bohužel, nejedná o výjimku.

*Městské činžovní domy, nárys fasády hlavního průčelí do Kollárovy ulice, K. Horák, 1896.
SOKA Kutná Hora, Sbírkka map a plánů, M-199, fol. III 33e.*

Situace před vznikem odboru

Kutná Hora je s péčí o památky nerozlučně spjata už od poloviny 19. století. O jejich popularizaci a první kroky k reálné ochraně se zasloužil zejména místní rodák a zakladatelská osobnost českých dějin umění, Jan Erazim Vocel. Na různých úkolech týkajících se oprav, úprav či obnov jednotlivých kutnohorských pamětihodností se pak během několika desetiletí podílela taková jména jako Bernhard Grueber, Friedrich von Schmidt, Josef Mocker nebo Ludvík Lábler. Po dokončení všech prací na obou katedrálách, většině kostelů, významných církevních i světských stavbách se mohlo zdát, že bylo město přibližně kolem roku 1910 v perfektním stavu. Avšak zdání klame! Zatímco se úsilí místního Archeologického sboru Vocel, městské rady

a význačných jednotlivců soustředilo na zásadní problémy zmiňovaných stavebních úkolů, město samotné se rozvíjelo dál. Díky specifickému prostředí dobře zachovaného středověkého rázu se během druhé poloviny 19. století pokoušeli stavitelé a architekti o vlastní hodnotnou vrstvu architektury, která by se vyrovnala svým gotickým a barokním protějškům. Barvitou a na české poměry malých měst pozoruhodnou produkci místních architektů znamenitě shrnul už Rostislav Švácha, a není ji tedy třeba dopodrobna představovat.¹

Během zmiňovaného období bohužel vstoupily do středověkého města také výrazné novostavby nepřilíš invenčních návrhů, mnohdy nerespektující

¹ Rostislav Švácha, Kutnohorská architektura období historismu a moderny (1851–1918), *Umění* XXXIX, 1991, č. 5, s. 402–435.

Hudební pavilon v Müllerově zahradě, nárys fasády, Bohuslav Moravec, 1902. Reprofoto: Aleš Pospíšil (ed.), Kutná Hora, Kutná Hora 2014, s. 45.

měřitko okolí. Ať to byla budova okresní hospodářské záložny v Husově ulici, městské činžovní domy a hotel Černý kuň v Kollárově ulici nebo hotel U Žlutého kola na Havlíčkově náměstí. Mimo tyto výrazné domy do města začala s menšími projekty pronikat i stylová rovina „české renesance“ s motivy secesního dekoru, jak jej přejala pražská architektura. Rozhodně to nebyl přímý ohlas wagnerovské moderny, na ten si Kutná Hora musela počkat až do prvních let nového století.

Nejprogresivnějšího autora těchto let město našlo v Bohuslavu Moravcovi, který se pokoušel o výraz bližící se wagnerovsko-kotěrovskému prolnutí s motivy, které znal z wiehlovských či ohmannovských staveb. Obecně však v Kutné Hoře přežívaly neoslohy se svými „maloměstskými slabinami“ – šablonovitostí a falešnou pompou. Ve většině případů však obyvatelé tyto realizace nevnímali jako poškozování rázu města, spíše jako jeho přirozenou součást. Naopak z dnešního pohledu zajímavější, moderněji pojaté budovy nebo architektury (hudební pavilon Müllerovy zahrady

u Tellerova cukrovaru,² synagoga³ či pomník Felixe Jeneweina⁴) chápali jako potenciální ohrožení.

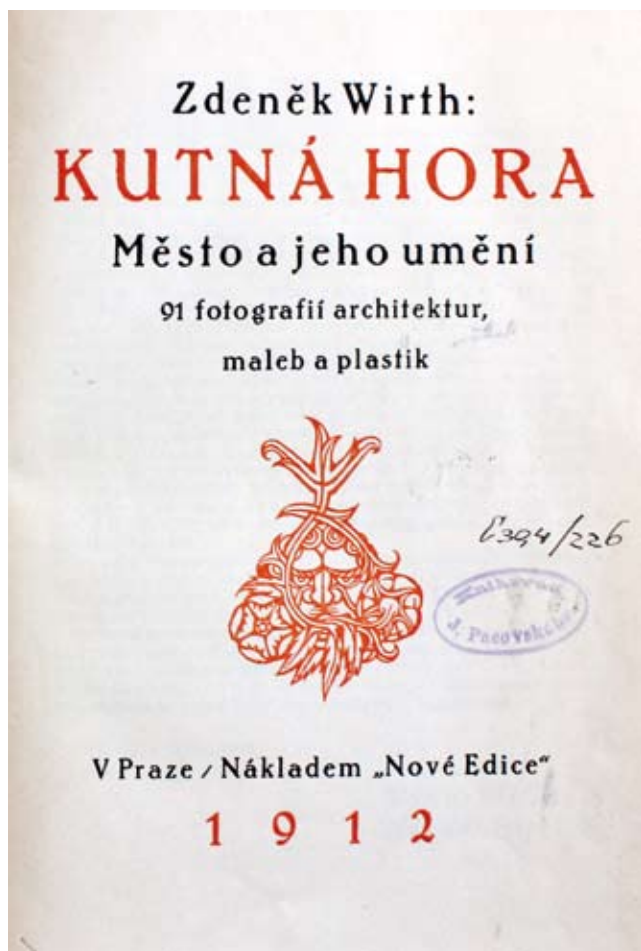
Přesto všechny zmíněné intervence se město zachovalo v pozoruhodném stavu. „*Ku podivu energie druhé polovice XIX. stol., jinde tak bezohledně rušící a stírající charakteristické znaky nejstarších půdorysů, nedotkla se skoro tohoto drahocenného odkazu předků kutnohorských měšťanů,*“ poznamenal například v roce 1912 Zdeněk Wirth.⁵ Tato zachovalost však byla vykoupena i problémy, chyběla například kompletní kanalizační síť, vodovod byl zastaralý a regulační plán město postrádalo až do roku 1925.

2 Dnes neexistující hudební pavilon, přibližně Pobřežní ulice, Bohuslav Moravec, 1902.

3 Bývalá synagoga, Smiškova čp. 619, Bohuslav Moravec, 1902.

4 Pomník Felixe Jeneweina, hřbitov Všech svatých, Pavel Janák – Ladislav Kofránek, 1910–1913.

5 Zdeněk Wirth, *Kutná Hora – Město a jeho umění*, Praha 1912, s. 7.

Frontispis knihy Zdeňka Wirtha. Převzato z: Zdeněk Wirth, *Kutná Hora – Město a jeho umění*, Praha 1912.

Díky pozornosti věnované Kutné Hoře některými osobnostmi spojenými s ochranou památek a KZsP se do povědomí místních obyvatel dostávaly principy moderní památkové péče ještě před první světovou válkou. Kutnohorská situace totiž byla specifická, co se týče zájmu obyvatelstva o problémy památkové péče. Nesmíme zapomínat, že přes dvacet pět let zde působila dvojice Mocker – Lábler, která ve městě zanechala nesmazatelnou stopu. Přestože byli od meziválečných let oba označováni za bezcitné purizátory, představuje jejich činnost období elementární záchrany všech významných památek města. Kromě toho to byli právě oni, kdo skrze své dílo přitáhli pozornost široké veřejnosti celého regionu k obnově památek díky zvýšení jejich estetické hodnoty. Obnovení hrdosti obyvatel na své město nebylo nepatrným přínosem. Mocker s Láblérem pro Kutnou Horu jako celek vykonali více než autoři mnoha druhořadých novostaveb z devadesátých let 19. století, které často nepozorovaně rozměňovaly do té doby zachovalý charakter ulic nebo zákoutí.

Doba se však posunula dále a s ní i názory na památkovou péči. Jak bylo řečeno výše, o Kutnou

Horu se ještě před světovou válkou zajímal například Zdeněk Wirth, ale také Vladimír Zákrejs, Pavel Janák nebo Otakar Novotný. Právě Wirth s Novotným se v letech 1910–1912 časopisecky i přednáškově podíleli na popularizaci názorů Aloise Riegla, Maxe Dvořáka, ale také moderní architektury. Ovšem, oproti Pelhřimovu, kde se ve stejné době shodně smýšlejícím architektům relativně dařilo, byla Kutná Hora mnohem konzervativnějším prostředím. Nebylo tedy možné přemýšlet nad podobnou symbiózou moderních novostaveb s historickým okolím, jaká vzešla z pelhřimovské spolupráce Wirtha, Janáka, Novotného a Karla Polesného – jednoduše zde nebyla poptávka, ani

Plakát přednášky Zdeňka Wirtha, 1912 (?). *Uměleckoprůmyslové museum v Praze*, inv. č. GP21830. Dostupné z: <https://bit.ly/3LzPPOA>, vyhledáno 14. 2. 2022.

stavebníci. Tento stav trefně shrnul Wirth ve své knize z roku 1912: „*Město, dnes umělecky sterilní, žije tedy vědomě z odkazu minulosti. Ale tento odkaz je – přese všechny pohromy a ztráty – bohatý a mnohotvárný.*“⁶

Ještě před vypuknutím války byly v místním tisku, zřejmě pod vlivem uvedených osobností, publikovány zajímavé články. Kromě přepisů zmiňovaných přednášek výrazněji vystupují dva. První, nepodepsaný z roku 1911 v podstatě navrhoval rozdělení Kutné Hory na dvě oblasti, které se měly vyvíjet odděleně.⁷ Památkové centrum by tak bylo uchráněno od další výstavby a potenciálního zničení rázu jakoukoli neuváženou novostavbou. Předměstí by mohla být neomezeným prostorem pro soudobou architekturu i nové urbanistické principy. Autor druhého článku,⁸ Václav Velinský pak navrhoval v podstatě plošnou památkovou ochranu celého historického středu města pod

6 Ibidem, s. 8.

7 K ochraně starých památek kutnohorských, *Podvysocké listy* XXII, 1911, č. 3, 20. ledna, nepag.

8 Václav Velinský, Za starou Kutnou Horu, *Podvysocké listy* XXV, 1914, č. 30, 17. července, nepag.

dohledem jednoho zodpovědného pracovníka. Toho se Kutná Hora dočkala, ale až 31. srpna 1961 s vyhlášením městské památkové rezervace, to však předbíláme...⁹

Místní spolkový život byl taktéž bohatý a památkám města se přirozeně věnovalo hned několik spolků. Výsadní postavení mezi nimi měl Archeologický sbor Vocel založený už roku 1877, který na svých bedrech od počátku nesl organizaci většiny obnov, zejména pak katedrály sv. Barbory.¹⁰ Nejenže byl kvůli těmto akcím vytižen, byl skrze ně také spojován se vším, co se za téměř čtyřicet let ve městě ohledně památkové péče odehrálo. Jeho postoj vyrostl na idejích rekonstrukcí a purismu, které byly aplikovány jak na katedrále, tak na Kamenném domě, Vlašském dvoře nebo Kamenné kašně. Opozici mu chtěli někteří jednotlivci zformovat už před světovou válkou,¹¹ ale zřejmě chyběl ten správný iniciační moment. Ten přišel se založením nové republiky, oslabením pozice sboru Vocel po dokončení všech rekonstrukcí i s akutní potřebou obnovit aktivní působení památkové péče po téměř desetileté pauze.

Po roce 1918 se totiž nijak nepracovalo na koncepcích dalšího rozvoje města. Podle tehdejších prohlášení v tisku nepřibývaly hodnoty, které by reprezentovaly nový stát jako protiváhu ke všemu starému, čím město oplývalo.¹² Také se mluvilo o konkrétním plánu udržování památek, z nichž u některých už od dokončení obnovy uběhlo víc jak dvacet let. Z popudu Zdeňka Pešánka, kutnohorského rodáka a člena Domácí rady Klubu Za starou Prahu, byl z Prahy zaslán dopis povzbuzující k založení odboru: „Četné doklady z běžné praxe památkové v tomto městě dokumentují, že o kutnohorské umělecké poklady není bezpečně postaráno, že o nich z většiny rozhodují dosud osoby zcela neodborné a k jejich neodčinitelné škodě. [...] Tyto důvody nutí Klub k projevu plného souhlasu s Vaší akcí a k tlumočení největší ochoty k podpoře a spolupráci.“¹³

Druhým impulzem pak bylo usnesení městské rady, kvůli němuž měla být stržena hřbitovní zeď

kolem kostela Nanebevzetí Panny Marie Na Náměti a hřbitov proměněn na městský park.¹⁴ Skupina pozdějších zakladatelů odboru protestovala, protože se jednalo o „posvátnou půdu“ všech vyznání a náhrobky byly dokladem skvělé řemeslnické práce uplynulého století. I z tehdejšího památkového hlediska měl být hřbitov od kostela neodlučitelný, jak o tom přednášel v roce 1911 v sousedním Kolíně Zdeněk Wirth: „zamýšlená úprava okolí chrámu jest pochybena. Jakékoli oprostění chrámu a zřízení parku kolem něho bylo by osudnou chybou, kteráž by vzhled chrámový navždy porušila.“¹⁵ Rozhodnutí městské rady bylo také v rozporu s usnesením ministerstva kultu a vyučování ze dne 6. září 1905, které ukládalo starost a povinnost zachovávání všech hřbitovů právě městským radám.¹⁶ Zeď i litinové části plotu byly zachráněny, avšak hřbitov se parkem nakonec v budoucnosti přeci jen stal.¹⁷ Odhodlání zainteresovaných jednotlivců se však s tímto protestem zvětšilo – místní zastánci památek dali na Pešánkovu radu a pokročili k založení klubovního odboru.

Založení odboru

Už před válkou měl pražský Klub několik kutnohorských členů. S některými byl v přímém kontaktu a zasílal jim *Věstník*, o některých však víme pouze z upomínek k zaplacení členského příspěvku.¹⁸ U založení odboru KZsP v Kutné Hoře stáli zejména členové městského osvětového odboru, kteří také svolali ustavující schůzi 9. listopadu 1922 do prostor Komenského školy. Na programu byla zpráva o přípravných pracích, které k založení vedly, čtení stanov, přednáška Zdeňka Wirtha „O úkolech Odboru Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře“ a konečně volby starosty a výboru.

Wirth ve svém referátu načrtl stručný vývoj ochrany památek a památkové péče, přičemž zdůraznil omyly zejména posledního čtvrtstoletí, do něhož spadaly opravy většiny místních památek. Hovořil také o neustále se měnící teorii a uznávání čím dál mladších vrstev umělecko-historického vývoje. Rieglovská hodnota stárí a konzervační

9 Jaroslav Svatoň, Kutná Hora, in: Vladimír Novotný (ed.), *Paměť měst – Městské památkové rezervace v Českých zemích*, Praha 1975, s. 152.

10 *Archiv Českého muzea stříbra*, Archeologický sbor Vocel, O založení „Wocela“ a jeho činnosti v letech 1877–1927, 8. Kutnohorské příspěvky – rukopisy, fol. 7.

11 *Státní okresní archiv (dále SOKA) Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 1 (1922), Zápis o ustavující valné hromadě odboru Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře konané dne 9. list. 1922, fol. 1.

12 *Ibidem*.

13 *SOKA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), dopis domácí rady z 8. července 1922, č. j. 253, fol. 29.

14 *SOKA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1923, fol. 2.

15 Přednáška, *Kolínské listy* XII, č. 15, 8. dubna 1911, nepag.

16 Z činnosti Klubu a odborů: Z činnosti Klubu Za starou Prahu v roce 1921, *Za starou Prahu* IX, 1923, č. 2, s. 20.

17 Boj o hřbitov se potáhne až do čtyřicátých let, o hřbitovní zeď pak dokonce do let šedesátých, tedy několik let po zániku odboru.

18 *SOKA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 1 (1922), upomínka z 13. listopadu 1915, fol. 5.

Práce prvního učelství! 9

<i>jméno (uplné)</i>	<i>zaměstnání</i>	<i>číslo a adresa (bydliště)</i>
<i>Josef Věšek</i>	<i>střední pomocník</i>	<i>K. H., Štebářova č. 303</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>učedník</i>	<i>Kutná Hora 377</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>Fruchtla</i>	<i>Kutná Hora 355</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. uč.</i>	<i>Kutná Hora, ateliera</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>vypravěč a lektor 1924</i>	<i>Kutná Hora</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>administrativní</i>	<i>Kutná Hora 298</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>katecheta</i>	<i>Kutná Hora</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>"</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. uč.</i>	<i>"</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>K. H., Štebářova 52/53</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>"</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>K. H., Štebářova 52</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>Kutná Hora</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>Kutná Hora, Husova 233</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>Kutná Hora - Husova č. 192</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>" - Prostranova 263</i>
<i>Fr. Věšek</i>	<i>uč. učel.</i>	<i>" - Prostranova 255</i>

Částečný seznam prvních členů odboru z ustavující schůze 9. listopadu 1922. SOkA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 1 (1922), fol. 9.

metoda se měly stát základem pro další péči o město. Definice tohoto „stáří“ však měla podle Wirtha projít určitou revizí: „je potřeba posunouti hranici docenění snad až na samu přítomnost, neboť památkou může být vše, k čemu kulturní člověk má nějaký citový vztah“.¹⁹ Doplnil, že v Praze se situace mění s každým rokem, a proto je nutné se této zásady držet, což konečně zjistí všichni, kdo se chtějí ochraně památek seriózně věnovat. Nakonec všem přítomným popřál štěstí a houževnatost: „Práce vás přesvědčí, že je potřeba velkého idealismu, má-li se dílo podařit. Prosím vás, abyste v počátečním zájmu vytrvali a neustupovali před okamžitými nezdary!“²⁰

Po přečtení stanov, odsouhlasení oficiálního názvu²¹ a přistoupení 31 nových členů přímo ze sálu se přikročilo k volbě pětičlenného výboru. Starostou byl zvolen Vojtěch Vraný, členy sboru

19 Ibidem, zápis o ustavující valné hromadě odboru Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře konané dne 9. list. 1922, fol. 2-3.

20 Ibidem, fol. 3.

21 Odbor Klubu Za starou Prahu při městském osvětovém sboru v Kutné Hoře.

dále Dr. Em. Vicovský (místopředseda), prof. František Nachtigal (pokladník), Josef Věprek (jednatel) a akad. malíř Josef Jan Šedivý. Za kooptované členy byli zvoleni – Jan Chmelík (jednatel městského osvětového výboru), Jan Fiala (zástupce Archeologického sboru Vocel) a akad. sochař Zdeněk Pešánek (člen domácí rady KZsP).

Domácí rada pak 2. prosince 1922 jednomyslně přijala všechny nové členky i členy a zároveň jim odpustila roční poplatek.²²

Počáteční roky

Během několika prvních měsíců se členové odboru doslova vrhli do práce, jež se nahromadila za minulé léta. Už po prvním roce působení odboru přítom bylo jasné, že varovná slova Zdeňka Wirtha pronesená na ustavující schůzi byla pravdivá. Jednatel odboru Jan Chmelík dosavadní činnost po prvním roce hodnotil takto: „názory podepřené hledisky vědeckými i uměleckými byly přezírány

22 Archiv Klubu Za starou Prahu (dále AKZsP), Spisový archiv – venkovská agenda, dopis domácí rady z 4. prosince 1922, nepag.

Dům dr. Hesslera, fotografie průčelí do Husovy ulice, 1923. AKZsP, Spisový archiv – venkovská agenda, nepag.

a nenáviděny. Boj mnohdy beznadějný vybojován však vítězně, neb v Klubu Za starou Prahu a ve Státním památkovém úřadu pro Čechy našli jsme vždy účinné a vděčné spolubojovníky.²³

Od roku 1900 se například neúnavně vracela idea zastavět další části pozemků rodiny Tučků při jejich vile u jezuitské koleje. Ještě v roce 1912 byli Tučkovi v rozšiřování svých pozemků a vily úspěšní. V roce 1923 měla být usnesením městské rady opět prodána další část zahrady patřící starobylému Hrádku v jejich prospěch. Zdeněk Tuček, místní podnikatel, zde plánoval další výstavbu, snad související s rozšířením zmiňované vily. Po intervenci odboru radní revokovali hlasování a odprodej byl následně zrušen.²⁴ Dnes se díky tomu nachází na zmiňované zahradě expozice Českého muzea stříbra a panorama není z dálkových pohledů rušeno žádnou další novostavbou.

Jen o pár desítek metrů dál musel odbor řešit dva roky se táhnoucí spor s 1. praporem telegrafického pluku. Jeho příslušníci byly zavěšovány dráty telegrafického vedení přímo na barokní sochy před jezuitskou kolejí, ale také na klenutou branku zahrady Hrádku. „Žel, že přes osobní zakročení zástupce St. pam. úřadu u velitele pluku zákaz daný

městem dodržen nebyl a jak St. pam. úřad, tak i pražský Klub musel proti této nepřístojnosti protestovat.“²⁵ Přes všechny protesty však nebyla učiněna žádná náprava ještě v roce 1924.²⁶ „Ježto ze zprávy sochaře Zd. Pešánka vysvítá, že naznačený nešvar dosud trvá přes mnohanásobná ústní i písemná zakročení úřední, hodlá níže podepsaný zakročiti co nejrozhodněji!“²⁷ – a tak byl památkový úřad nucen zakročiti až u ministerstva obrany v Praze. Teprve tato intervence měla na armádu reálný dopad a vše bylo uvedeno do patřičného stavu.

Prvním opravdu závažným případem, jehož realizace by byla nevratná, se staly plánované úpravy domu čp. 99 na Palackého náměstí. Ty zahrnovaly malé adaptační práce v přízemí, ale zejména navrhovanou nástavbu 2. patra. Jak konstatovali členové odboru, „v bezprostřední blízkosti kostela sv. Jakuba znamenala by nástavba porušení výškové jednoty jihozápadní, ke stoupajícímu chrámu se přimykající fronty a v ulici Svatojakubské ubíjela by pohled na kostel, který je zde pohledovou dominantou.“²⁸ Neporušily by se pouze dálkové pohledy,

25 Ibidem, fol. 3.

26 SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 3 (1924), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1924, fol. 1.

27 Ibidem, fol. 12.

28 SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1923, fol. 3.

23 SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1923, fol. 1.

24 Ibidem, fol. 2.

Kašna na Babkově zahradě. ČMS, č. 108/86. Převzato: Aleš Pospíšil, *Zmizelá Kutná Hora*, Praha 2009, s. 117.

ale také charakter úzké uličky, která reagovala na původní středověkou parcelaci. Protesty odboru i Domácí rady KZsP²⁹ byly předány investorům, manželům Grimmovým, ale také městské radě a památkovému úřadu.³⁰ Díky tomu byly další práce zastaveny a pohled z náměstí byl zachován. Památkový úřad pak navrhoval i variantu půdní vestavby, kterou by se tolik neporušily výškové poměry, ale tu manželé odmítali. Následkem tohoto úspěchu však odbor přišel o prvního člena – Františka Grimma.³¹ Úsměvné je, že ani nebyl majitelem nemovitosti. Přesto odboru napsal rozhořčený dopis: „Včerejším jednáním ohledně nástavby čp. 99, jehož majitelem ani nejsem, cítím se tak dotčen, že rozhodl jsem se z odboru vystoupiti!“³²

Ve stejné době byl řešen i případ fasády domu dr. Hesslera v Husově ulici, který chtěl obnovit fasádu téměř utilitárním zjednodušením bosování, říms, šambrán i suprafenster.³³ Po intervenci

Domácí rady postupoval majitel podle podmínek památkového úřadu a pozdně klasicistní fasáda je dodnes zachována.

Mezi širší veřejností měla činnost odboru rozporuplný ohlas. Ideje odboru ani Klubu, s nadšením prosazované jejich členy, například nepodporoval zdejší tisk – považoval je za zpátečnické a „starožitnické“.³⁴ Odbor například upozorňoval Státní památkový úřad na schůzi Společenstva řemesel v červnu 1923, která vyzněla jako „protest proti ochranářským a estetickým idejím našim a žádáno [ze strany Společenstva] důrazně zrušení St. pam. úřadu pro Čechy v Praze“.³⁵

Podnětem ke schůzi Společenstva byl protest Klubu i úřadu proti „nebezpečí, vznikající obrazu městskému projektovanou novostavbou budovy okresní správy politické, navrhovanou na tzv. zahradách Babkových.“³⁶ Ba co více, noviny odbor obvinily ze sociálního útlaku: „Proti hlediskům etickým, estetickým a kulturněhistorickým kladena

29 Ibidem, dopis Vojtěcha Birnbauma z 23. března 1923, č. j. 97, nepag.

30 Ibidem, dopis Státního památkového úřadu pro Čechy z 17. března 1923, fol. 26–27.

31 Ibidem, Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1923, fol. 5.

32 Ibidem, dopis Františka Grimma z 6. března 1923, fol. 68.

33 Ibidem, dopis Vojtěch Birnbauma z 25. května 1923, č. j. 163, fol. 30.

34 Z kutnohorských ulic a koutů, *Hlas demokracie*, 13. dubna 1923, nepag. – Památková nepřičetnost, *Sociálně demokratické Podvysocko* III, č. 29, 15. června 1923, nepag.

35 *SOKA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1923, fol. 3

36 Z činnosti Klubu a odborů: Z činnosti Klubu Za starou Prahu v roce 1922, *Za starou Prahu* IX, 1923, č. 3–4, s. 41.

*Budova okresních úřadů, fotografie průčelí do Radnické ulice, Ladislav Machoň, 1925–1931.
Převzato z: Josef Nuhlíček, Kutná Hora v památkách sedmi staletí, Kutná Hora 1948, nepag.*

nezaměstnanost a hlad dělníků.³⁷ Když se odbor zasadil o zastavení prací a zažádal o novou komisi ministerstva, byla pro mnohé pozice odboru jasná: „dělnictvo a živnostnictvo, čekající na práci, může pěkně poděkovati těm snaživcům, kteří, majíce sami o sebe postaráno, nejen že škodí našemu městu, ale berou jiným možnost života [...] Úřady nejsou zřizovány proto, aby zdržovaly pokrok, ale proto, aby pokrok a vývoj podporovaly.“³⁸ Celou věc měl pak na pravou míru uvést krátký text v klubovním *Věstníku*, ten však názor obyvatel už mohl sotva změnit.³⁹ Domácí rada následně radila, aby stavba budovy okresní politické správy u ministerstva veřejných prací nebyla příliš vehementně odmítána, „poněvadž je obava, aby nebyl podnět hned v zárodku zmařen místními intervencemi. [...] Odklad vzbudí odpor zejména u těch, kteří pomýšleli tímto způsobem zmenšiti nezaměstnanost.“⁴⁰ Vše si

37 *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1923, fol. 1.

38 Aby to šlo rychleji! *Posázavský kraj*, č. 22, 1. února 1923, nepag.

39 AKZsP, Spisový archiv – venkovská agenda, dopis Vojtěcha Birnbauma z 11. července 1923, č. j. 214, nepag.

40 *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), dopis Zdeňka Wirtha z 28. února 1923, č. j. 67, fol. 50.

vzalo na starost pražské ústředí, jež mělo ovlivnit situaci přímo na ministerstvu.⁴¹ Kromě zastavení celé zahrady v blízkosti kostela sv. Jana Nepomuckého se zde jednalo také o zachování dvou domů a ohradní zdi s klasicistní kašnou.

Snahy Klubu se zde však nezdařily a plánování novostavby pokračovalo dál – jako jediná „přežila“ kašna. Zemský úřad v Praze nakonec o rok později, v lednu 1925, zorganizoval vyzvanou architektonickou soutěž, do níž byl pozván architekt Oldřich Tyl, projektant Státního památkového úřadu Karel Pecánek a architekt Ladislav Machoň. První Machoňovy plány ze září 1926 musely být upraveny, takže se budova na půdorysu L s výrazným portikem a reprezentačním předprostorem stavěla až podle nového projektu z roku 1928. Stavět se začalo až o rok později a vše bylo hotovo v roce 1931. Asymetrické a hmotné pojetí s kamennými obklady směřuje k téměř klasicizujícímu pojetí architektury se silným citem pro kontextualitu, dnes by se řeklo „památkářské pojetí“. Za hmotou budovy otevírající se do náměstí se však umně skrývá třípatrová hmota další administrativní části.⁴²

41 *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 3 (1924), dopis Vojtěcha Birnbauma z 25. února 1924, fol. 16.

42 Budova okresních úřadů, Radnická čp. 178, Ladislav Machoň, 1925–1931.

Městský osvětový sbor v Kutné Hoře
pořádá péčí
Odboru Klubu Za Starou Prahu v Kutné Hoře
v projekční síni Veřejné obchodní školy cyklus šesti přednášek:

STAVEBNÍ VÝVOJ MĚSTA KUTNÉ HORY

V MINULOSTI A BUDOUCNOSTI A OCHRANA PAMÁTEK V TEORII I PRAKSI.

Přednáši

1. v sobotu dne 24. února 1923
ministrský rada **Ing. Eustach Mölzer:**
Kutná Hora dnešní a její budoucí vývoj.
2. V pondělí dne 26. února
správce hist. archaeol. sbírek Národního musea **Dr. K. Guth:**
O zásadách, rozsahu a významu památkové ochrany.
3. V pátek dne 2. března
ministrský rada **Dr. Z. Wirth:**
Kutná Hora jako stavební dílo.
4. V pondělí dne 5. března
šéf státního památkového úřadu v Brně **arch. St. Sochor:**
O ochraně a konservaci památek stavebních.
5. V pondělí dne 12. března
akademický sochař **Jindřich Čapek:**
O ochraně a konservaci památek plastických.
6. V pondělí dne 19. března
akademický malíř **Max. Duchek:**
O ochraně a konservaci památek malířských.

Přednášky provázeny jsou světél. obrazy.
Začátek vždy přesně o půl 8 h. večerní. Vstupné k stání 60 h, na sedadlo 1 Kč.

Pozvánka na cyklus přednášek „Stavební vývoj města Kutné Hory“, 1923. SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), fol. 52.

Aby se po tomto výrazném střetu odbor představil veřejnosti v lepším světle a jeho kroky byly lépe přijímány, uspořádal cyklus šesti přednášek o Kutné Hoře, ale i památkářských postupech v teorii i praxi. Přednášeli Josef Mölzer (Kutná Hora dnešní a její budoucí vývoj), Karel Guth (O zásadách a významu památkové ochrany), Zdeněk Wirth (Kutná Hora jako stavební dílo), Stanislav Sochor (O ochraně a konservaci památek stavebních), Jindřich Čapek (O ochraně a konservaci památek plastických), Max Duchek (O ochraně a konservaci památek malířských). Pro velkých úspěch pak byla

přidána i sedmá přednáška Rudolfa Maximoviče (*O ochraně památek přírodních*). Všechny přednášky byly hojně navštíveny a Klub díky nim získal několik nových členů a dobrou pověst (alespoň chvilkově) nazpět.

Novostavby

Odbor však nezapomínal ani na novostavby v praxi. Roku 1923 bylo rozhodnuto o stavbě Zemské průmyslové školy, jejíž projekt byl zadán přímo, bez vyhlášení veřejné architektonické soutěže, s čímž odbor nemohl souhlasit. Po intervenci členů odboru byla uspořádána soutěž s porotou, v níž bylo zajištěno místo pro zástupce Státního památkového úřadu,⁴³ Klubu Za starou Prahu a Společnosti architektů v Praze.⁴⁴ Stavba nakonec proběhla v letech 1923–1928 podle projektu úspěšného kutnohorského architekta Rudolfa Ryšána.⁴⁵ Ten se v tomto případě nechal silně ovlivnit stylem svého přítele Jiřího Krohy, jenž pak od roku 1925 stavěl na vedlejší parcele domy vojenských gázistů.⁴⁶

O teoretické zajištění vyšší kvality novostaveb se členové odboru pokusili v prosinci 1923. Zaslali městské radě žádost o schválení seznamu zásad při opravách a adaptacích starých domů i pravidel pro novostavby. Jednalo se zejména o kontextuálnost zmiňovaných úprav – stavby měly dodržovat charakter i výškovou hladinu dosavadní zástavby. Zcela se pak měly vyvarovat používání umělého kamene v historickém středu města. Ke každé žádosti byl pak majitel povinen přikládat fotografii domu v původním stavu před zamýšlenými úpravami nebo v krajním případě před jeho demolicí.⁴⁷ Krom toho se doporučovalo, „by majitelé k žádosti za přestavby event. nástavby starých cenných domů přikládali půdorysy event. detaily starých domů těch rovněž fotografované, poněvadž stavební řád nepředepisuje jich předkládání“.⁴⁸ Městská rada 4. ledna 1924 zásady skutečně přijala a ve formě letáků i plakátů je distribuovala po městě.⁴⁹

43 SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), dopis Státního památkového úřadu z 16. února 1923, č. j. 275/23, fol. 40.

44 Ibidem, dopis Josefa Gočára z 1. února 1923, č. j. 19/23, fol. 33.

45 Zemská průmyslová škola, Masarykova čp. 197, Rudolf Ryšán, 1923–1928.

46 Domy vojenských gázistů, Masarykova čp. 343, Jiří Kroha, 1925–1927.

47 SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 3 (1924), koncept vyhlášky předkládané městské radě z 22. června 1923, fol. 8–10.

48 Ibidem, text vyhlášky schválené 4. prosince 1924, fol. 7.

49 SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1923, fol. 5.

51

Okresní sbor osvětový v Kutné Hoře.

V neděli 29. dubna 1923
v přednáškové síni veřejné obchodní
:: školy v Kutné Hoře přednáší ::
RUDOLF MAXIMVIČ,
konservátor a referent pro přírodní památky
:: v ministerstvu školství a národní osvěty, ::

**O OCHRANĚ
/ PAMÁTEK /
PŘÍRODNÍCH**

**a výklady své doprovází
světelnými obrazy.**
Začátek přesně o půl 11. hodině.
Vstupné 60 haléřů, na sedadlo 1 Kč.

„Grafia“, Hora Kutná.

Pozvánka na přednášku „O ochraně památek přírodních“, 1923. SOkA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 2 (1923), fol. 51.

Odbor se nezaměřoval jen na probíhající případy ohrožení památkového fondu, ale pokoušel se jim také předcházet. Dům čp. 273 U Anděla měl být v roce 1924 opravován. Pro udělení státní subvence bylo potřeba splnit několik zásadních pravidel, která odbor s majitelem probral a upozorňoval na různé nešvary oprav historických budov, jež mohou udělení příspěvku překazit.

Příkladem takových úprav, realizovaných dokonce ze strany městské rady, se stalo unáhlené povolení demolice gotického ostění v domě čp. 511 na Havlíčkově náměstí. Odbor se vše dozvěděl se zpožděním a z necitlivě vybouraných kamenických prvků se nedalo zachránit nic ani pro lapidárium Archeologického sboru Vocel.⁵⁰ „Na osobní intervenci u starosty města vysloveno jím politování nad celou věcí.“⁵¹

Naopak hlášenou a neprovedenou úpravou se v roce 1924 zaobíral Státní památkový úřad, jenž

50 SOkA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 3 (1924), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1924, fol. 2.

51 Ibidem.

byl požádán o dobrozdání k plánované nástavbě 2. patra na dům čp. 155 přímo na Palackého náměstí. Odbor dal dům fotografovat pro případ, že by byla nástavba povolena. Státní památkový úřad skutečně konstatoval, že „dnešní stav je nepůvodní a způsobem krytí hyzdící. Bylo by snad třeba jako podmínku uvést i jiný kryt nejlépe prejzy na mans. střeše“.⁵² Protože sousední dům byl o více jak patro a půl vyšší, byla nástavba povolena jako mansarda. K úpravám však nakonec nedošlo, dnes je dům zajímavým příkladem památkářského přístupu ateliéru SÚRPMO, podle jehož návrhu byl v osmdesátých letech obnoven.

Regulační plán

Důležitým bodem mnoha jednání odboru v letech 1923–1924 byly diskuse o regulačním plánu města.

O jeho vytvoření se hovořilo od počátku dvacátých let. Jeho velkým zastáncem byl již zmiňovaný Zdeněk Pešánek, který v roce 1922 v regionálních novinách například publikoval článek *Chraňme ráz Kutné Hory*, v němž potřebu plánu vehementně obhajuje: „Co je regulační plán? To není jen papír, na němž se narýsují ulice, domy, parky, zahrady a náměstí. To je víc. Je to v první řadě zlepšení kultury bytové. [...] Jsou to seznamy památností, jichž v Kutné Hoře máme tolik, jsou to seznamy starých domů, mající velkou cenu uměleckou i historickou, jsou to kreslené pohledy ze všech stran na Kutnou Horu i její ulice a kouty, [...] Upozorňuji, že jedině dobrá vůle zúčastněných činitelů, podrobiti se zásadám uznávaným a propagovaným historiky umění, mohou Kutnou Horu zachránit. Nebořme staré, správně restaurujme poškozené. Nové slučujme se starým vždy s největší pietou a za vedení opravdových umělců.“⁵³

Vedení města i starosta měli nejprve složit porotu pro sestavení soutěžních podmínek. Už jen za to odbor musel intervenovat dvakrát. Jednatel Josef Vepřek s městským zahradníkem na popud Zdeňka Wirtha jako podklad pro soutěž vypracovali soupis přírodních památek a nezastavitelných ploch ve městě,⁵⁴ vytipovali jich 33.⁵⁵ Soutěž byla vyhlášena následovně na počátku roku 1924. Dne 14. září pak byly otevřeny došlé projekty a celkem šest návrhů bylo vystaveno v městské galerii. Na schůzi poroty konané 19. října 1924 pak bylo defi-

52 Ibidem, zpráva Státního pam. úřadu pro Čechy v Praze z 23. dubna 1924, fol. 21.

53 Zdeněk Pešánek, *Chraňme starý ráz Kutné Hory, Posázavský kraj*, 8. září 1922, č. 36, nepag.

54 SOkA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 3 (1924), seznam „chráněných zahrad“ z 14. června 1924, fol. 15.

55 Ibidem, Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1924, fol. 1.

*Zemská průmyslová škola, fotografie průčelí do Masarykovy ulice, Rudolf Ryšán, 1923–1928.
Převzato z: Josef Vepřek, Kutná Hora – město a jeho umění (mapa obrazů), Kutná Hora 1932, fol. XXIV.*

nitivně rozhodnuto o novém regulačním a zastavovacím plánu. První cena tehdy nebyla udělena, dvě 2. ceny (zvýšené) obdrželi M. Šimáček a Max Urban z Prahy, kteří byli nakonec vyzváni, aby vypracovali definitivní plán za požadovaný honorář ve výši 25 000 Kčs.⁵⁶ Dvě 3. ceny si odnesl ing. Snížek a Z. Hlaváč, jako čtvrtá se umístila dvojice architekt Josef Chochol a sochař Zdeněk Pešánek.⁵⁷ Jak bylo téměř nepsaným kutnohorským zvykem z dob soutěží 19. století, vítězství nakonec nemuselo znamenat konečný úspěch. Místo dvojice Urban – Šimáček byl realizací plánů nakonec pověřen inženýr Rudolf Hraba. Ten odboru slíbil možnost spolupráce a na rok 1926 také přednášku. Ani k jednomu, bohužel, nedošlo.

Linka Praha – Kutná Hora

Kutnohorský odbor stále zůstával v těsném kontaktu s pražskou centrálou, jen za rok 1924 zaslal do klubovního fotoarchivu přes 65 negativů, ale také přispěl sedmi články do *Věstníku*. Na jubilejní schůzi v Praze byl vyslán starosta odboru Vojtěch

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 4 (1925), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1925, fol. 2.

Vraný. Po vzoru Domácí rady pak také v roce 1924 odbor uděloval prémie všem majitelům architektonicky a historicky významných domů, kteří je podle zásad památkové péče řádně opravili a slíbili dále udržovat. Každý takový dům byl také následně vyfotografován členkou Věrou Prášilovou a opět zaslán do klubovního archivu v Praze.⁵⁸ V roce 1925 se několik členů zapojilo do fotografování částí nebo celků empírových budov v Kutné Hoře, na Kačíně a v jejich okolí pro připravovanou publikaci o empíru v Čechách. I přes tento zájem o klubovní záležitosti ze strany Kutné Hory si muselo vedení odboru stěžovat na periodicitu klubovního *Věstníku*, do nějž tak pilně členové přispívali: „*Klubovní orgán dosud nevychází; 16 předplatitelů neobdrželo za minulý rok ani jediného čísla!*“⁵⁹ A to přesto, že Klub výslovně sliboval změnu: „*Další vydávání «Věstníku» bude nyní pravidelné, měsíční, vždy o 4 stranách. Klub žádá proto o hojně příspěvky.*“⁶⁰

Stejně tak to bylo s publikační činností Klubu. Ačkoliv odbor žádal o dodání alespoň padesáti

⁵⁸ *AKZsP*, Spisový archiv – venkovská agenda, dopis Zdeňka Wirtha z 16. ledna 1924, nepag.

⁵⁹ *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 4 (1925), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1925, fol. 2.

⁶⁰ Ibidem, dopis Jana Almera z 75. února 1925, fol. 15.

Obr. 5. Dům čp. 157 na nároží náměstí Palackého a Kollárovy tř. Starý stav.

Obr. 6. Tentýž dům po nešťastné úpravě v r. 1925.

Domy čp. 157 a 185, fotografie fasády do Palackého náměstí – stav zhruba v roce 1920 a po roce 1925. Převzato z: *Za starou Prahu XII*, 1928, č. 6, s. 9.

výtisků Wirthovy knihy z roku 1912, byly mu dodány až po osmi měsících čekání. Mezitím se příležitosti chopila městská rada a na radnici se kniha prodávala za režijní cenu. Teprve když byla poptávka pokryta, dorazila zásilka z ústředí... Z celého balíku se tedy neprodaly skoro žádné knihy a vše muselo být posláno zpět Domáci radě s účtem v červených číslech.⁶¹

Možná proto se odbor čím dál více soustřeďoval na vlastní činnost a rozšiřoval svou působnost do širšího okolí města. Sám starosta odboru Vraný zakoupil zámek v nedalekých Třebešicích a nechal ho vzorově, podle pokynů Státního památkového úřadu obnovit, ale také zdokumentovat stylem „před a po“. V plánu byly popularizační exkurze pro zájemce o konzervační metodu, stejně jako do obnoveného domu lékárníka Janovského na Havlíčkově náměstí. Avšak, kvůli „popularitě“ odboru místní noviny téměř nikdy neotiskly klubovní výzvy týkající se různých událostí, výletů či exkurzí, proto „z interesentů nepřihlásil se nikdo a exkurse nekonána“.⁶²

Malé úspěchy, také úspěchy...

Od zmiňované vyhlášky města z roku 1924 si Domáci rada i odbor slibovaly větší kontrolu nad vznikajícími projekty ve městě. Situace se však příliš nelepšila, pomineme-li vynikající projekt kina Modrý kříž od architektů Pavla Moravce a Tomáše Pražáka, na jehož vznik však odbor ještě neměl vliv.

Zmiňovaní architekti však odboru „zkrížili“ cestu už v roce 1925. Tehdy odbor několikrát upozorňoval na údajné rozdělení domu čp. 157

v Kollárově ulici,⁶³ to se oficiálně potvrdilo až anonymním udáním na policii. Majitel domu, Jaroslav Moravec, nezákonně prováděl úpravy dispozice, nechal snést klenby apod. I přes četné zprávy neudělal památkový úřad téměř nic – pouze následně vydal doporučení k zachování renesanční klenby v jedné z přízemních místností a jejímu očištění od olejových nátěrů. Jiné zásahy (osekání kleneb, vybourání nových oken, předělení pasové klenby ve vstupní chodbě) pak povolil. Další úpravy se pak již s povolením děly podle návrhů dvojice Moravec – Pražák. Památkový úřad konstatoval, že podobné „neorganické rozdělování dobře řešených starých celků nemělo by město zásadně připouštět z památkového stanoviska nelze s tím rozhodně souhlasit. Nahrazení prostých valených kleneb rovným stropem bylo by výjimečně přípustno.“⁶⁴ Nakonec vydal doporučení stavebníkovi, aby „nové fačádování, bylo přizpůsobiti ev. náleziům sgrafit a má odpovídati celkovému rázu, resp. hodnotě tohoto objektu“.⁶⁵

Dům byl nakonec rozdělen nejen legislativně, ale také zejména vizuálně. Jen díky umu obou architektů jsou obě fasády rozdílné, avšak sceluje je rytmus i barevnost. Jedna část reaguje na nalezený gotický portál tvarem svých suprafenester v patře, druhá si pohrává s motivem kruhu a polokruhu. Nárožní baldachýn s barokní sochou Panny Marie Immaculaty je pak v zajímavém vztahu k moderně laděným výlohám ze skla a kovu. Toto rozdělení platí i téměř sto let poté, a stále tak připomíná dobu hledání mezi dozvuky národního slohu a moder-

61 Ibidem, Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1926, fol. 1.

62 Ibidem, fol. 2.

63 Ibidem, Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1925, fol. 2.

64 SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 5 (1926), dopis Státního památkového úřadu z 15. května 1925, fol. 17.

65 Ibidem.

nou vstupující do historického prostředí. Zatímco dnes je toto řešení oceňováno, v tematickém čísle *Věstníku* bylo považováno za prohru...

Podobně liknavě jako zástupci památkového úřadu přistupoval k památkově problematickým případům i starosta města, u něhož odbor dvakrát intervenoval za postavení lešení při fasádě budovy arciděkanství, jejíž stav byl dlouhodobě povážlivý. Jednalo se o patovou situaci: Stání památkový úřad byl ochoten opravu provést jen za předpokladu, že náklady na lešení a vedlejší práce ponese město, což ale radní odmítali a s úřadem si pouze vyměňovali nesouhlasná stanoviska poštou.⁶⁶

Nesnadná domluva byla také s děkanem Vilémem Kneyslem z Nového Bydžova, který vlastnil dům čp. 15 v Ruthardské ulici i s ohradními zdmi. Ty se během let děkanova vlastnictví dostaly do stavu, kdy ohrožovaly veřejnou bezpečnost na nejživější „historické tepně“ města. Odbor vyzýval k nápravě: „*Uličkou tou prochází mnoho turistů i školních výletů a sesutí jich, může nastati každým dnem!*“⁶⁷ Zdi byly součástí středověkých hradeb a zdejší gotická branka byla pro uličku charakteristická, městská rada proto trvala na opravě ostění a navrácení kované mříže, „*aby gotický sloh byl tak úplně zachován*“.⁶⁸ Řešení tohoto problému se však táhlo až do třicátých let.

Činorodí byli ale naopak živnostníci, kteří reagovali na ekonomický úspěch svých firem rozšiřováním obchodů i svých domů – v Kutné Hoře samozřejmě historických. Klasicistní dům čp. 498 v Roháčově ulici po první světové válce sloužil jako čalounická dílna. Ve světle podnikatelského úspěchu se majitelé v roce 1924 rozhodli rozšířit dům o podnikovou prodejnu, rodinné bydlení v přistavěném patře a sklad důmynslně schovaný v mansardové nástavbě. Odbor se tehdy přímo nezapojil, avšak architekt Rudolf Ryšán se minimálně nějakému členu odboru o přestavbě zmínil. Víme to z dopisu Josefa Vepřeka domácí radě, v němž stavbu zmiňuje jako „*pozoruhodnou pro své ladné nároží*“.⁶⁹

První zakolísání

S rokem 1925, kdy město získalo regulační plán, se dostavila první zřejmá stagnace činnosti odboru, který nebyl příliš úspěšný téměř v žádné ze svých snah kromě vnitřních záležitostí. Zároveň se spekulovalo o situaci v pražském ústředí – zpožděně

Věstníky byly jedna věc, avšak zápisů schůzí i valné hromady odboru byla patrná nejistota ohledně toho, kam se Domácí rada bude nadále ubírat. Zápis z valné hromady odboru v roce 1925 například uvádí, že bylo „*jednatelem promluveno o ideových směrnících Klubu Za novou Prahu v Praze se právě ustavivším a o krizi nastavším v Klubu Za starou Prahu a možnosti i nutnosti revise ideí a zásad ochrannářských*“.⁷⁰ Od roku 1926 měl nicméně odbor s ústředím přímé personální propojení, když se člen Domácí rady Zdeněk Pešánek stal členem výboru kutnohorského odboru. Kuriózní je skutečnost, že v té době byl zároveň i jednatelem Klubu Za novou Prahu!⁷¹

I přes zmiňovanou nejistotu došlo k zásadnímu posunu ve věci konzervování kutnohorského Hrádku, který byl do té doby stále využíván jako školní budova. Díky intervencím Luboše Jeřábka ze Státního památkového úřadu byla v Praze slíbena příměluva u vlivných činitelů, kteří měli podpořit stanovisko odboru o vystěhování školy do novostavby a přistoupení k opravě Hrádku.⁷² Za tímto účelem navštívil kutnohorského starostu i Zdeněk Wirth společně s Josefem Vepřekem – starosta slíbil záměru co nejširší podporu morální a případně i finanční.

To byl ale na nějakou dobu poslední výraznější úspěch odboru. V následujících měsících se zabýval spíše menšími případy. Jedním takovým byl i povážlivý stav bašty ve dvoře domu Františka Stoupy čp. 18 v Husově ulici, na nějž byl roku 1926 upozorněn městský i památkový úřad.⁷³ Město mělo zřídit nápravu a přikázat zajišťovací práce na účet majitele domu, protože se jednalo o „*nejcelistvější zbytek hradebního obvodu, který svou pozdně gotickou výstavbou i půdorysem přízemí patří k nejzajímavějším fortifikačním stavbám městským*“.⁷⁴ Majitel po celou dobu spolupracoval a při dodržení všech podmínek, jež mu odbor pouze zprostředkoval, měla být opravě přiruknuta i subvence.

V důsledku úmrtí dr. Em. Vicovského, dlouhodobě nepřítomnosti pokladníka prof. Františka Nachtigala po služebním odchodu na gymnázium v Havlíčkově Brodě a nepříliš aktivního zapojení ostatních členů se stagnace činnosti odboru čím dál více prohubovala. Za celý rok 1927 například nebyly zaznamenány žádné finanční transakce,

66 *SOKA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 4 (1925), Zápis o valné hromadě odboru Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře dne 29. dubna 1925, fol. 5.

67 *Ibidem*, dopis z městského úřadu z 9. července 1925, č. j. 5324/25, fol. 9.

68 *Ibidem*.

69 *AKZsP*, Spisový archiv – venkovská agenda, dopis Josefa Vepřeka z 13. prosince 1925, nepag.

70 *SOKA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 4 (1925), Zápis o valné hromadě odboru Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře dne 29. dubna 1925, fol. 5.

71 *SOKA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 5 (1926), Protokol o valné hromadě Odboru KZsP v Kutné Hoře dne 18. června 1926, fol. 4.

72 *Ibidem*, Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1926, fol. 2.

73 *Ibidem*.

74 *Ibidem*.

Lipová alej před jezuitskou kolejí kolem roku 1940. Sbírnka historické fotografie Ústavu dějin umění Akademie věd ČR, v. v. i., č. W-A-1530/24. Převzato z: Aleš Pospíšil, *Zmizelá Kutná Hora*, Praha 2009, s. 98.

protože na vyplacení všech pohledávek dávno vyplatil pokladník jednateli veškeré disponibilní peníze, které na umoření účtů stejně nestačily.⁷⁵ Přesto za rok do odboru vstoupilo několik nových členů a celkový počet se blížil čtyřicítce.

Čerstvé posily

Nejspíš to byli právě noví členové, kteří postupně vra- celí odboru elán. V roce 1928 se povedlo díky včasné spolupráci odboru se Státním památkovým úřadem zajistit malou barokní kapličku na Riegrově třídě (dnešní Masarykova ulice). Po upozornění odboru byl v březnu 1927 kontaktován kutnohorský stavební úřad, jenž zajistil kapličku, ale také vzrostlou lípu.⁷⁶ Konečně památkový úřad doufal, že „se najde příz- nívce, který by dal vnitřek kapličky opravit“.⁷⁷

Co se však jevilo jako zásadní problém bylo umís- tění kapličky. Ač zajištěná, pořád stála uprostřed silnice! Navíc toho času dosti frekventované, proto- že v roce 1928 se před budovou průmyslové školy,

jen několik desítek metrů od kapličky, pořádala Všeobecná krajinská výstava. Státní památkový úřad se ale překvapivě nepokoušel kapličku s lípou přesunutou na bezpečnější místo, ale naopak „žá- dal další evidenci stavu kapličky i lípy, protože jde o jeden z velmi dobrých příkladů, jak lze uprostřed komunikace tak pěknou skupinu zachovati. Doporu- čuje se fotografovat skupinu z bližšího i vzdálenějšího místa a jednou ze střední osy silnice.“⁷⁸ K posunutí kapličky na její dnešní místo u plotu Domu gážístů došlo až později.

Téměř ve stejné době začal velký spor, také o zachování stromů, v tomto případě šlo však o celou lipovou alej na nejexponovanějším místě kutnohorského panoramatu. V říjnu 1927 požá- dalo posádkové velitelství památkový úřad o po- volení pokácet všechny lípy před jezuitskou kolejí, tehdejšími kasárnami.⁷⁹ Argumentem velitelství bylo nedostatečné osvětlení přízemních místností. Z dokumentů nicméně vysvítá, že šlo patrně jen o zástupný důvod a armáda se především snaži- la zbavit péče o stromy – lípy sice vojáci neměli na starost oficiálně, šlo ale o tradiční, zvykovou povinnost, jejíž plnění se od posádky očekávalo.

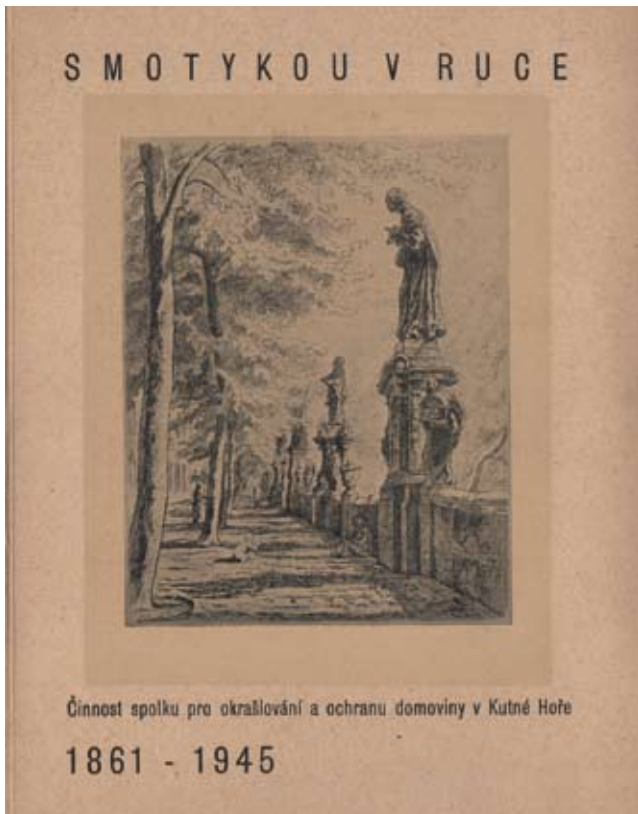
75 *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 6 (1927), Zápis o valné hromadě odboru KZsP dne 13. června 1927, fol. 4.

76 *Ibidem*, dopis Státního památkového úřadu z 5. března 1927, č. j. 1233/27, fol. 23.

77 *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 7 (1928), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1928, fol. 4.

78 *Ibidem*.

79 *SOkA Kutná Hora*, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 6 (1927), dopis Státního památkového úřadu z 5. října 1927, č. j. 3829/27 fol. 24.

Terasa před Jesuitskou kolejí, lept, Vladimír Silovský, 1938. Reprofoto: Josef Vepřek, S motykou v ruce. Činnost spolku pro okrašlování a ochranu domoviny v Kutné Hoře 1861–1945, Kutná Hora, 1945, obal knihy.

Že o osvětlení ve skutečnosti nešlo, naznačuje už samotná formulace žádosti, ve které si pisatel stěžuje, že i v zimě se musí ve všech místnostech používat umělé světlo. Toho si samozřejmě všiml památkový úřad, který podotknul, že „v té době stromy jsou přec bez listí a jejich řídké větve nestíní!“⁸⁰ Ačkoliv pod stromy jednotlivým sochám Františka Bauguta mohla potenciálně hrozit vlhkost a s ní spojená nebezpečí, zástupce památkového úřadu u žádných z nich takováto poškození nenašel. Posádka si tak stížností situaci neulehčila, naopak – řádně se starat o lipové stromořadí bylo nyní vojákům uloženo jako oficiální povinnost, přičemž stav stromů měl opakovaně kontrolovat klubovní odbor s městským zahradníkem. Alej dnes před kolejí přesto nenajdeme. Zanikla po válce, snad v 60. letech 20. století, tedy už za úplně jiné společenské situace...

Věstník a stabilita

Zřejmě díky těmto úspěšným zásahům se v roce 1928 činnost odboru opět konsolidovala, což dokazovalo i tematické číslo věstníku *Za starou Prahu* věnované zdejší činnosti, jednotlivým kutnohorským památkám, ale také neúspěchům

⁸⁰ Ibidem.

místní ochrany a některým vyloženým ztrátám.⁸¹ Tematické číslo bylo zasláno všem členům odboru, i nepředplatitelům. Taktéž bylo zasláno do všech místních úřadů a institucí.⁸²

Z podnětu členstva se pak začal odbor zasazovat také o obecnou kultivaci města, na níž místní okrašlovací spolek nestačil. Boj proti vizuálnímu smogu a nevhodné reklamě započal Klub už v roce 1910 v Pelhřimově, pokračoval v Českých Budějovicích a od roku 1913 proti tomuto nešvaru rázně vystupoval i v Prachaticích. V Kutné Hoře se tento problém začal řešit pávě v roce 1928.⁸³ Po domluvě s městskou radou spolupracoval odbor se stavebním úřadem na obecných pravidlech umístování vývěsních a reklamních šitů na domy ve středu města. Ten však zřejmě nebyl nikdy uveden v oficiální platnost a majitelé uvedených domů byli pouze vyzváni, aby dosavadní chyby napravili, což se nakonec nestalo.⁸⁴ Za přísnější potírání nevhodné reklamy se zasazoval i Zdeněk Wirth, který koncem dvacátých let Kutnou Horu několikrát navštívil, aby se připravil na plánované, ale neustále odkládané psaní památkového soupisu kutnohorského okresu.

„Akční rádius“

S koncem dvacátých let se Klub přenesl přes hranici čtyřiceti členů, měl za sebou už hmatatelné výsledky a patřil k zásadním oporám pražské centrály. I přes krušné začátky se mu podařilo vydobýt si u zástupců města i památkového úřadu respekt, jenž měl být jeho důležitou devizou pro léta třicátá, která chystala mnohem více stavebních podniků a zásahů do struktury města.

Je zároveň nutné zmínit, že po celá dvacátá léta komunikoval odbor i s obcemi v okolí, jako byla Bykaň, Církvice, Filipov, Vysoká, Malešov, Malín, Neškaredice, Nové Dvory, Paběnice nebo Přitoky.

⁸¹ Pavel Sula, Hovor historického města (Dojmy z procházky po staré Kutné Hoře), *Za starou Prahu* XII, 1928, č. 6, s. 1–2. – Emanuel Leminger, Významné barokní domy v Kutné Hoře, *Za starou Prahu* XII, 1928, č. 6, s. 2–7. – Václav Wagner, Stavební konservace domu čp. 85 v Kutné Hoře, *Za starou Prahu* XII, 1928, č. 6, s. 7–8. – Josef Vepřek, Nezachráněné památky a cenné stavební detaily za doby trvání odboru Klubu, *Za starou Prahu* XII, 1928, č. 6, s. 8–9. – Idem, Ochrana památek a místní tisk, *Za starou Prahu* XII, 1928, č. 6, s. 9. – Idem, Výstavba městské čtvrti na Orlové, *Za starou Prahu* XII, 1928, č. 6, s. 9–10. – Idem, Z činnosti odboru Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře v roce 1927, *Za starou Prahu* XII, 1928, č. 6, s. 10–11.

⁸² AKZsP, Spisový archiv – venkovská agenda, dopis Karla Gutha z 17. října 1928, nepag.

⁸³ SOKA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 7 (1928), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1928, fol. 2.

⁸⁴ Ibidem, výzva k vhodnějšímu umístění reklamních tabulí z 9. ledna 1928, č. j. 11395/27, fol. 13.

RŮZNÉ ZPRÁVY.

NEZACHRÁNĚNÉ PAMÁTKY A CENNÉ STAVEBNÍ DETAILS ZA DOBY TRVÁNÍ ODBORU KLUBU.

1. V památkovém ohledu bylo naše město ochuzeno v r. 1925 o velmi cenné stavební detaily na významném domě č. 157 v nároží Palackého náměstí a Kollárovy třídy, jichž sluší tím více litovati, ježto dům stojí na zvláště exponovaném místě. Při adaptaci domu, když otlučena byla barokní fasáda s hlavního průčelí, objevily se zbytky gotických detailů: u hlavního vchodu kamenné žlábkované ostění s lomeným obloukem, v chodbě kamenné ostění prutované a v nároží jednoduchý kamenný štíhlý čtyřboký sloup s prostými hranovými přitesy. Nárožní místnost (krám) měla pěkné barokní (klášterní) klenutí s lunetami a štukovým oválem; s vedlejší zaklenutou místností (vinárnou) tvořily cenný stavební detail. Rozsáhlá domovní síň zaklenuta byla mohutnou pásovou klenbou se štukem.

Státní památkový úřad, jsa požádán za ochranu rozsáhlého tohoto domu, vyžádal si definitivní plán úpravy v měřítku 1:50 a žádal o zachování všech jmenovaných

památkově cenných zbytků a postavil se proti neorganickému rozdělení objektu na dvě čísla. Bohužel, rady jeho nedbáno; klenba v nároží neoloubována, ale stržena, sloup v nároží (domněle pranýř) roztržštěn, dům v hlavní chodbě neorganicky rozdělen, dřívější fasádování otlučeno, takže zbyl z něho jen kamenný barokový polychromovaný relief Rodičky boží, na něž si netroufal ani stavebník, ani stavitel; ale z rozmaru relief zůstal neočistěn. Nové fasádování, jak obr. 5.—6. ukazují, rozhodně není z nejméně nejšťastnějších.

2. Prostá baroková fasáda zmizela v r. 1926 při adaptaci domu čp. 317 (majitel J. Richter, drogist) v Kollárově třídě. Městská rada nedala povolení k novému fasádování, ale když již byla otlučena, hlásil stavebník pokorně a nevědomě ve městském úřadě, že se tak stalo bez jeho vědomí, aniž poskytnuta v nové fasádě cennější náhrada za starou.

Obr. 10. Dům čp. 119 v Husově třídě.

Prostá barokní fasáda nahrazena novou z umělého kamene.

Obr. 11. Dům čp. 252 na Václavském náměstí s novou fasádou a balkonem.

Dům čp. 119 v Husově ulici a dům čp. 252 na Václavském náměstí.

Reprofoto: Za starou Prahu XII, 1928, č. 6, s. 8.

Většinou se jednalo o zachovávání nebo dokumentování movitých památek. Zásadní pak bylo zakročení odboru v případě románského kostela v Jakubu u Kutné Hory, který měl v havarijním stavu prejzovou střechu a vytlučená okna ve věži. V důsledku tohoto stavu dovnitř zatékalo takovým způsobem, že byly podmaččené klenby u presbytáře, ale také oblouky empory a schody na věž byly téměř ztrouchnivělé. Ačkoliv v letech 1924–1926 na tento zhoršující se stav odbor upozorňoval,⁸⁵ kroky k nápravě byly podniknuty až v roce 1927.

85 SOkA Kutná Hora, Odbor Klubu Za starou Prahu v Kutné Hoře, složka č. 5 (1926), Zpráva o činnosti odboru KZsP v Kutné Hoře za rok 1926, fol. 2.

Jak bylo řečeno, třicátá léta připravila odboru mnoho práce s obnovou několika vyhořelých domů, úpravami parku a teras pod Vlašským dvorem, zachováváním zbytků městských hradeb, regulacemi ulic, funkcionalistickými novostavbami ve středu města, osazováním pamětních desek nebo odhalováním pomníků. Tyto a další památkové kauzy představí druhá část článku v jednom z následujících čísel našeho *Věstníku*.

Lukáš Veverka

(Univerzita Karlova, Filozofická fakulta)

Tento článek byl publikován s podporou grantu poskytnutého GA UK č. 114121, s názvem „Menší města v Čechách jako laboratoře památkové péče 19. a 20. století.“

PŘEDNÁŠKOVÁ ČINNOST VE DRUHÉM POLOLETÍ ROKU 2021

Po letních prázdninách jsme se všichni těšili, že se klubovní život vrátí opět do normálu. Bohužel nám naše těšení covid opět překazil. Podařilo se proto realizovat jen několik málo přednášek.

Seriál zahajovala místopředsedkyně Klubu Kateřina Bečková. Představila svou poslední knihu *Zbořeno* a seznámila nás s vybranými památkovými škodami uplynulých třiceti let. Reč byla také o významných vilách nebo památkách industriální architektury. V následující přednášce 15. 11. historik umění Martin Šanda hovořil o významném barokním architektu Antonu Erhardovi Martinelím, zejména pak o jeho schwarzenberských stavbách. Protože se o nich dochovaly početné záznamy, je možné je podrobně zmapovat a jeho prostřednictvím také nahlédnout i do méně známých stránek barokního stavitelství. Poslední přednášku pronesl místopředseda Klubu, profesor Rostislav Švácha. Představil v ní dílo nejvýznamnější české archi-

tektky Aleny Šrámkové, hovořil o některých jejích důležitých realizacích a vysvětlil, proč jsou pro dějiny české architektury důležité.

Následující přednáška člena Domácí rady Miloše Solaře o principech rekonstrukce v památkové péči již byla zrušena. Podařilo se ji však natočit jako video a je dostupná na kanálu Klubu Za starou Prahu na Youtube. Miloš Solař se v přednášce zamýšlí nad tím, kdy je rekonstrukce vhodná a kdy nikoliv. Nedává však univerzální recept na rozhodování, místo toho osvětluje všechny úhly pohledu, které je při úvahách o rekonstrukci nutno brát v potaz.

Všichni doufáme, že se situace již vrátí k normálu a že bude možné přednášky opět pořádat. Témat je nespočet a stále přibývají.

Jaroslav Navrátil

Fakulta architektury ČVUT, kterou mezi jinými představil ve své přednášce profesor Švácha, byla významnou stavbou architektky Aleny Šrámkové (1929-2022),

NOVINKY V KNIHKUPECTVÍ

Veronika Rollovoá, Karolina Jirkalová (eds.): Budoucnost je skryta v přítomnosti. Architektura a česká politika 1945–1989

Československá architektura po druhé světové válce prošla radikální proměnou. Byly na ni kladeny nové politické a společenské požadavky, došlo k transformaci její institucionální struktury a v architektonických kruzích byla reformulována aktuální témata a problémy. Publikace se soustředí na proměny definice „socialistické architektury“, jejích hlavních úkolů i představa o podobě vystavěného prostředí komunistického „světa zítřka“. Sleduje, jak se na tomto procesu podíleli političtí reprezentanti, samotní architekti i zástupci dalších institucí včetně stavebních podniků a jak probíhalo jejich vzájemné vyjednávání.

Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Praha 2021, rozměr 140 x 320 mm, 470 s., ISBN 978-80-88308-53-9

Benjamin Fragner (ed.): Industriální situace / místo_tvar_program (Architektura konverzí)

Kniha soustřeďuje realizované projekty z uplynulých pěti let a je třetím pokračováním na sebe bezprostředně navazujících publikací o architektuře konverzí industriální architektury (2000–2005, 2005–2015, 2015–2020) v České republice. Sleduje proměnu přístupů a nabízí také ohlednutí za hledáním využití průmyslového dědictví od 90. let minulého století.

ČVUT v Praze, Fakulta architektury – Výzkumné centrum průmyslového dědictví, Praha 2021, rozměr 210 x 260 mm, 240 s., ISBN 978-80-01-06807-6

Michaela Janečková, Irena Lehkoživová: Karel Prager a Družstvo pro výstavbu rodinných domků s ateliéry

Kniha představuje soubor jedenácti domů navržených Karlem Pragerem, jež si v Praze-Braníku v letech 1970–1976 postavilo družstvo složené převážně z výtvarných umělců. Publikace detailně mapuje nejen samotný projekt, jeho koncepci a řešení jednotlivých domů, ale na příkladu vzniku a práce jednoho konkrétního družstva též praxi a financování družstevní formy výstavby na pozadí legislativních, ekonomických a společenských změn konce šedesátých let.

Archiv výtvarného umění, Kostelec nad Černými lesy 2020, rozměr 200 x 265 mm, 160 s., ISBN 978-80-906754-6-9

Alena Nachtmannová (ed.): Kdo vyšívá, nehřeší. Liturgické textilie z darů českých šlechticů

Katalog je věnován dosud velmi málo zkoumaným tématům umělecky ztvárněných paramentů a významu ruční práce v životě urozených žen. V katalogu prezentované kasule a pluvíály představují nejkrásnější díla vyšivačské práce od baroka po secesi ze sbírek Národního památkového ústavu a pražského arcibiskupství, která byla darována či přímo zhotovena českými šlechticemi nebo členkami rodu Habsburků.

Univerzita Palackého, Olomouc 2021, rozměr 170 x 245 mm, 367 s., ISBN 978-80-244-5998-1

Petr Čornej, Václava Kofránková a kol.:

Místa paměti v procesu formování moderního českého národa

Kniha sleduje proměny vnímání a interpretací profilových dějinných osobností (Přemysl Otakar II., Karel IV. a Jiří z Poděbrad, Jan Žižka, sv. Cyril a Metoděj, sv. Václav, rychtář Kubata) a fenoménů (vztah k monarchii, husitství, emancipace venkova, česko-německé vztahy, postoj české společnosti k církvi a jejím symbolům, rodinná paměť a její veřejné projevy) v české historické tradici od pozdního 18. století do první čtvrtiny 20. století. Text se zabývá především aktualizačním potenciálem těchto postav a fenoménů jako míst paměti v českém národně-emancipačním hnutí 19. století a v samotném procesu utváření moderního českého národa.

Historický ústav AV ČR, Praha 2021, rozměr 180 x 255 mm, 507 s., ISBN 978-80-7286-381-5

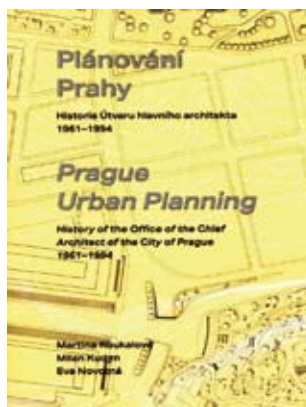

Václav Girs: Paměť kamenů.

Obrazová rukověť udržitelné péče o torzální památky

Odborně-metodická a zároveň popularizační publikace zaměřená na téma péče o torzální stavby je zpracovaná na základě padesátiletého působení autora v oboru a jeho zkušeností s obnovou a údržbou stavebních památek. Smyslem díla je doplnit a obohatit soubor odborných publikací o titul, který napomůže objasnění metodických, výtvarných, technických a technologických zásad v rámci udržitelné péče o tuto skupinu významných památek. Obrazová rukověť obsahuje podrobné instruktaže základních řemeslných a konzervačních úkonů, s vysvětlením vhodných postupů na rozsáhlém souboru barevných a černobílých fotografií. Připomíná význam hodnoty stáří a důležitost uchování historické konstrukce jako významného hmotného pramene.

Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha 2021, rozměr 215 x 215 mm, 342 s., ISBN 978-80-01-06855-7

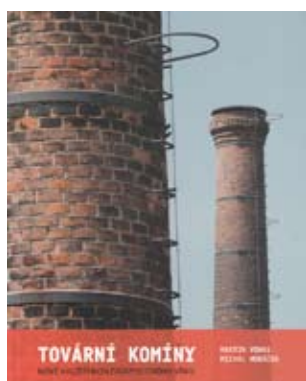

Martina Koukalová, Milan Kudyn, Eva Novotná:

Plánování Prahy. Historie Útvaru hlavního architekta 1961–1994

Kniha pomáhá čtenáři zorientovat se ve složitém systému dobových plánovacích a stavebních organizací. Prostřednictvím bohaté obrazové přílohy rovněž přibližuje průběh prací od náčrtu územního plánu až po jeho realizaci. Především však v širším kontextu představuje dějiny Útvaru hlavního architekta – organizace, která sehrála v novodobém pražském urbanismu zásadní roli.

Institút plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2021, rozměr 190 x 250 mm, 157 s., ISBN 978-80-88377-40-5

Martin Vonka, Michal Horáček:

Tovární komíny. Nové využití ikon průmyslového věku

Tovární komíny představují nedílnou součást průmyslového věku a jejich vertikály se významným způsobem vtiskly do panoramatu obcí i krajiny. Svou podstatou na sebe vzaly nejen symbolický odkaz jedné odcházející epochy, ale zároveň konkrétně upomínají na někdejší význam lokality či hrají roli orientačních bodů. Odstavené komíny na sebe však mohou brát i nové významy. Kniha detailně a v širším kontextu ukazuje, proč a jakým způsobem dnes dávat komínům šanci na další život a jaké nové funkce mohou odstavené komíny získávat.

ČVUT v Praze, Fakulta stavební, Praha 2020, rozměry 210 x 260 mm, 320 s., ISBN 978-80-01-06682-9

(pokračování z 2. strany obálky)

Názor Klubu Za starou Prahu navazuje na strastiplné a dlouhodobé hledání jak místa pro Husův pomník, tak jeho výtvarné podoby, které bylo sledováno dobovým tiskem a pro svoji komplikovanost a nerozhodnost se dočkalo i posměchu v humoristických časopisech. Klub se tehdy s výrazným vizuálním zásahem do uspořádání Staroměstského náměstí zcela logicky nemohl smířit, stejně jako s příliš moderní formou navrženého pomníku. Sám doporučoval umístit Husův pomník do plochy Karlova náměstí s poukazem na ideové souvislosti se zbořenou kaplí Božího Těla.

Číslo 27.

DOBŘÁ KOPA

Strana 9.

K STÁLÝM SPORŮM O ROZLOHU HUSOVA POMNÍKU.

Návrh na praktické užití.

Staletí technického důvtipu ve 21 stálých expozicích

DOPRAVA
ARCHITEKTURA,
STAVITELSTVÍ A DESIGN
ASTRONOMIE
TISKAŘSTVÍ
FOTOGRAFICKÝ ATELIÉR
INTERKAMERA
TECHNIKA V DOMÁCNOSTI

Centuries of Technical Ingenuity
in 21 Permanent Exhibitions

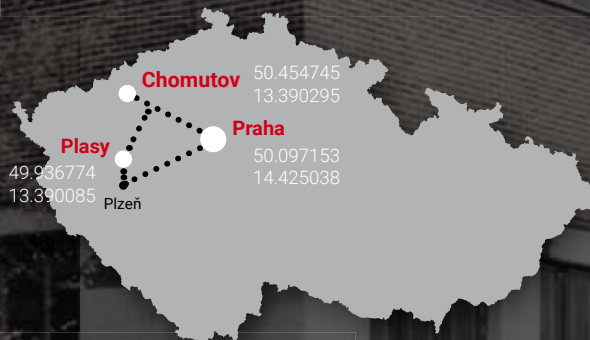
CHEMIE KOLEM NÁS
MĚŘENÍ ČASU
HORNICTVÍ
HUTNICTVÍ
HERNA MERKUR
TECHNIKA HROU
UHELNÝ A RUDNÝ DŮL
TELEVIZNÍ STUDIO

NÁRODNÍ TECHNICKÉ MUZEUM

National Technical Museum

www.ntm.cz

Centrum stavitelského dědictví NTM v Plasích

Centre for Building Heritage
of NTM in Plasy

Expozice stavitelství
Dětská herna
Kabinet Jana Kaplického
Expozice stavebně-
historického průzkumu
Stavební dvůr

muzeum-plasy.cz

Železniční depozitář NTM v Chomutově

Railway Depository
of NTM in Chomutov

Expozice
železničních vozidel

muzeum-chomutov.cz